

בס"ד

קונטרס
דת משה ויהודית

כולל

ליקוט מדברי גדולי הדורות על איסור

פאה נכרית
(פארק, שייטעל)

וגלוי שער בנשים נשואות.

יו"ל ע"י

ועד משמרת הצניעות

פעה"ק ירושלים תובב"א

קונטרס זה שאנו מגישים לפניך הקורא, לא לחידוש היא באה ולא להוספה כלשהוא כי אם לזכרון דברים בעלמא. ואף גם זאת לא זכרון מילתא דחסידותא, או לבזמן שביהמ"ק הי' קיים, או הילכתא למשיחא. אלא אך רק ודוקא עה קו הדין וההלכה הפסוקה, אשר היא בכל זמן, ובכל מקום, ובכל אשה, (בכלליות). ואשר ממנה א"א לזוז וזו כלשהוא כאשר עיניך הקורא תזוינה מישרים.

וא"ת מאי קמשמע לן אף אנו נאמר לך גא ראה בההקדמה לסה"ק מסילת ישראלים" ו"ל, התיבור הזה לא חיברתי ללמד לבני אדם את אשר לא ידעו. אלא להזכיר את הידוע להם כבר ומפורסם אצלם פרסום גדול כי לא תמצא ברוב דברי אלא דברים שרוב בני אדם יודעים אותם ולא מסתפקים בהם כלל, אלא שכפי רוב פרסומם וכנגד מה שאמתתם גלוי' לכל, כך ההעלם מהם מצוי מאד וההשכחה רבה עכ"ל. כמו"כ בעוה"ר בדור האחרון והשפל הזה אשר גלי הפריצות וההתחדשות הומים וסואנים בועף ובסער להרוס כל חלקה טובה בכרם ה' צבאו, ורבים מאחב"י מנענעים, "ראשם" על כל גל וגל כלי התנגדות הנצרכת לכן, עם תירוצים שונים ומשונים אחת מחברתה אשר מחברה ומתרצה בעצמו יודע כמה רפוי' היא ואיך אוילית היא ואין להזכירם פה כי המה מחוסרי ערך הטיפול בהם.

ואף כי ההלכה ידועה בתחילתה הרי ההעלמה בסופה כי כבר רבים פרצו בה ופוק חזי מאי עמא דבר עד שכמעט נשכח מלב שיש איזה זיקה מבת ישראל הפשוטה ללבוש אמותינו המסורה מדור דור ועוד יחשב בגדר איצטלא דרבנן ואולי גם ליוהרא לאלו ההולכים בה כזעירא דסיים, מסאני אוכמא". ולאלו קונטרס זה ישמש להזכירם לחיים ולמראה מקום ההלכה בנוגע לענין זה.

אמנם יש כאלו אשר באמת לא ידעו עד היכן הדברים מגיעים, אבל גם לאלו פני הקונטרס מועדות. כי בכאן יתגלה לפניכם עולם חדש של כמעט כל הפוסקים אשר מפייהם אנו חיים ואשר כל בית ישראל עליהם נשענים באור בהיר דעת תורה להלכה ולמעשה, ויודעו את אשר לא ידעו עד כה.

ויתכן כי ימצאו צעירים אויבינו אשר ישחקו ילעגו למו, והנה גם בזה נעתיק מספר "מסילת ישראלים" מה שכתב בפרק ה' כי כמו המגן המשוש בשמן אשר ישמים ופיל מעליו החצים ומשליכם לארץ ולא יניח אותם שיגיעו אל גוף האדם, כן הלצון בפני התוכחה והמדרות. כי בליצנוה אחד ושחוק קטן יפיל האדם מעליו רבוי גדול מן ההתעוררות וההתפעלות מה שחלב מתעורר ומתפעל בעצמו מדי ראותו או שמעו ענינים שיעורוהו אל החשבון והפשוט במעשים, ובכח הליצנות יפיל הכל לארץ ולא יעשו בו רושם כלל. ולא מפני חולשת הענינים ולא מפני חסרון הבנת הלב אלא מפני כח הלצון ההורס כל עניני המוסר והיראה עכ"ל. וכבר הורונו ואל יבוש מפני המלעיגים וחסל.

אבל זאת ידעו שלבל יחשבו שההולכים בלבוש ישראל כדת משה ויהודית שיש בזה משום פרישות או איזה נזירות עילאית או אולי גם מנהג שטות לא ולא המה כדון וכהלכה יעשו והמשנים נזכים ממסגרתה לדרך עקלתון אשר "ראשה" לענה, "ראש" ברוחניות וגם בגשמיות כידוע. והקב"ה ממרום יעורנו, לערות רוח טהרה בלבינו, לילך בדרכי אבותינו ואמותינו, ואתנו בנינו ובנותינו, קדוש לה' יהי' מחנינו, ומתועבות הגוים לא ימצא בינותינו, ובזכות זה ירחם ה' במהרה לגאלנו, ע"י משיח צדקנו אמון.

דברים אחרים מאת המו"ל

שמחו ליראים ויגילו החדדים אל דבר ד' בהגלות נגלות ספר היקר „דת משה ויהודית“ הוא ליקוט מדברי גדולי הדורות בענין האיסור של „פאה נכרית“ הנקרא „שייטל“ שנפרץ בעוה"ר במילואה אפי' בין החסידים ביותר, ונעשה בעיני הכל כהיתר ברור (ונמשך, מזה שמקילים גם בביאי-האר" שאיסורו איסור חמור יותר כמבואר גם זה בפנים הספר) ובוודאי אילו היו יודעים חומר האיסור ואשר כן פסקו כל הפוסקים האחרונים עמודי ההוראה אשר כל בני ישראל נשענים עליהם בכל דבריהם (כגון היעב"ץ, הפלאה, חתם סופר, דברי חיים, מוהר"ש קלוגער, מהר"י אסאד, ישועות יעקב, בית יצחק, מהרש"ם, מהרי"ל דיסקין וכו' וכו') כמבואר באר היטב בספר הזה, בוודאי שרבים היו נמנעים מזה.

וכן ע"י ידיעת חומר האיסור ועד היכן הדברים מגיעים, יהי' יותר בניקל שיהי' כ"א שודר בביתו להזהיר ולמנוע את אשתו וב"ב מזה, באמרו המלך מה"מ ב"ה גזר כן בתורתו הקדושה ואין להשיב, וכשרוצים באמת אז יכולים לפעול, כי אין לך דבר שעומד בפני הרצון — ובאמת גם להרבה אנשים נצרך ההתעוררות בזה, דהמציאות היא שהרבה נשים היו מתרצין לילך כמו שצריכות עפ"י הדין, אך שרואות שגם בעיני בעליהן לדבר קל הוא נחשב, א"כ מה יעשו שלא יחטאו, וקצתם אף מונעים את נשותיהם מלילך כנ"ל, כמו לדאבונינו שידענו עובדא באשה א' שרצתה להסיר מראשה ה„פאה נכרית“, ולכסות ראשה כראוי וכנכון אך בעלה לא הניחה, וכששאלנו אותו ע"ז, השיב שאינו רוצה להיות „פרומער“ והוא אינו במדריגה כזו וכו', ולפרומקייט ומדת חסידות נחשב בעיניו כל הנ"ל, ובוודאי אילו ידעו חומר הדבר שאינו פרומקייט ומדריגה, רק דין גמור ופשוט כמבואר בספר הזה בוודאי שהיו עושין כל ההשתדלות למנוע מזה, וכש"כ שלא לעכב כשהאשה רוצה.

ובפרט הבחורים אפי' מהמובחרים אינם יודעים כלל מזה שהוא איסור, וכמו שידענו מהרבה בחורים כששאלו אותם ע"ז לעת מצוא זו אשה, השיבו שלהם אין נפק"מ כלל איך ובמה תלך, והוא ברור למדאי שאין זה אלא מחסרון ידיעה מחומר הדבר, דבאמת שאר הדברים נפק"מ גדול הוא להם כגון כמה נדוניא נותנים וכו' וכו'.

ובכלל מתמיה הדבר מאד, בדור תהפוכות הזה, בדבר שהוא באמת רק פרומקייט ושיינער יודשאפט אז כל א' נוטל את השם לעצמו כמו למשל בשיינעם אתרוג כשיכולים לצאת יד"ח מדאורייתא ומדרבנן בעד עשר או ט"ו דאלאר, אז קונים בעד שלשים וארבעים דאלער ויותר כדי להיות מן המהדרין מן המהדרין, גם מדקדק במצות פון ערשטען אויבען, וגם בשאר ענינים חומרות ודקדוקים ועיקרי ושרשי דאורייתא נשכחים ממש לגמרי וזהו עיקר שכחת התורה ר"ל פשוט כפשוטו, ואין כאן המקום להאריך בזה, וגם הולכים בבגדי חסידות כאחד הגדולים, ובדבר שהוא איסור גמור כמעט לכל הדיעות, כמו בפאה נכרית, מכיון שהוא מוצא דעה יחידית מיד די לו ואומח שלו' עלי נפשי, ועיין בסה"ק דרך אמת — אות ד' — עה"פ סור מרע ועשה טוב שמקודם צריכין לקיים בשלימות „סור מרע“, ואז הוא סימן שגם ה„עשה טוב“ הוא לש"ש ואל"כ, אז ברור

שהוא רק לשם פניות עייש. ובעוה"ד בזמנינו הוא שבעניני „עשה טוב“ כ"א משתדל להיות פרומער קונה שינעם אהרה, ממות מן פרשטען אויבען ולובש שפריימל ורעזשוואלקע וכ" (ובאמת גם ה„עשה טוב“ אינו מקיים כדבעי מה שצריכין מעיקר הדין, אלא מקיים את הפרומקייטען בכל פרטיה ודקדוקיה) ובעניני „סוד מרע“ הוא להיפך שלא רק שאינו רוצה להיות פרומער להחמיד ולהזהר אף מנדנד איסור, אלא אף בדבר שלכל הפוסקים האחרונים הוא איסור גמור ולקצתם אסור להוכיר כנגד „פאה נכרית“ שום דבר שבקדושה, בזה מקיים את הפסוק ומקלו יגיד לו ונעשה הדבר בעיניו כהיתר ברור. ע"כ החלטנו לכבוד השי"ת ותורתו הק' להר"ל ספר הזה להודיע קושט דברי אמת כל דיעות הפוסקים בזה, והשומע ישמע וישכון בטח ואנחנו את נפשותינו הצלנו.

גם הוספנו לבסוף דברי מוסר והתעוררות בעניני צניעות ומה מאד נפרץ הדור בהם וכתבנום בלשון „אידיש“ כדי שיבינו הנשים והבנות, וגם הם ידעו את אשר להם.

ויהי' שישרה שכינה במעשי ידינו, ונזכה להיות בין מזכי הרבים וכו' ובזכות זה נזכה להגאולה שלמה ולקבל פגי משיח צדקנו בבי"א. חודש מרחשוון שנת תשכ"ז

ולחיבת הקודש נעתיק להקודא, דברי קדשו של מרן בעל בני יששכר זי"ע בהוספת מהרצ"א, על ספר „סוד מרע ועשה טוב“ להגה"ק מהרצ"ה מזיריטשוב זי"ע וז"ל שם באות ל"ו — בא"ד — תיזא קא חוינא הכא בדורותינו אשר מרבית העם המתחסרים בהיותם אוהזים איזה חומרות דהיינו שהם נוהרים אפי' מספק שעטנו ורבנו, ופרישה מבשר בהמה שהי' בה סירכא ועברה עיי מיעוץ ומשמוש, ומבהמה שהורה בה חכם, ובמצה משומרת גוהרים שהיי' שימור משעת קצירה, ונוהרים מלאכול ביצה מבושלת, ועוד כמה חומרות ידועים שנוהרים, הנה בודאי יישר כחו וחילו של הנוהר בדעתם שזה הוא עיקר החסידות ומי שהוא נוהר באזהרות הדעת מדמים בדעתם שזה הוא עיקר החסידות ומי שהוא נוהר באזהרות האלה יכונה מכת המתחסדים, והנה הוא ניעור וריק ממילי דחסידי, ולא די שלא שב אל ד' מעונות נעוריו, אלא שגם בזאת גבה לבבו לעבוד במילי דאורייתא וכו' ויותר הי' טוב לעזוב החומרות שנוהגין במילי דחסידי, ולקיים התורה ומצוותיה ולוהר בכל האיסורים דאורייתא ודרבנן הנזכרים בדברי חז"ל והרבה הי' לי לדבר מענינים כאלה. כללו של דבר בכל ענין וענין צריך לוהר בעיקר הענין עפ"י הדין ואח"כ במילי דחסידי עכלה"ק הצריך לענינינו.

בס"ז

תפארת הצניעות שנשתבחה בה האומה הישראלית כדי להתעלות מזוהמת החומר ולהתעטר בחמודות התורה, נתחייבנו בה במ"ע ול"ת כנאמר בתורה קדושים תהיו והתקדשתם והייתם קדושים וגו' ואחז"ל במ"ר פ' קדושים כל מקום שאתה מוצא בו גדר ערוה אתה מוצא קדושה, וכן הכתוב אומר ולא יראה בך ערות דבר וגו' שההתקדשות בגדרי הקדושה מפנה את הלב מחמודות התאוה וזרות ההרהורים, למען תוכל אהבת ה' וחכמתה של תורה לשרות בו, לזכור את כל מצוות ה' ולעשותם בכל לב.

והוזהרנו ממנו ית' לבל נלך בשפלות נמוסי הפריצות של גויי נכר הארץ המחשיכות את אור הנפש הישראלית מלהדבק בקונה, כי אם להיות צנוע בכל הליכות החיים כנא' והצנע לכת עם ה' אלקיך, אשר כבודו מלא כל הארץ, ואם יסתר איש במסתרים הלא כחשכה כאורה לפניו ית', להשרות שכינתו על הצנועים בכל אורחותיהם ונכנעים לפני הדר כבודו, ואיך ישפיל אנוש ערכו להמשך אחר שחץ הגשם ולהדבק בגסות טומאת העמים, להיות כמשפחות האדמה הנמשכות אחר תאות החומר העכור ולהנקש אחריהם כמ"ש ובחוקותיהם לא תלכו ואומר פן תנקש אחריהם וגו'.

ובפריצות גדרי וגבולי הצניעות, השכינה מסתלקת ח"ו ממחנה ישראל כמ"ש חז"ל בסוטה ג' ע"ב אר"ח בתחילה קודם שחטאו ישראל היתה שכינה שורה עם כל אחד ואחד שנא' כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך, כיון שחטאו נסתלקה שכינה מהם שנא' ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך, ומכיון שמסתתרת ומתעלמת שכינת עוזו השופעת על עם חבלו, עי"ז נפסקת הברכה ומתמעטת ההשפעה מישראל הן בחפצי עוה"ז והן בסייעתא דשמיא לתורה ומצוה וקיומה של דת מורשה, והתורה משתכחת מישראל וצרות ומצוקות מתגברות על נפש עם גוי', וכל מעמד העם סגולה הולך ומסתכן ח"ו וכדאיתא במד"ר פ' נשא א"ל משה לישראל הו' יודעין שאין הקב"ה מייחד שמו בישראל שהו' נקרא אלקיך אלא בזמן והי' מחניך קדוש, ואותה שעה הוא משרה שכינתו ביניכם והוא מציל אתכם מיד אויביכם ומוסר שונאיכם הה"ד מתהלך בקרב מחניך להצילך וגו'.

ומאז הי' ישראל לגוי, הי' ניכר כלגיון של מלך המצוין בפ"ע בקדושתו וטהרתו כמו שאמרו בספרי תבא ויהי שם לגוי מלמד שהיו בני ישראל מצוינים שם, ונודע בגויים צבאו והדרו, ולכשיבוא רועה נאמן שיכיר עדרו, ומי מכלכל את יום בואו, האדון אשר אנו מבקשים ומצפים

להראותו (בסדור יעב"ץ בחלון המצרי), ומעולם קינן החפץ בלבות בית יעקב אלו הנשים, להרבות צניעות בישראל ולהרחיב גבוליה וגדריה, ולהוסיף טהרה וקדושה ביהדות־דת מנחגיה, ויודעות היו חובתן להתעטר בעדינות הצניעות המפוארה, ולבל לגרום להכשלת והחטאת רבים שהוזהרו ע"ז בנות ישראל מדברי קבלה בישע"י ג' ט"ז ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון וגו', וכמבואר שבת ס"ב ע"ב שהיו מהלכות בקומה זקופה, ותלכנה נטויות גרון שהיו מהלכות עקב בצד גודל, ומשקרות עינים דהוה מלאן כוחלא לעינייהו וכו' ובפי' רד"ק שם שהיו מתגאות ביופין ומראות עצמן בשוקים וברחובות, וע"ז צווחת הנבואה, שנצרכה ונכתבה לדורות הבאים, ושפח ה' דקדוד בנות ציון וגו' שנכוננו שפטים ותוכחה על כל נמוסי חוצפת פריצות, ומה מאוד הוזהרו מלהתעצל בזה כדאיתא במד"ר מצורע י"ט בעצלתים ימך המקרה, ע"י שהאשה היא מתעצלת מלכסות את עצמה כראוי, ימך המקרה הה"ד וכו'.

ומה נורא מצבנו בדורנו הלזה, שרובו של עמנו פרק מעל צוארו עול קדושה וטהרה, והגדיל עזות והעצים פריצות, להיות כגסי העמים ולשקוע בטומאת גויי הארצות ומלאו כל חוצות ארץ הקודש שקוץ ותועבה, וכנסת ישראל מבכה על בניה כי היו מרמס בידי המסיתים רוצחי הנפשות, והשכינה מתאוננת על ישראל ותפרעו כל עצתי, כדאיתא בבראשית רבה פ' י"ח דקאי על הצניעות דאמר ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי ויבן את הצלע, ויבן כתיב התבונן מאין לבראתה וכו' ועל כל אבר ואבר שהי' בורא בה הי' אומר לה תהא אשה צנועה, תהא אשה צנועה, אעפ"כ ותפרעו כל עצתי וכו' שבהפרעת הצניעות מופרעות כל המצוות שנקראות עצות כמובא בחז"ל.

הלא כמה גדולה החובה במצב זה, על שארית הפליטה שנותרה לאמונה, לחוס על כבוד הצניעות העדינה, ולחמול על קדושת ישראל הנרמסת ברגל גאווה ובוז בראש כל חוצות, ולהתחזק ביתר שאת ויתר עז בגדריה וגבוליה, ולהפגין קבל עם את דבקתנו בתורתנו, יסוד ושורש כל הבריאה, ולהראות לעין כל שנותרו עוד לאלפים ולרבבות הנאמנים לצו תורתנו ומורשת אבותינו, לשמור דת משה ויהודית בצניעות יתרה, ולחזק בזה עמודיה ופנותיה המתערערות ח"ו.

ומה רב הכאב כי אף בקרב הנשים שומרות תורה ומצוה, גברה הנטי' להשכיח ממחנה ישראל את מלבושי הצניעות וכסו' הראש כמקובל מדור דור, והן מתאמצות בתעצומות לבל תהיינה ניכרות בתלבשתן וכסוי שערן כי הינן משומרי ונאמני דת יהודית וממקבלי עול צניעות, ובוזה שהן מתדמות בגבול יכלתן אל הנכרים מזרע ישראל שנתנכרו מעשיהם לאביהם שבשמים, הן מצטרפות באלפיהן לרבי הרבבות שפרקו

מעליהם עול צדקת האמונה, להתראות כמוהן בלבושיהן וציצית ראשן, ובמקום שהי' עליהן להתעטר בגאותן של ישראל ומלכות שמים, להרבות טהרה בישראל ולחזק את הצניעות בבתי ורחובות ארץ יהודה, הנה בזה שהן מעלימות את יחדותן, הן משפילות את ערך הצניעות ומכבידות לאין שיעור על השארית הנאמנת, להמעיט יותר את מעוטן בתוך המון ארץ רבה הפוקרים, ולהחליש את כושר התנגדותן בפני החפשויות המכלה מנפש ועד בשר.

ביחוד רבתה תקלת הדור, ע"י הרפיון שנכנס בלבנות רבות מבנות ישראל מכסוי הראש כפשוטו, כאשר נהגו אמותינו ואמות אמותינו, ומתוך הבושה להיות שונה מבנות הארץ, אמצו לעצמן במדה רחבה את ההיתר ללבוש פאה נכרית, דבר השנוי במחלוקת גדולי הפוסקים בדורות הקודמים, ומבלי להכנס ביסוד ההיתר עצמו, דבר אחד ברור שאף המתירין לא נתכוונו לפאה-נכרית הנהוגה כיום, המשוכללת עד כדי שלא ניתן להבחנה כלל שאין זה שער עצמה, וכל רואיה יעידון כי כמוה כפנוי, כבתולה, כי באופן זה איסורו מוחלט מפני מראית העין, כדבריו המפורשין של רבן של ישראל מוהרמ"ל דיסקין זצוק"ל בספרו שו"ת מהרי"ל דיסקין ק"א סי' ר"ג אשר מלבד פקפוקו על עצם ההיתר, הוסיף וכתב ונ"ל דדוקא דניכר לכל שלא נעשה משער של עצמה אבל בלא"ה וודאי אסור, (ואפשר גם כי פאה-נכרית הזאת שאין לה היכר כלל, אינה בכלל דת יהודית אפי' לדעת המקילין) ופרצת ההיתר הזאת הביאה שתים רעות בכנפיה, באשר מצד אחד כמעט שנשכח מקרב ההמון חובת כסוי הראש לנשים נשואות, בהיותו רואה נשים שומרות תורה חולכות גלויות ראש, מבלי לדעת כי פאה נכרית הן חובשות, ויש גם מחלושות האופי אשר חוסר אפשרותן לשאת בהוצאה הגדולה של פאה נכרית, משמש להן אמתלא ללכת פרוע ראש לגמרי, ומצד השני הביא הדבר לחלישות דעת שארית פליטת בנות ישראל הצנועות אשר לא סטו מדרכי אמותינו הק' ומכסות ראשן כמשמעות השו"ע אהע"ז סי' קט"ו במטפחת וכו', ומתוך התפשטות ההיתר, הן נראות כמחמירות על עצמן ומדקדקות יתר על המדה, בעוד שהן הן המקיימות את פסק השו"ע כפשוטו.

עתה רחש לב ת"ח ויראי ה' דבר טוב ללקט דברי גדולי הדורות, ראשונים כמלאכים, על איסור פאה נכרית וגלוי שער בנשים נשואות, והנה אף איש לא יחשוד בת"ח אלה כי נבערו להכניס ראשם בין הרים גדולים ולהכריע בדבר שדנו עליו גאוני קדמאי בדורות קודמים. מעיני המלקטים לא נעלם דעת המתירין אשר עליהם סמכו רבים מבני אומתנו, ובהם מקהילות ישראל המוחזקות לכשרות, אולם מאד נגע

ללבם התפשטות היתר זה בממדים נרחבים ובקרב משפחות רבות אשר היו מוגדרות בפרט זה לא להיזקק להיתרים אשר לא הי' מנוס מהן בארצות הנכר, עתה בעוה"ר נפרצו בתיהן לרוחה ורוח עושים אחזה אף בהן להיגרר אחר ההמון, אשה על רעותה תביט, ואל שכנתה תתן אמריה. הבת תביא לבית את תרבות המאדע החדשה, והאם האמונה על מסורת אמותינו, אף היא בערוב ימיה תחבוש העטרת, עד כמעט שנעלם כליל תלבושת הצנועה, ונמצא זעות הקלות מכריעות תורת אבותינו ומנהג אמותינו.

ומהפלא על רבים משומרי תורה ובהם ת"ח מובהקים המדקדקים במצוות בתכלית הדקדוק, כיאות למחבבי מצוה ויראי חטא, ובכל זאת הם מעלימים עין מדבר זה הנוגע לדת משה ויהודית, כאילו לא הי' על היתר זה מערערין מגדולי הפוסקים בדור העבר, ולדעת הרבה מהם, נשותיהם עוברות על איסורא דאורייתא או דרבנן, ואיך לא עלה בדעתם לחשוב שמא פאה נכרית הזאת של האופנה החדשה אינה בכלל זו המותרת לדעת המקילין? ואם אין הדבר וודאי להם, איך לא יחושו להסתלק מן הספק? ואם אמנם יש להבין את רוח המוני העם אשר הותר להם הדבר ע"י רבותיהם למען לא ייכשלו בפריעת ראש לגמרי, ומוטב שיאכלו בשר תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר תמותות נבילות, ולעתים יש להעריך את הנהגתם בזאת, בהיות מציאותם ברחוב פרוע לשמצה, אבל איך הי' הדבר להיתר גמור אף לאלה שתורתם אומנתם, ואשר זכו לשבת בבית ה', וביתם מן המסד ועד הטפחות בנוי ע"פ תורה, ואיך לא יעצרו כח בדבר זה לשמור על כסוי ב"ב ללא פקפוק? וכבר הזכיר בעל חובת הלכות בפ"ה משער התשובה את החסידים הפורשים משבעים שערים משערי המותר, מיראתם שער אחר משער האסור, כ"ש בדבר זה שיש בו ספק כמה שערים של איסור? ובבי אר"ח סי' תר"צ הביא דברי הר"ן בתשובותיו בנוגע לקריאת המגילה לנשים בלע"ז שנחלקו בזה הראשונים ז"ל והסכים הר"ן שלא להקל בדבר וכתב שאפי' בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח והמשומר מכל נזק ומכשול ואפי' באפשר רחוק, עאכ"ו שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצוות שהם כבשונו של עולם, ואיך ננית הדרך אשר דרכו בה רבותינו הקדושים ונכניס עצמנו במקום צר ובמשעול הכרמים עכ"ל.

ובגמ' ברכות י"א ע"א משל לאחד שאומרים לך זקנד מגודל, אמר להם יהי' כנגד המשחיתים, ופי' הרשב"א ששואלים לו מפני מה אתה מגדל זקנד ואינד מספרו, והוא משיב להם שיהי' זה להוציא מלבם של אלה המשחיתים זקנם לגמרי ועוברים על ל"ת, א"כ איפוא אף לולא

חשש האיסור, מדוע לא יחשבו נקיי הדעת לדקדק בדבר זה כדי להוציא מלב הפוקרים אשר השליכו אחר גווס חוקי תוה"ק, כאילו אין בכלל חובה לנשים נשואות לכסות ראשן? ואם קצרה ידנו למנוע מהם מלעבור בפרהסיא על דת משה ויהודית, אף לא נרים קולנו במחאות עזות על מרדן בתורתנו הק', אבל איך עוד נשתדל להתדמות להן למען ניראה אף אנו כמותן פרועות ראש עוברות על דת משה? כמה כלימה יש איפוא בדבר זה, כאשר לעומת הבנות הסוררות ההולכות פרועות ראש ומכריזות בריש גלי על סרובן לשמור על דת משה, משתדלות נשים נשרות אף הן ברוב התחכמות בל תהיינה שונות מן הפרוצות ולא יהא ניכר כסוי שערן, וכמה כבוד שמים מתרבה מאלה אשר כסוי הראש היא להן תפארת ואות לעוז גאותן ונאמנותן לתורת ישראל.

שבעתים יכאב הלב על התהפוכות בתוככי עיר קדשנו ירושלים ת"ו. ציון המצוינת, אשר היתה מאז ומתמיד מיוחדת בצניעות בניה ובנותיה לתפארת, ברוח בוניה מיסדי הישוב בעיר הקודש. עת אשר סערות הכפירה עדיין לא חדרו לתוכה וחומותיה סגרו עליה בפני תרבות ארצות העמים ונמוסייהם. משחר ילדותם חיו הצאצאים והצפיעות באוירה של קדושה וטהרה עד כי גדלו ויהיו למופת בתום לבם וזוך רעיוניהם. וכונכם כן ברם מצוינים בלבושיהם — פשטות וצנוע, וכל חזותם, — ענות'חן, כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'. עתה, אבוי, ארץ ניתנה ביד רשע והעיר בשביה נפלה, כי עלה הפורץ ותפול החומה תחתיה. באו פריצים ויחללוה, ויביאו לתוכה חלאת העמים, תועבות המקולקלים שבהם עד כי צרו צעדינו מלכת ברחובותינו. תחשכנה עינינו מראות ההפקרות ומלבושי השחץ אשר הוצפה העיר, הזאת ירושלים חמדת לבבנו, עיר הקודש ייקרא לה? קריה נאמנה, איך היתה לבז?

ובמסתרים תבכה נפשנו על הרעה שפגעה בשרידי הישוב הישן אשר הותיר ה' לפליטה גדולה, אחרוני המשפחות בעיר תפארתנו אשר חליפות העתים לא פגעו בהן עד עתה, ובנאמנות מופלאה שמרו מכל משמר על פקדון הצניעות המלאה אשר הופקד בידן, עתה אף הן הוכרעו תחת לחץ הילוך מרבית ההמון, והשפעת הרחוב הסואן, קשיי חיתון ושאר פגעי הזמן כולן היו בעוכריהן לעזוב את תלבושתן המסורתית ולהיתפס בהיתר כסוי הראש בפאה נכרית, מבלי להבחין כי אמנם זמורה נכריה היא בכרמנו אנו, ומה דלדידהו לא הוי מומא לדידן הוה מומא, כי מנהג המקום בכך ואמותינו נהגו איסור בדבר, ואל תטוש תורת אמך כתיב, ובפרט שכן קבלו עליהם בני העיר עפ"י חכמיהם מארי דארעא דישראל זיע"א לאיסורא.

הבורנה הבורנה ייאמר היום לבנות ישראל הנושאות בעול והמשימה הגדולה להקים את בית ישראל. אכן, גדולה מאד אחריותן בהיות השראת השכינה בישראל תלוי במדת נאמנותן לגדרי הצניעות והסתלקותה ח"ו ע"י פחזותן וקלות דעתן, מלבד אשר המשך קדושת הדורות הבאים תלוי אך בהן. ובגמ' מבואר כי ככל שתתקדש יותר בצניעות כן תזכה לדורות נעלים יותר כמאמרם ז"ל במגילה י"ג ע"ב בשכר צניעות שהיתה בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול וכו' עוד אמרו שם י' ע"ב א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים וכו', ובגמ' יומא מ"ז ע"א ת"ר שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך אמרה להם מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי וכו', ונראים הדברים שלא נשתבחה בדבר האסור מדינא, אלא שמסגולת כסוי הראש ללא שיור להוליד בנים צדיקים והיא שעמדה לה לזכות לבנים כהנים גדולים, ובזוה"ק פ' נשא מפליג בשבח האשה הנוהרת בכסוי שעה כראוי אף בביתה עליה נאמר הפסוק אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך וגו' בניך כשתילי זיתים וגו' מה הזית הזה אין עליו נושרין לא בקיץ ולא בחורף וחשיבותו עולה תמיד על שאר אילנות כך בני האשה הצנועה יתעלו יתר על שאר בני אדם ולא עוד אלא שבעלה מתברך בכל הברכות שלמעלה ולמטה וכו' ובמג"א סי' ע"ה הביא את דברי הזוהר המחמיר שלא יראה שום שער באשה וסיים וכן ראוי לנהוג, וברש"י שם הביא ירושלמי כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה, אשה צנועה ראוי' לצאת ממנה כהן גזיל הלבוש משבצות זהב, והוא בירושלמי מגילה פ"א ה"י, יתנו נא זאת ללבן בנות ישראל הכשרות לדעת כי זכותן לכהונה גדולה, מלוכה ונבואה תלוי ועומד לפי זהירותן בצניעותן וכסוי ראשן, מי זאת איפוא אשר לא תעדיף לוותר על הנאה מדומה בתחלוף, מפני האושר הנצחי להיות קשור בדרגות הנאצלות של עם ישראל.

הן קרוב יום ה' ושנת גאולים באה. קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות. מה רב הסיוע הנדרש ממרומים בימים אלה להחזיק מעמד מול מחנות הסט"א האוזרים כוחותיהם האחרונים, בטרם תכלה רוח הטומאה מן הארץ. אשרי אלה אשר יזכו להתגבר על החוצפה המתנשאת בעקבתא דמשיחא, ללכת בעקבי הצאן בדרך אשר סללו לנו אבותינו, ולהיות נכונים ליום בו יגלה כבוד מלכותו עלינו ויופיע בהדר גאון עוזו ע"י משיח צדקנו ומלכנו בראשנו בב"א

המוציאים לאור

דת משה ויהודית

בדין פאה נכרית (פארוק, שייטעל)

ובו נ"ח טעיפים

א. הגאון רבי שמואל יהודה קצינלבוגין (מהר"י מינק, בנו של מהר"ם פאדוה ז"ל). בספר באר שבע בשו"ת סי' י"ח, אחרי שהביא דברי בעל שלטי הגבורים שהתיר פאה נכרית, כתב בזה"ל, ואני מצאתי כתוב בכתיבת יד הרב המובהק מהר"ר יהודה ז"ל קצינלבוגין שכתב עליו, לא זה הדרך וכו' מפני שהדבר פשוט הרבה יותר מביעתא בכוחא דמה ששנו היתר להתקשט ולצאת בפאה נכרית דכולי עלמא מיירי דווקא בפאה נכרית מכוסה תחת השבכה, ועל ראשה רדיד כמו השערות הדבוקות לבשרה ממש, כי איך יעלה על הדעת שיהיה מותר להראות עצמה כעוברת על דת משה, דהא לצאת בשיער עצמה מגולה אסור

מן התורה כדאיתא בפרק המדיר וכו'. והלא הרבה דברים אסרו חכמים לנשים מפני מראית העין. ועוד, דהא כתב הרמב"ם בפכ"ד מה' אישות ואיזהו דת יהודית הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל יוצאה לשוק או למבוי מפוליש וראשה פרוץ ואין עליה רדיד ככל הנשים אע"פ ששערה מכוסה במטפחת וכו' ונ"ל דהרמב"ם בא לאשמעינן חידוש זה דלא מיבעי דלא סגי בקלתה לחוד שאינו מכסה לגמרי השערות שהרי הוא חלול בכמה מקומות לפי שאינו קלועין יפה כמו שכתב להדיא בעל תה"ד סי' י', אלא אע"פ שמכוסה במטפחת שהוא מכסה לגמרי השערות אפ"ה לא סגי וכו' משום דשני כיוסויים גמורים בעינן ודעבידי ביחוד לכסוי השיער במטפחת או שבכה והדומה לה ועל המטפחת רדיד, משום דזהו מנהג יתירות שנהגו בנות ישראל, ול"ד נקט הגמרא קלתה, והשתא איך יעלה על הדעת שיהא מותר לצאת בפאה נכרית מגולה לחוד טפי ממטפחת דעביד ביחוד לכסוי השער וגם הוא מכסה לגמרי השערות, עיי"ש שהאריך.

ועי' עוד בדרשות מהר"י מינץ סוף דרוש הראשון, ע"כ הזהיר אותם שישמעו לקול מורים אף אם יורו לפעמים במה שלא ייטב בעיניהם, כאלו תאמר עד"מ שלא יגלו שער ראשם ושלא יתקשטו בפאה נכרית כי שער באשה ערוה ולמראה עין יראה כאלו שער שלהם, ואבותינו ואבות אבותינו הקדושים בכל קהלות אשכנזים מתו בדורותיהם שלא יסאו על ראשם אפילו הבינדי ממשי שהגוון שלו דומה לשער, הלא יראו מעלתכם כי במקום שנהגו נשי האומות לכסות שער ראשם והאחיות נזהרות כמו כן מלהתקשט בפאה נכרית, וכבר הרחבתי הדבור בפסק ארון שעשיתי בנדון זה, ונתוכחתי בו עם המתירים להתקשט בפאה נכרית. [בעטרת זקנים או"ח סי' ע"ה כ' דלפי"ז אסור לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית].

ב. הגאון רבי יוסף בן עזרא, בעל עצמות יוסף על קידושין. בספרו משא מלך ח"ו חקירה י' [מובא בכנסת הגדולה אה"עו סי' כא אות ו' ובשיירי כנה"ג יו"ד סי' רי"ד], מעולם לא ראיתי נשים הנשואות שמכסות [צ"ל שמגולות, שדיח] שער ראשן גם אין מוציאין שום שערות להתנאות בהם כי אם הבתולות בעודן בבית אביהן ומנהג יפה הוא, ויש מקצת נשים שלוקחים משי שוור ומשימים בפדחתם כדי להתיפות ואפילו בזה רע עלי מעשה שבני אדם הרואים טועים בהם וחושבים שהם שערות שלהם וכו'.

ג. הגאון רבי יששכר בער איילינבורג (תלמיד בעל הלבושים והסמ"ע). בספרו באר שבע תשו' י"ח, אחר שהביא ד' מהר"י מינץ הנ"ל שאסר להתקשט בפאה נכרית, כתב ואני אוסיף נופך משלי להביא ראיה מבווארת ומבוררת שאין להשיב עליה מגדרים פ"ד הנודד משחורי ראש מותר בנשים וכו' ואם איתא שכל הנשים היו רגילות בפ"נ וכו' קשה איך אפשר לומר שאין נקראים שחורי ראש עיי"ש.

ד. הגאון רבי חיים בנבשתי (בעל כנסת הגדולה). בספרו כנה"ג אה"ע סי' כ"א סק"ה, לאתר שהביא דעת השלטי הגבורים כ', אבל בבאר שבע

דף צ"ג הביא בשם מהר"ר שמואל יאודא מקאליבונן [צ"ל קצינלנבוויגן] ז"ל שמחה על קדקוד סברה זו והאריך הרבה והעלה לאיסור. ועי' שד"ח (אספ"ד מערכת ד') מה שכתב בדעת הכנה"ג עיי"ש.

ה. הגאון רבי יצחק לאמפרונטי (בעל פחד יצחק). בפחד יצחק אות פ', פאה נכרית לנשים נשואות שקורין קדינאל או פייוקינז והשגות מהרר"י קצנאלבוויגן [מהר"י מינץ] נגד המתיר והוכיח בראיות ברורות שאין להתיר הפאה נכרית לנשואות אלא מכוסה תחת השבכה ועל ראשה רדיד, באר שבע דף צ"ג.

ו. הגאון רבי יעקב ב"ר שמואל אב"ד צויזמיר. בשו"ת בית יעקב (נדפס בשנת תנ"ו) סי' קנ"ב. השיג ג"כ על השלט"ג וכתב שאין ראי' מגמ' נזיר עיי"ש.

ז. הגאון רבי דוד חיים קורנאלדו בעמח"ס בית דוד על ששה סדרי משנה (אמסטרדם תצ"ח). בשבת פ"ו מ"ב, ד"ה פאה נכרית אשה שאין לה וכו' צ"ל דלאו דווקא אשה דבנות ישראל אינן יוצאות וראשן פרוע כדתנן משנה ו' פ"ו דכתובות ואין צורך לאשה להראות עצמה בעלת שער אלא בבתולה איירי. ח. הגאון רבי ישראל יעקב אלגזי (אבי הרי"ט אלגזי). בספר קהלת יעקב (מענה לשון ח"ג אות ר"מ). שער באשה ערוה, אפי' שער חברתה בכלל זה, (באר שבע).

ט. הגאון רבי רפאל מילדולה (דיין באמסטרדם). בספרו מים רבים (אמסטרדם תצ"ז) חאה"ע סי' ל"ו. וגדולה מזו החמירו באשה נשואה שאפי' להתקטט בפאה נכרית ובשערות של חברתה התלושות כזי שתראה היא בעלת שיער, יש מי שאוסר, אמת הוא שהרב בעל שלטי הגבורים התירו ואמר שאין בזה משום שער באשה ערוה אבל בבאר שבע דף מ"ג הביא בשם מהר"ר שמואל יהודא קצינלנבווגען ז"ל שמחה על קדקוד סברה זו והאריך הרבה והעלה לאיסור.

י. הגאון יעב"ץ (ר' יעקב עמדין). בספרו שאילת יעב"ץ ח"א סימן ט', ולעולם בשוק יש איסור אפי' בפאה נכרית בגלוי, וכן עיקר לענין דלא עדיפא פאה נכרית מקלחה, דבשוק אסורה ממת יהודית כדאי' בהמדיר ע"כ, וכ"כ בהגהותיו לש"ס נזיר כח: ובלחם שמים פ"ו דשבת מ"ה. ועי' עוד בשאילת יעב"ץ ח"ב סי' ז' ח' שרב אחד רצה לחלוק עליו והוא ז"ל השיב בתוקף וכו': "ובמקומי אני עומד" אטו מהר"י"פ ובב"ש [מהר"י פארוזה ובעל נאר שבע] קטלי קני ניהו, איברא רב גובריהו ונפיש חייליהו, בפרט שהם מחמירים. ועי' מור וקציעה א"ח סי' ע"ת שכ' שהיה בפאה נכרית אע"ג דלגבי בעלה, לא הוי ערוה וכו', מ"מ לאתרים אסור לקרות ק"ש כנגדה, ואפשר לומר שגם דעת בתגי"ה דש"ע כך היא, שלא התירה משום ראיית ערוה אלא לבעלה תדע דהא לא מייתי לה בא"ע לא בסי' כ"א ולא בסקט"ו.

יא. הגאון רבי פנחס הלוי איש הורוויץ אביד פראנקפורט דמיץ בעל הפלאה, ובית דינו. בספר לחמי תודה לבנו הגר צבי הירש אביז פפד"מ, דף ד'. וגם ראוי להזכיר ולהודיע גודל המכשלה אשר זה כמו שנים שיצא הכרוז בבה"כ מפי כבוד אאמ"ו הגאון זצ"ל בציורף שני ב"ד יצ"ו בחרם על לבישת נשים בפיאה נכרית וכ"ש גילוי שערות עצמן אשר אמרו חז"ל שער באשה ערוה, והנה ענין חרם הוא שנכנס כח עונש החרם ח"ו ברמ"ח איברים, והיאך שייך להפסיד רמ"ח איברים בשביל גילוי שערות, והנה מרגלא בפומי דאינשו לעשות סמך להיתר פיאה נכרית ממשנה ערוכה דשבת דיוצאה אשה בפיאה נכרית, ובאמת אין שום רא"י משם דהתם בפנויה איירי עיי"ש.

יב. הגאון רבי יוסף בעל פרי מגדים, באו"ח סי' ש"ג משבצות זהב סק"ט, והוא (הבאר שבע) ז"ל האריך לאסור, ומיירי במסוה בזעיק וכ"כ מהרר"י קאצינעלבוין וכו' והנה אם רואה שיער האסור בק"ש אם נאמר דחור וקורא באפשר אי"כ הוה ליה בפאה נכרית ספק תורה כי ק"ש מה"ח הוא וכל דלא יצא מדרבנן אף מ"ה לא יצא וכו' וי"ל והאיל ועיקר הספק בדבריהם וכו' אפשר דלא גזרו אספיקו. עיי"ש. [ועי' פרמ"ג סי' ע"ה ומש"כ ע"ז ועל מנת אלעזר תובא לקמן אית נת].

יג. הגאון רבי נח חיים צבי אביד אה"ו (בעל עצי אלמוגים, ומעין החכמה). בספר עצי ארזים (על אהע"ז) סי' כ"א סק"ב, אחרי שהעתיק דברי הש"ג כתב דלדבריו תקשי לר"מ שיכול לומר אי אפשר באשה מגולחת הרי אי לגלות שערך ואמו מי לית ל"י דת משה ויהודית איז דמיירי כשהיא בבית בפני בעלה אי"כ אין רא"י מזה להתיר פאה נכרית וכן אין רא"י ממתני' דשבת יוצאה אשה בחוט שער וכו' די"ל דמיירי בפנויות שדרכן לילך בגילוי הראש לכן נ"ל פשוט דאסור לאשה נשואה להתקשט בפאה נכרית והמורים היתר חדשים מקרוב עתידים ליתן את הד"ן.

יד. הגאון רבי משלם זלמן הכהן אביד פיורדא בעל שו"ת נגדי כהנה (תלמידו של "התומים"), יבואר דעתו בדברי תלמידו באות טו.

טו. הגאון רבי וואלף המבורג ר"מ בפירודא בעל מח"ס שו"ת שמלת בנימין. בספר שער הזקנים (להגאון ר' וואלף המבורג הנ"ל) ת"א דף מ"ג. והיה הרב מהר"ד [ר' זלמן כהן הנ"ל] שר"י בצער על עם זו, ועל בית ישראל שנפלו בחרף וכו', מ"מ אודות הנשים אשר דעתן קלות ולבשו אדרת שער למען כחש את השפע ופרנסה ושער באשה ערוה וכתוב כי יראה כך ערות דבר וכו' כי בהז"ז שהולכין בטויל כל היום אין היתר לז"ה דאסור לצאת בפאה נכרית, וא"א ליתור כדאי' באו"ח סי' ש"ג וכמ"ש בתשו' בית יעקב סי' קנב [מובא באות ו].

טז. הגאון רבי חיים יוסף דוד אזולאי (חי"ד"א) בספר ברכי יוסף א"ח סי' ש"ג סק"ב, ומה שהביא הא"ר משם הש"ג דמותיר לנשואה

לגלות פיאא נכרית. נעלם ממנו דהרב מהר"י קצינלבויוגן הביאו הרב באר שבע הפליא לתמוה ע"ז. ועיין במחזיק ברכה או"ח סי' ע"ה סק"ב שהביא ד' הגאון יעב"ץ הנ"ל.

יז. הגאון רבי יעקב בן הגאון ר' דוד פארדו. בספרו אפי זוטרי על שו"ע אהע"ז סי' כ"א, (וינציאה תקנ"ז), ולפי האמת ודאי דדבר מגונה הוא ללכת א' בתולות וא' נשואות אף כי שער נכרית הן מניחות, אכן מפני הרואים הי"ל לכל הפחות לכסות מקצת ראשן לשים על הפ"נ איזה מין צעיף או כיוצא למען תהיה הפרש בין בתולות לנשואות, ואילו איישר חילי אבטוליניה למנהג הרע הזה וכ"ש מה ששמעתי אומרים דיש מנהג רע ומר באיזה מקומות באיטלי' דלמעלה מן הפ"נ מושיבות מקצת משערת ראשן ממש המחובר לגופן למען תראה כי הכל ריבוי שערותיה ממש למען לא תהי' הפרש בין בתולה לנשואה, ובודאי שראוי למורים שבאותן הקהלות להודיע שיעור האיסור ברבים ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה פריצות כזו, כי מה בינן לבנות גויי נכר הארץ עיי"ש דברים חוצבים להבות אש בענין גילוי שער.

יח. הגאון רבי אלעזר פלקלעש ראב"ד פראג. בעל שו"ת תשובה מאהבה. בספרו תשובה מאהבה ח"א סי' מ"ח. הא כתב בעל אלי' רבה בא"ח סי' צ"א כובעים הקלועים מקש חשיבא כסוי זה"ה שערות פרוק"ן אך מפני מראית עין יש ליוהר, א"כ יש לומר שערות חמירא טפי מקלתה ומגמי על השם ומכובעים הקלועים מקש לענין ברכה, כי בזה נראין כאלו עוברין על איסור תורה כאילו יוצאות בשערות ראשן פרוע פרעות בלי כיסוי כלל ויאות לעשות גדר בזה כי בסוף ילכו בשערות עצמן מגולות וכו'.

אבל למטה מן השבכה כעין פאות על צדעי ועל פדחת אינן אלא כשאר תכשיטין של חוץ ובפאה נכרית כזו מקיל המג"א או"ח סי' ע"ה סק"ה וכן משמעות רמ"א שם, ועיין שם בד"מ סי' ש"ג, וגם בעל פמ"ג שהבאתי אפשר לא הקיל אלא על פאה נכרית כזו וכו' אבל לעשות קלעי שער כעין פרוק"ן של האנשים, אפשר גם הש"ג לא מצא סמך להיתר כאשר בארתי למעלה, אם כן כל הפוסקים בחדא מחתא ולא פליגי כלם שפה אחת ודברים אחדים לכן לעשות קלועים משערות המכסים כל הראש ונראין כפרועי ראש אין דעתי נוטה להקל כלל. והוא עכ"פ כדברים המותרים ואחרים נהגו איסור, ומנהג זה עפ"י תלמידי חכמים הגאון מהר"י קצינלבויוגן והגאון בעל באר שבע והגאון מו"ה יעב"ץ זצלה"ה אשר לדבריהם איסור גמור מכ"ש לפמ"ש שכל הפוסקים שוין בזה וגם הש"ג מן האוסרים.

יט. הגאון רבי אלעזר בעל שמן רוקח. בצוואתו הנדפסת בספרו יבין שמועה על התורה (קראקא תרס"ד), ואני מזהיר באזהרה שש מאות ולרועי אחרי עד עולם שהנקבות לא ילכו ח"ו בדרכי הפריצות וזהו תלכיהם בפאה

נכרית ובידים מגולות וכהנה מנימוסי האומות, חלילה וחלילה לכם מעשות כזאת אך תלכו בצניעות כדת משה וישראל וכדת יהודית.

כ. הגאון רבי ברוך ייטלש מפראג בעל טעם המלך על השעה"מ. בתשובה מאהבה ח"א סי' מ"ז. שאל אותי אחד אם אמת הדבר שאין איסור

לנשים נשואות לקשט את עצמן בפאה נכרית, כי שמע מפי צורבא מרבנן שאין איסור בזה כלל וכלל, ואמרתיו אליו, אם בעל תורה הוא זה שאומר דבר זה להיתר גמור, ודאי אינו מבני יראה, ואף אם נקטינן בידן שאין איסור גמור בזה, מ"מ לא יאות לנשים נשואות מבנות רחל ולגאז לעשות כן במקומינו, כי אין זה מדרבי הצנועות, ולא בשביל נשים כאלה נגאלו אבותינו מחצרים והן הנה בעוכרינו להאריך הגלות וכו' ומדוע נקל במקום שיש גדר שגדרו חכמים בפריצות וגילוי עריות ודת יהודית, לכן דעתי אם יש ביד ב"ד למחות דהיינו שידברו על לבם דברי תוכחת מוסר ויניעו לבבם לשמוע מוטב.

כא. הגאון רבי צבי הירש הורוויץ אב"ד פראנקפורט (בנו של בעל הפלאה). בעל מחנה לוי. בלחמי תודה דף י"ט ע"ב, והנה כבר הוכחתי כמה

פעמים על המנהג הרע שנשתרבב בעו"ה אצל מקצת הנשים שנושאים פ"אה נכרית, אמנם באריכת הזמן בעו"ה עבירה גוררת עבירה עד שנושאים שערות עצמן בגילוי ראש, ואם אמנם אצל הנשים לא שייך ענין ערכות וכו', מ"מ הלא המה מכשילין אנשים ומחטיאים רבים בהרהורי עבירה שקשין מעבירה.

כב. הגאון רבי יעקב אורנשטיין אב"ד למברג. בעל ישועות יעקב. בישועות יעקב או"ח סי' ע"ה סק"ג. ולגוף הדין כיון דהך דיוצאה וראשה

פרוע מטעם פריצות קאטיגן עלה, וכיון שאינו ניכר השער של פ"אה נכרית אם הוא משער גופה או משער נכרית, ואמנם המגבעות של שער יש ודבר להקל ולהחמיר שא' [שאם] השערות ארוכות ויוצאין חוץ למגבעות יש להחמיר, אבל המגבעות לבד אין בזה חשש איסור וכו', ומסיק דאולי יש בפ"אה נכרית איסור תורה עיי"ש.

כג. הגאון רבי משה סופר בעל חתם סופר. בתגהותיו לשו"ע או"ח סי' ע"ה במג"א סק"ה. המעיין בספר ב"ש [באר שבע] בפנים יראה כי סוף

דבריו נכונים, והמת בשם הגאון מו"ה יחזקאל [יהודא] קאצילנבויגן, והוא הוסיף רא' מנדרים מ"ח: גבי שחורי ראש, וכן העלה מהר"י יעב"ץ [ח"א סי' ט' ח"ב סי' ח'] לאסור וכו'.

ועי' בצוואת משה שכ' השמרו לכם חלילה וחלילה לגלות טפח מבשרכם על ידי קיצור מלבושים כנהוג, ח"ו לא תהיה כזאת בגדולי היתי, ומכ"ש

שתזהרו מריעות נשים רעות שמוציאים אפי' שיערה אתה חוץ, וגם בפאה נכרית אני אוסרכם איסור גמור, ה' ימציאכם חן וחסד ותגדלו בניכם וצאצאיכם וכו' על התורה ועבודה, כאשר צוה ה' אלוקינו עמנו ועם בנינו עד עולם. [ויעויין

בלב העברי שביאר באורך איסור גילוי שער ופאה נכרית. ושם בהקדמה שני', הביא

ראיות שצוואת רבן של ישראל הוא ג"כ הלכה מרווחת לכל ישראל אף שאינם מזרעו, יע"ש ובספר שירי משכיל לתלמידו הג"מ ר' הלל ל"ש מקאלמייא כלל ה' פרט ט' שכתב שמי שהוא ירא ה' ונדבה לבו שאשתו ובנותיו יהיו מנשים באהל תבורך וילכו בדרכי אמהות בוודאי יאמר גם אני אתנהג כזרעו של אותו צדיק וכו' וכמה מהראוי והנכון שכל אחת ואחת תאמר אעשה כן גבו אני ואזכה לברכתו של אותו צדיק וקדוש עליון].

כד. הגאון רבי יעקב ווייל (נבדו של הקרבן נתנאל). בספר תורת שבת (קארלרוהע תקצ"ט) על הלכות שבת, סי' ש"ג סק"י. לע"ד אין

דברי הש"ג בדאי להתיר מנהג וגדר שנהגו וגדרו בנות ישראל עליהן ועל זרעו משנים קדמוניות וכו' וכן הוא אצל פיאה נכרית דנשי דידן, שאין אדם יכול להבחין אם בשיער עצמן או בפיאה נכרית היא מתקשטת, ולפי"ז למה לא נאמר שער הנה, זמה היא, שתהיה נראית כעוברת על דת משה וישראל, שהרי אפי' כמה וכמה דברים שמקורם אינו אלא איסור דרבנן גורו בו משום מראית עין שלא יהא נראה כאילו עובר איסור דרבנן וכו' ומי זה (לא) יאמר כאן שאינו אסור משום מראית עין דמחזי ממש כעוברת על איסור דאורייתא וכו'. וכבר כתבתי בכל מה שנאסר אצל שיער עצמן דגם בפיאה נכרית אסור משום מראית עין. ועוד כיון שדומות ממש לשיער עצמן הרי היא פועלת בהן ערווה, וכו', עכ"פ ללכת בהן לבהכניס או לחוץ איסור גמור הוא שהרי אפי' אם שערך מכוסה אלא שאין עליה רדיד ככל הנשים יוצאת שלא בכתובה כמ"ש באה"ע סי' קט"ו ס"ד, מכש"כ אלו שנזשאות פיאה נכרית נגד המנהג שנהגו בנות ישראל שצריך בעלה לגרשה ואין לה כתובה. אבל גם בבית ובחצר קבלו עליהן נשאותינו משנים קדמוניות שלא ללכת בשום דבר הנראה ודומה לשנור, ונדר דאורייתא היא (עי' פסחים ד"ג שלא התיר ר' יוחנן לבני ביישן לילך בע"ש מצור לצידן אף דאי אפשר להו כמו לאבותיהם, ואפ"ה אסר להם מצד אל תטוש תורת אמה, ועי' ביו"ד ר"ס רי"ד דדבר המותר שנתקבל שלא בטעות לסייג ולפרישות אין לו התרה).

לכן על המתפרצות בעם לשאת פיאה נכרית ומראות את עצמן כאילו הן מבנות שיער ללכן בהן בשוק או לבהכ"נ וכדומה איסור גמור הוא מדינא, ובבית ובחצר ג"כ נאמר עליהן ופורץ גדר ישכנו נחש, ומכש"כ על אלו שמגלות חצי ראשן להראות שער עצמן והולכות בהם לבהכ"נ, דלא די שבעצמן עושין איסור דאורייתא, אלא שגורמים שגם הנשים הכשרות העומדות אצל הפרוצות האלה עושות איסור לקרות ק"ש ולהתפלל כנגדן כמ"ש בר"ס ע"ה, ועליהן נאמר קדקד שיער מתהלך באשמוי, שעל קדקדן תמת ה' ירד ויחול עליהן כל הפורענות שאמר ישעיה הנביא, על פרוצות בנות ישראל, ועל השבין מדרכיהן הרעות האלה ושומעות לקול תורתינו הקדושה ומנהגות בנות הכשירות תחול ברכה על ראשן. כה. הגאון רבי ישראל ליפשיץ בעל תפארת ישראל על משניות. פ"ו דשבת מ"ה. הרי אסור משום מראית עין מדמחזי כפרועות ראש, דאפי'

בחצר עכ"פ כעוברת על דת יהודית הוה. והרי אפי' באיסור דרבנן אסור משום מראית עין.

כו. הגאון רבי מאיר א"ש, בעל אמרי אש, אלו הן הדברים אשר צוה רבינו מאיר א"ש ז"ל לפני מותו לזרעו אחריו, ואמר בזה הלשון, מה אצוה לכם, שתלמדו בהתמדה, או שתהיו עובדי השם, זה תבינו מנפשכם, אך זה אצוה לכם מאד, תזהרו להיות עוקר הרים על מנהג קל שבקלים, והנעים ישמרו מלבלוב פאה נכרית ח"ו עכ"ל הקדושה. (לב העברי ח"א דף ס"א).

כז. הגאון רבי יהודא אסאד בעל מח"ס שו"ת מהרי"א (תלמיד הגאון רבי מרדכי בנעט), בתשרי מהרי"א י"ד ס"י שס"ה, אמנם אף שהעלה בתשובה מאהבה דלית בפיאה נכרית משום לתא דאיסור הנאה משיער המת עכ"ו מסיק לאיסור משום ובחוקותיהם לא תלכו יעו"ש, וכן נ"ל שזהו בוגלל מאזיל בספרי על פסוק זה דאסור ללבוש ארגמן וכיו"ב או מגדלי בלורית היינו קליעת שער הראש כמותן ועי' בספר החינוך. — והיותו נראה לאסור ולגזור תחילתו משום סופן דהא חזינן מה עלתה בידן עי"ז, גם עד היום באו מזה הנשים לילך בפריעת הראש בשערות עצמם עליהם והדברים עתיקים.

כח. הגאון רבי שלמה קלוג'ר בספר שנות חיים תשובה שט"ז. והנה לדינא נראה לי בזה"ז אפי' המג"א מודה דאסור וכו' דהרי עיקר האיסור שלא תצא אשה בשערה מכח שיבא לידי הרהור דברים בה ולידי פריצות, וא"כ המג"א מיירי בזמנו ובפרט בזמן הש"ס שהיו רובן הנשים בשורות ולא הוי דרכן לילך בגילוי שער שלהן לכך מותר בפיאה נכרית שלא יבואו לידי הרהור דמידע ידעי דאין השערות שלהם אבל בעוה"ז בזה"ז הרבה פרוצות שהולכין בכונה בשער שלהם א"כ אף ההולכת בפיאה נכרית מה מתני זה הרי הרואה לא ידע ויסבור דשלה הוא וכו'. וסוף סוף יבא לידי פריצות וזהו דרכו לילך בפיאה אפי' נכרית רק בפארציילא אולי יבא ה' וישפוט וימהר גאולתינו אמן. [מובא להלכה בספר פתחי עולם ומטעמי השולחן (להג"מ ר' דובר קרטיק, וילנא תרס"א) על שריע ארי"ה ס"י ע"ה].

כט. בספר קנאת סופרים (למברג תר"ז) תשובה ע"ב (השמטה לספרו שנות חיים ס"י שט"ז). ואדרבה מן המשנה הג"ל [אם העידו שראוה יוצאת בהינומא וראשה פרוע כתובתה מאתים]. יהיה מוכח דפאה נכרית אסור דאליכ מאי ראי' דראשה פרוע דלמא הוי שער נכרית דהרי א"א להכיור בלי הבחנה אם הוי השער שלה או של אחרת ועכ"פ וז"ל לומר דהעידו בפירוש דשלה היה השער, ובע"כ דגם פאה נכרית אסור.

כו. הגאון רבי צבי הירש חיות בשו"ת מהרי"ך ס"י נ"ג. אשוי שאלני הני גשי דידן אשר חדשים מקרוב באו שהנהיגו לקשט אח ראשם בפיאה נכרית (שייטל) וכו' אכן בפאה נכרית, אם כל הגאש מכוסה, ורק קצת משערות נכריות המת עודפות על המצח מבעד לצמתן אפשר באמת דמותו, ובכל

זאת אע"ג דהרמ"א והמג"א הסכימו לדעת הש"ג להתיר בפיאה נכריה, בכל זאת כיון דנהגו העם לאסור כל גלוי שער באשה לא ערב לבי להתיר וכו'. ובימי ילדותי לא שמעתי בכל תפוצות ישראל במדינת פולין, רק חדשים לבקרים באו אשר הרבה פרצו הגדרות, וראוי להוכיחם ולהחזירם למנהגם הקודם.

ל. הגאון רבי מנחם מנדל מליבאוויטש בעל צמח צדק, במשניות פ"ג דברכות, וקצת רא"י דבפאה נכרית לא ושרי רק בחצר מדאמרי' בשבת (ס"ד) הכל בכבול, ואמאי עזיב פיאה נכרית, אלא דבפיאה נכרית גם בחול אינו מותר רק בחצר.

לא. הגאון רבי חיים הלברשטם מצאנז בעל דברי חיים יו"ד ח"ב סי' נ"ט. שאלה, אם מותר לאשה לילך בפיאה נכרית בשוק.

תשובה. כבר האריכו בזה בספר באר שבע ובכל האחרונים ורובם מסכימים לאסור, ועיין בכנה"ג באהע"ז [סי' כ"א] שרבו האוסרים, וכן בע"א [עצי ארזים] אוסר, ויותר מזה מבואר בר"ן בכתובות ובריטב"א שם מובא באסיפת זקנים שאפי' לתת חתיכת משי וכדומה על הפדחת שיהי' דומה לשער אסור דזה הוי דת יהודית, ותימה על כה"ג באהע"ז שנשמט ממנו דבריהם, ולכן בודאי אסור לצאת בפיאה נכרית והוא דת יהודית, דברי הבאעה"ח.

ועי' עוד ביו"ד ח"א סי' ל'. ואך באמת אין אנו צריכים לזה כי ידעתי בבירור בהיותי אצל מו"ח ז"ל במעהרין שגם שם לא הלכו במלבושי פריצות כזה ח"ו, וכפי ששמעתי אני לא נמצאת בכל מדינת אשכנז שום אשה וזשובה לילך בשערות ופיאה נכרית רק איזה מנקלי העם פחותי הערך והיו לקלס, ורק בעוה"ר מקרוב שנתרבב המנהג הזה מן האפיקורסים.

לב לג. הגאונים רבי יוסף שאול נטנזון בעל שואל ומשיב, ורבי מרדכי זאב אטיגנא בעמח"ס מאמר מרדכי. בספר מגן גבורים (או"ח סי' ע"ה), אלף המגן סק"ח אבל האמת כי זקנינו (הוא מהר"י קצינלבוויג המובא בבאר שבע סי' י"ז) בקעה מצא וגדר בה גדר וראוי להחמיר, וכ"ז בפיאה נכרית אבל שערות של עצמה שנחתכו וחברו בראשן כדי שתהא נראית בעלת שער אסור. לבוש.

ב. שלטי הגבורים" סק"ג, ומ"מ זה ודאי אם אין מנהג המקום כן שילכו הנשים בפיאה נכרית ודאי יש לאסור משום מראית העין כמ"ש זקנינו הגאון מוהר"י ז"ל ואולי הוא גם כן בכלל דת יהודית, ובפרט לקשור בשערן כמו שהיו נוהגין בזמן הש"ס דודאי איכא איסור היכא דאין המנהג כן, וגם זקנינו שהאריך בפסק הלז בלי ספק שכוונתו הי' לשם שמים בשביל שראה שנפרץ בעת ההוא וכל כוונתם הי' לדמות לעכו"ם וע"כ ליבתו רוח טהרה לעורר מדנים ע"ז. לד. הגאון רבי אברהם תאומים אב"ד בוטשאטש (בן בתו של רבינו בעל הנתיבות ז"ל), בשו"ת חסד לאברהם מהד"ת אהע"ז סי' פ"ז, ע"ד מה שנהגו הנשים ללבוש פיאה נכרית בראשם עד שנראה כאלו הם הולכין בשערות

עצמן מגולה ודבר זה שאבותינו נהגו בו איסור באו פריצים וחללו גדרן של ישראל, והאמת עם כ"ת כי המכשלה הזאת תחת יד חכמי הדור מובטחני בכנות ישראל הכשירות ישמעו לקול הורים בכל אשר יגזרו ואמר ע"פ דתוה"ק, וע"כ אני הקטן יוצא תחלה לברר בקצרה כי חלילה להקל בזה, ופשיטא דיש בזה איסור דרבנן וחוששני עוד גם מאיסור דאורייתא וכו' אבל לפענ"ד נראה שיש בזה איסור דאורייתא לפ"מ שפירש"י בבתובות שם אזהרה לבנות ישראל שלא תצא בפרועת הראש מדעבדינן לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בעולה מכלל דאסור, וכיון דעיקר האיסור משום פרוצות שהיא מתנאית לבני אדם מה לי שער עצמן או שער נכרית שעשויות באופן שנראה כשער עצמן תורה אחת להם ואסור מה"ת וכו' ואף שהיקל הרמ"א ז"ל באו"ח סימן ע"ה לענין ק"ש בגילוי פיאה נכרית נראה ברור דלא היקל רק לענין ק"ש וכו' תדע מדלא הביא הרמ"א ז"ל בהגהותיו דברי הש"ג באהע"ז סימן כ"א ששם עיקר דין פריעת הראש באשה אע"כ דכאשר דברנו כן הוא שלא רצה לסמוך להקל בזה לפרוץ גדרן של ישראל דעכ"פ לא עדיף מדת יהודית שיוצאה בלי כתובה אף דיוצאת בקלותה וכו', ע"כ כל מי שיש בידו למחות יעשה ולגדוד פרצות ישראל ולמנוע בנות ישראל הכשירות מלצאת בפאה נכרית, השומע ישמע והחדל יחדל ואנחנו נקיים, והעובר חטאו ישא וכל השומעים לדברינו יתברכו מאלקי אמן.

לה. הגאון רבי אריה ליבש הלוי איש הורוויץ אב"ד סטריא בעל שו"ת הרי בשמים ג' מהדורות. בשו"ת הרי בשמים מהדו"ק סי' ל"ג, קונטרסו היקר הגיעני תמול שלשום, ומחזיקנא טיבותא מלא חפנותא, ואפריון נמטי' לי' אחרי רואי כי העיר ד' את רחוק ונשא לבך אותך בחכמת לאדפוס' אידרא קונטרס אסיפת חכמים מכח חכמי דורנו שיחיו לאסור איסור על נשי עמנו לבל תשאנה על ראשן פאה נכרית הנקרא שייטעל, וגם אותי קראת להיות אמדתי צרופה בצירופא דרבנן לחוות לו דעי עפ"י דתוה"ק וחשתי ולא התמוזמתי למלאות משאלתו ואענה אף אנכי חלקי אמרה נפשי בעזר צורי ית"ש וכו'.

עכ"פ לא מוכח מזה שלא יהי' איסור בפאה נכרית משום מראית עין שנראין כשערות דידה מחוברין וכו' ולהאמור הא ברה"ר בלא"ה אסורה לצאת בפאה נכרית משום מראית עין שסברו שהם שערות דידה ממש, ובסוף התשובה מביא ד' הכנה"ג בשם המשא מלך (הובא לעיל אות ב') וכתב ע"ה, הרי חזינן דהרע בעיניו המנהג שמשמין משי שחור על פדחתו ומכ"ש הפאה נכרית שנראה כשערה ממש כוודאי ראוי להתמיר.

לו. הגאון רבי אהרן קריספין בעל מח"ס בית אהרן על הש"וע, בבית אהרן אבן העזר (מערכת הפ' אות א) אחר שהביא דעת האוטריין והמתירין סיים וא"כ מי יערב אל לבו להתיר בקום ועשה נגד אריוותא אילין. לו. הגאון רבי יקותיאל יהודה טייטלבוים אב"ד סיגוט בעמח"ס ייטב לב ושו"ת אבני צדק, בספרו ייטב פנים מאמר דודש טוב אות ד',

וז"ש נפש כי תחטא וגו' ועשה מאחת ר"ל הנפש שהוא מאומה הישראלית הנקרא אחת ועשה א"ע מהנה מאו"ה הנקראים הנה לשון רבים והכוונה במה שהולכין ולובשין כמוהו, ובפרט הנשים ההולכים כמוהם ממש על הגוף ועל הראש באין מכיר, ואם לא כמוהו לגמרי שהם הולכים בכל השער שלהם ממש לא כן בנות ישראל שהולכין רק במקצת שער שלהם סמוך למצח למען יעמוד השייטעל יפה, וז"ש מהנה ממקצת מהנה וכו' ויותר מזה הנשים עושים חדשות שהולכין בגלוי הראש בדבר הדומה לשער ובפאה נכרית רק על קצה הראש סמוך למצח יש להם כובע וכו' וגם עתה אני מבקש ומזהיר לבל יוסיפו ללכת במלבושים כאלו, ומה שעבר הוא רחום יכפר וכו'. ועיי"ש עוד באות י"ב. שיהי' אדם נקי כנים מבחון ובר לבב מבפנים וכמ"ש לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי, וז"ש יעקב הסירו את אלהי נכר אשר בתוככם והטהרו והחליפו שמלותיכם שמבחוץ. ומזה יש ליקח מוסר השכל להזהיר לבית יעקב אלו הנשים מישראל לבל ילכו במלבושי זרים ופאה נכרית עד שאינו ניכר בין יהודית לנכרית מבחוץ, וגם שוברים על

לאו ובחוקותיהם לא תלכו כמבואר בפוסקים ובתשובת אחרונים וכו'.
ועיי"ש באות כ"ג, שלא ילכו במלבושי זרים ולא ידמו להם כ"א יהי' מצויינים בלבושיהם כדת של תורה, ובל יראה החוצה שום טערה ואף דמות פאות נכרית בכלל אזהרה.

וע' עוד שם במאמר "זכר ליציאת מצרים" אות י"ב, גם יתכוין לומר לא יראה לך דייקא חמץ ולא יראה לך שאור וגו' וס"ד לומר שלביתו זו אנשתו יראה חמץ ושאור שלהם ובאמת גם ע"ז עובר בב"י ע"ד שפירש הרב הקדוש זלה"ה מרומנאב אלו עוברין פרש"י בבל יראה כותח הכבלי וכו' ר"א אומר אף תכשיטי נשים המלובשים והכובעות הגבוהות ופאה נכרית, וזה שהוצרכה תורה שאור לא ימצא בבתיכם.

ועי' עוד שם בתוכחת מוסר לייג מדות אות כ"ה, והנה כתיב כה תאמר לבית יעקב ואחז"ל אלו הנשים לכן הנני להזכיר את הנשים ולבקש מאתם ולהזהירם לבל ילכו בראשיהם כאשר עד עתה כי כפי הגשמע הוא פרצות גדול אוי לעינים וכו' ולאזנים כו' יש מהן שהולכין בפאה נכרית שגם זה אסור כמ"ש בס' באר שבע באורך, ויש מהן שהולכין בפאה שלהם ועי"ז עבירה גוררת וכו' לסרוק בשבת לתקן שערותיהם, אוי שכך עלתה בימינו, וכבר אמרתי שזה שאמרה תורה חדשים מקרוב באו לא שערום אבותיכם בהליכות כאלו עוד יתכן לשון שער בשין שמאלית והכוונה שלא הלכו אבותיכם בשערות כמו עתה.

לה. הגאון רבי הלל ליכטנשטיין אב"ד קאלמייא (תלמיד הח"ס ז"ל).
בספרו אבקת רוכל ח"ב כלל ב' פרט א', מכאן תוכחה לכמה מקומות שנהגו הנשים מנהג בורות לישא על ראשם בשוק תכשיט הנקרא (פרוק, או שייטל) שכולה נעשה משער ואין ניכר עי"כ בין פנויה או נשואה, לא לבד שהוא מעיקר הדין משום מראית העין (עיי' אלי' רבה סימן צ"א אות ד' בשם עולת תמיד)

שכובע הנעשה משער אסור לאיש לילך בו או לברך ברכה משום מראית העין, מכשי"כ כאן שאיסור פריעת ראש בשוק הוא איסור תורה לנשים, מכשי"כ שיש לאסור משום מראית עין, וגם לענ"ד שיש לדון בדבר זה שהוא גם איסור תורה (עין פירש"י דברים כ"ב פסוק ה') לא יהי' כלי גבר על אשה, שתהא דומה לאיש כדי שתלך בין האנשים וכן לא ילבש גבר לילך לישב בין הנשים, ובא נמי י"ל ע"י שהולכת (בפרוק) תלך לישב בין הפניות כבתולות וכמה פריצות יכול להסתעף מדבר זה.

עוד כתב בספרו מקרי דרדקי ע"ס בראשית אות ל"ה, וגם בגלל וכבשה, אפשר הוא שהחיוב מוטל על הזכר לכובשה שלא תהי' יונאת בראשה פרועה אשר לא כדת, והיינו שיש מקומות שהתירו לעצמם לכסות ראשם (בשיטתעל הנקרא פארוק) עשוי משערות, שמלבד שזה איסור גמור אפילו בבית ואסור לבעלה להזכיר את הנשט בבהמ"ז, ובקידוש, ובשאר ברכות, וכיוצא באלה, משום שיער ראשה ערוה, והגם ששערה מכוסה, אבל למראית העין נראה כאילו היא הולכת פרועות הראש ממש, וכל מה שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בתדרי חדרים אסור, עיין (אלי' רבה סימן צ"א ס"ד) דס"ל שאסור להזכיר השם אם יש לו כובע משערות הנקרא פארוק משום איסור מראית העין, ופליג על רמ"א (א"ח סימן ע"ה סעיף ב'), שזהו איסור גמור שנראה כאלו היא פרועת ראש ממש, וגם דבר זה פתח רע שיגרום לילך בגילוי שער עצמו בלא (שיטתעל).

וגם משום שע"כ אינו ניכר בין פנויה לנשואה, גלענ"ד כעת מלבד שדבר זה אסור מאזהרת לא תסור, עוד נוסף שיש בזה איסור של אזהרת ל"ת של תורה, עיין דברים (כ"ב פסוק ה') לא יהי' כלי גבר על אשה פירש"י שתהא דומה לאיש כדי שתלך בין האנשים שאין זו אלא לשם ניאוף, מעתה מסתבר מאחר דקיי"ל כשיטת (הרמב"ם) קריבה דגילוי עריות חיבוק ונישוק וכיוצא בו, הוא בכלל יהרג ואל יעבור (עי' יו"ד סי' קנ"ז) משא"כ הדין כשהיא פנויה, א"כ איסור תורה הוא שתלך באופן כזה שתהיה נראית שהיא פנויה משום שע"כ תוכל לבא לידי קריבה דגילוי עריות שהיא בכלל יהרג ואל יעבור.

ועי' בספר שירי משכיל כלל ה' פרט ט', שכתב, ובכלל הסתות עמלק וכו' שטורה ומפתה לנשים שיהי' בבחינת גבהו בנות ציון שתלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים ולקשט בתכשיטים ובמלבושים כאחת הפריצות והשרות, הגם שהם בגדי שחץ וגאווה ולא מדרכי הצניעות, וגורמין לתבעיר היצת"ר בלב רואיהם, ועי"כ תולכין מעט מעט מדת יתדות מדרכי הצניעות ומשנים מדרכי אמהות הכשרות להתקשט אף בפאה נכריות הגם שהיתר דבר זה רפוי מאד עיין (תשובה מאתבה ח"א סי' מ"ח) שפליגי בזה גדולי הפוסקים ורבינו הגדול בדור האחרון הזה [מרן הז"ס ז"ל] צוה לכל זרעו, וז"ל וגם בפאה נכריות אני אוסרכם איסור גמור וכו' ואח"כ עבירה גוררת עבירה חטופו להרע לילך יותר בפריצות, ללבוש פרוק הנקרא במדינה זו שייטל, והיינו לכסות כל הראש בפאה נכרית, וזה אסור

מדינא, וכל הפוסקים מודים בזה משום שנראות כהולכות פרועה ראש (עיין תשובה מאהבה ח"א סוף סימן מ"ח), וגם היא פתח רע לבא אח"כ לילך בגילוי שער עצמה, ואחרון הכביד שהיא פריצות ועזות גדול מאוד משום שאין ניכר עי"כ בין פנויה לנשואה. [ועיי"ש בהערה שהאריך להביא רא' ממס' כתובות ס"ו ע"ב דפארוק אסור]. ועי' עוד בספרו עת לעשות ח"ב כלל ו' שאלה ל"ה.

לט. הגאון רבי צבי הירש ארנשטיין אב"ד בריסק (בעל ברכת רצה). נדפס בישיבת יעקב אה"ע"ו סי' כ"א. ואשר הוגד לך ידיד נפשי בשמי כי הקלתי לנשים לשאת פאה נכרית משום כי גם שער עצמי אין איסורו ברור באופן כזה ששאר הראש מכוסה. שקר הוגד לך מעולם לא יצאו דברים כאלה מפי להקל בפאה נכרית ואף גם להחליש האיסור בשערות עצמן ח"ו וכו' ומצד הסברא אמינא לאסור פאה נכרית לפמש"ל בשם הרא"ש ז"ל לזלם בין אלו השנוים במשנתנו דיוצאות שלא בכתובה לשאר עוברת על דת, דבאלו מלבד האיסור יש ענין פריצות, וא"כ בפאה נכרית כיון שאינו ניכר אם הולכת פרועת ראש פריצותא מיהו ח"ו וזה ברור אצלי ע"ש.

מ. הגאון רבי יוסף רייזין אב"ד טעלו בספרו עדות ביהוסף (סי' כ"ט ענף ג') והנה חתני הנ"ל הביא ד' הגאון בעה"מ תפארת ישראל וכו' והשיג עליו עי"פ ד' הכו"פ (סי' פ"ז), ולדעתי נראה דהדין עמו בזה ולא גרע מדם דגים וחלב אשה דאסור משום מראית העין וכו' [ואף דבסוף מסיק דליכא משום גילוי ראש בפ"ג, מ"מ בזה מודה דאסור משום מראית העין כמש"כ כאן].

מא. הגאון רבי משה יהושע יהודא ליב דיסקין אב"ד בריסק, ומרא דארעא דישראל. בשו"ת מהרי"ל דיסקין בקונטרס אחרון סי' ר"ג, עיין שלטי הגבורים פ' במה אשה, דבשער תלוש שרי, ונ"ל דדווקא דניכר לכל שלא נעשה משער של עצמה, אבל בלא"ה ודאי אסור, כדקיי"ל לאסור בדם דגים ובכמה דוכתי, משום מראית העין. ובפרט לענין איסור ערוה, שהוא חשש הרהור, גם בלא"ה י"ל דשם רק לחצר אמרו ובאינה מעורבת, אבל לרה"ר עדיין מנ"ל.

מב. הגאון רבי יצחק שמלקיש אב"ד לבוב. בספרו שו"ת בית יצחק או"ח סי' ט"ו. אמנם יש לחוש לדעת האוסרים והם גדולי האחרונים והמורים, וגם לפי שע"י כן רבים יבואו לידי מכשול וחילול שבת גדול שסורקין הפ"ג בשבת, גם הורה הנסיון שאחרי שהולכין בפ"ג הולכין בשערות של עצמן דלא מנכר ובאין לידי איסור דאורייתא ע"כ שומר נפשו ירחק מזה ומהראוי לכל ירא ד' להזהיר לב"ב שלא ילכו בדרך הנשים הפרוצות אך בדרך הצנועות ולא ילכו בפאה נכרית ויזכו לבנים כשרים כהני משרתי עליון כמאמר חז"ל. ובסוף סי' ט"ז מסיק, וגם מכמה טעמים ראוי לגדור גדר ולעמוד בפרץ, וד' יפיץ ענן אורו על אחב"י לשמוע דברי חכמים בנחת וילכו בדרך הצניעות.

מג. הגאון רבי דוד ליב זילברשטיין בעל שבילי דוד על ד' ח' שו"ע. בשבילי דוד א"ח סי' ב' סק"ב, וברש"י בישעי' [ג. טז] על הלוח וטפוף בשם תרגום יונתן דזה פיאה נכרית שנשים קולעות עם שערן שיראו ריבוי שער, ומה תוכחת מגולה לנשים הנושאים פיאה נכרית להעבות שערן שתחתיהן וכו' ובד"מ סי' ש"ג כתב דמותר לכסות שערן בפיאה נכרית היינו באופן דלא מיתעבה שערתיה ע"י פיאה נכרית רק כיסוי בעלמא אבל כשמתעבות על ידן וודאי זה פריצות גדול כאמור, והן הנה היו בעוכרן בעו"ה כנבואת ישעיהו הנ"ל כאמור, וגם זה מה שמתיר בנשים פיאה נכרית לכסות שערן זה במקום שלא נהגו נשים כן מעולם ליוזר בזה, אבל במקום שנהגו כבר שלא לילך אפי' בפיאה נכרית וודאי לא מדרכי הצניעות הוא.

מד. הגאון רבי יחזקאל שרגא האלברשטם אב"ד שינאווא. גספר דברי יחזקאל עה"ת בדרוש לשבועות, ועתה דאיתי כי מוכרח אני להגיד כי איסור גדול יש לבנות ישראל לילך בבגדי פריצות ובפאה נכרית וכל איש ישראל מחויב למחות באנשי ביתו בכל כחו, המקום ירחם עלינו ויסיר המכשלה הזאת מעלינו.

מה. הגאון רבי יוסף נסים בורלא ראב"ד (לעדת הספרדיים) פעה"ק ירושלם. בשו"ת וישב יוסף (ירושלים תרס"ה) חיו"ד סי' ב'. לרב אחד שרצה להתיר, כ' ואיך לא ראה מ"ש הרב באר שבע בסי' ח"י וכו' ודחה רא"י זו (של השלט"ג) בב' ידיים והאריך בראיות לאסור יש"ב גם הרב מים דבים ז"ל בתאה"ע סי' ל' אסרו, גם הכנה"ג ציין לאסרו, והמדקדק בדברי הגאון בא"ש ז"ל ישר יחזו פנימו כמה ראיות הביא לאסור.

מו. הגאון רבי גרשון ליטש ראזנבוים (בן הגאון ר' משה ליב ליטש מפ"ב בעל מתא דירושלם על הירושלמי). בספרו משיב דברים ח"ב סי' קכ"ו, בשכל הראש מכוסה רק פיאה נכרית יוצאין מתחת הסבכה על לחי' שקורין לאקקען בלע"ז קבוצת תלתלים באלה כ' התשובה מאתבה דזוש"ג ומג"א מתירין, אבל הנשים כעת שהולכין בשייטעל על השערות שלהן וגבו כל הראש אינו מכוסה ברבר אחר, רק השייטעל או הפרוק הוא הכיסוי של הראש, חלילה ולכ"ע ודאי צניעות וחשיבות יותר לילך בלא פיאה נכרית, וגם שיער א' לא יצא החוצה, ונשים הצנועות הולכות בלא שייטעל.

מז. הגאון רבי צבי הירש שפירא אב"ד מונקאטש בעל דויכי תשובה. בספר תפארת בנים עה"ת בשו"ת שבסוף הספר סימן ב' ע"ד שו"ב שאשתו מתקשטת בפאה נכרית ורוב בני העיר מסכימים, ומיעוט ממאנים מלקבלו והשיב, הנה הדין עם מע"כ ואחוזת מרעיו שלא לקבלו לשו"ב, דבזה וכו' יוצא יכולין גם המיעוט לעכב היינו לכוף את הרוב שלא לקבלו כי הוא עון פליג', ובס' עצי ארזים על האה"עו (סי' כ"א סק"ב) כ' דהמקילין בזה עתידין ליתן את הדין עי"ש ובשו"ת תשובה מאתבה (ח"א סי' מ"ז ומ"ח וח"ב סי' רכ"ב) בהגהות השו"ע סי'

ע"ה) כ' דמלבד דלובשת פאה נכרית עוד יש בזה משום דבחוקותיהם לא תלכו עי"ש. ועי' בשו"ת מהר"י אסאד (חי"ד סי' שס"ו) שהביאו והסכים עמו לדינא ע"ש. ועי' בשו"ת אדמו"ר דברי חיים (ח"א יו"ד סי' ל') בארוכה כדברים האלו וכו' ומעתה בשו"ב שצריך להיות ירא שמים מרבים ואט ראינו שמיקל בזה הרי נראה בעליל שחזק קל. וכבר כתבו גדולי האחרונים עי' בחיבור דרכי תשובה (פי' ב' ס"ק פ"ג) דשו"ב שעבר רק על דבר קל שהוא מחומרא דעלמא יש לפוסלו כיון שהוא חשוד ע"ז להכשיל בעניני שו"ב ג"כ מה שהוא רק ממנוגג וחומרא בעלמא כמו יתיר כ"ס וכו' וכדומה עי"ש ומכ"ש דזה שיש חשש שהוא חשוד לדבר החמור חשוד על הקל כיון שהוא בכלל ובחוקותיהם לא תלכו א"כ מכ"ש שהוא חשוד לדבר הקל חומרות בעניני השו"ב שקבלו רק ממנהגא כנו' וכתבתי מזה בחיבורי דרת"ש בה' שחיטה כמה פעמים עכ"פ לקבלו מחדש אם מיקל בזה בודאי יצא מכלל ירא שמים מרבים, וחלילה לקבלו לשו"ב. ומהאי טעמא השוחטים בפה"ק מותרים ועומדים מפקודתי אשו' לא יקחו ללמד אומנת השו"ב ובאם אשתו מתקשטת בפאה נכרית. [ועי' בדרכי תשובה סי' קע"ח סקי"ז שזביא דעת האוסרים פ"ג].

מח. הגאון רבי יחיאל מיכל היבנר אב"ד ניוטוב בעל מחבר שו"ת משכנות הרועים ועוד, בספר משכנות הרועים ח"ש קונטרס עת שלום דף י"ב, והנה לא אדבר באותן שכבר פרצו גדר ישראל ביתר שאת והלכו בשערות מגולה וכדומה אשר בלי ספק אין אנו אחראין וכבר יצאו מכלל ערבות, אך אני צועק מר על היבשרים שהם בגדר ישראל ועכ"ז מקילין להם והולכין בפאה נכרית ובאמת הוא איסור גמור מחמת מראית העין, ועיין בזה"ק פ' נשא אמור ר' חזקי' תנבא לייתי על בר נש דשביק לאנתתי' דתתחויא בשערי' לבר וכו' גרנו מסכנותא לביתא לביתא ע"ש יסמר שערות ראשך, וא"כ בלי ספק גם בפאה נכרית יש להתמיר, עי"ש.

מט. הגאון רבי שלום מרדכי הכהן (מהרש"ם) אב"ד בערזאן. ובספר דעת תורה על שו"ע או"ח (ירושלים תשי"ח) סי' ע"ה ס"ב, אחר שהאריך להביא דעת האוסרים פ"אה נכרית. כ' ולפי"ז יש ליתור בק"ש ובהמ"ז ושאר ברכות שלא לברך נגד אשה הלובשת בפאה נכרית, אך בעצימת עינים אולי יש להקל, ועי' מה שהביא מהרש"ם ז"ל בהערותיו לספר אורחות חיים (ספינקא) הנדמ"ח סי' ע"ה עוד הרבה דיעות האוסרים פ"אה נכרית.

נ. הגאון רבי אברהם פלאג"י, בספרו ברך את אברהם פ' בחוקתי האריך להביא דעת האוסרים פ"אה נכרית וסיים בזה"ל: ופשיטא דבמקומותינו לא גשמע ולא נמצא מנהג כזה לילך הנשים בכיסוי הפארוק הנ"ל כלל, ואם המצא ימצא אחת מעיר פורצת גדר בטלה וחלילה לנו למילף מקלקלתא, וכל בית ישראל נקיים. (מובא בשדי חמד אסי"ד מערכת ד', ועי' לעיל סי' ו').

בא. הגאון רבי חיים חזקיהו מדיני בעל שדי חמד, כשד"ח אסיפת דינים מערכת ד' (דת יהודית) אחר שהביא דעת הפוסקים לאיסור. כתב על דברי המתיר ואין דעתי נוחה בזה. ופשיטא דבמקומותינו שלא נתפשט המנהג זה כבר קבלנו דעות האוסרים ואסור לפרוץ גדר.

בב. הגאון רבי משה בן עמרם גרינוואלד אב"ד חוסט בעל ערוגת הבושם. בצוואתו הנקראת "הכנה דרבה" אות י"ח, והוא זהירים באזהרה יתירה שלא יצא ח"ו אפי' מקצת שער חוץ לצמתן. ואפי' פאה נכרית אני אוסר עליכם ותזכו לזרע ברך. דוד ישרים יבורך.

נג. הגאון רבי שלמה יהודה מסיגעט בעל ערך שני על דחשיע. בשו"ת תשורת ש"י מהדורא קמא סי' תק"ע. שאלה נשים הצנועות ונהגין סלסול בעצמן שלא ליתן על ראשן פאה נכרית אם מותרין בקונסט ואר שייטל העשוי מאיזה צומח בארץ לא משער רק דומה ממש לשער. לע"ד אינו סלסול אלא מדינא אסור וכו'. תמהני שלא הביאו ירושלמי בפרק המדיר דאיתא התם ר"ח בשם ר"י היוצאה בקפלטין שלה אין בה משום ראשה פרוע הדא דתימא בחצר אבל למבוי יש בה משום יוצאה וראשה פרוע. ופירש הערוך קפלטין בלשון רומי שער ותלתלים ופאה נכרית. והובא בגליון הש"ס בבלי פ' המדיר (דף ע"ב) הרי דפאה נכרית במבוי אסור משום דת יהודית ומאן ספין לחלוק על הירושלמי בדבר שאינו מוכח ההיתר מש"ס בבלי. וכיון דאיסור פאה נכרית משום פריצות דמדמין עצמן לנכריות שהולכין בשערן ועושין הישראליות כן ליראות כאלו ראשן פרוע עם שערותן ממש. ממילא יש בה משום פריצות ודת יהודית וכו' וא"כ ה"ט ממש יש בתאר שייטל אף דאינו מן שערות דמ"מ נראות כשערות ממש ואין ניכר שאינה הולכת פרועת ראש.

נד. הגאון רבי עקיבא יוסף שלזינגר, בספרו לב העברי ח"א דף פ"א. והנה לאסור פאה נכרית הסכימו יחד בעל באר שבע וכו' ומהר"י מינץ קאצנעלענבוגען והגאון מו"ה יעבץ כולם כאחד אוסרין מן הדין וכו' עפ"י ראיותיהם מש"ס וסותרים כל ההיתרים עם ראיותיהם וכו' והן אחריהם וכו'. בעל עצי ארזים באה"ע סי' כ"א וכן התשובה מאהבה וכו' אמנם גם בעלי עמודי הוראה מתנגדים להתידורן"ל, ודעתם להתירן והן הנה בעל שלטי הגבורים וכו' והכל מבואר היטב בתשובה מאהבה ומסיים שם שאף המתירין לא התירו אלא פאה נכרית דוקא על הפנים של כנגד שערות ראש אלא כשמו פאה הנקרא בל"א (האלאקעז) אבל במקום שערות הראש גם הם מודים לאיסור וכו' ואשרי המונע ממנו וכו' וצאי לך בעקבי הצאן אמותינו היו נבדלות מהם ואל תטוש תורת אמך וכו' ועיין ח"ס סי' ק"ז סוה"ת שהעלה שמנהג אבותינו איסור תורה הוא וכו' וע"כ קאמר רבינו וכו' אך בפאה נכרית שישנה דעת האוסרין ודעת המתירין נקט אמנם אני מסכים לדעת האוסרים ואני אוסר אותם באיסור גמור.

נה. הגאון רבי יצחק אייזיק מספינקא בעל חקל יצחק עה"ת. בקונטרס
 בן פורת יוסף (הנדפס בסוף ספר אמרי יוסף במדבר) סי' ר' ע"ד
 הנשים אשר מקרוב נהגו א"ע לישא על ראשן „זשיאאן" והוא נעשה ממין הנראה
 כשערות וע"ג פרוס מכסה דק מחוטין מעשה רשת באופן שהמין הנראה כשערות
 נראה מתוך הפרוסה וכו' והנה לדינא כל דבריו נכונים דבודאי איסור גמור הוא
 כמ"ש הח"ס [או"ח סי' ל"ו] לענין מטפחת לבד בלי כובע דכיון דנהגו אבות
 אבותינו לאסור, נעשה ממנהג זה דת יהודית, והעוברת ע"ז יוצאה בלי כתובה ע"ש.
 וכ"ש לנידון דידן, אך למען לברר תומר האיסור הנני להעתיק דברי רבותינו בזה
 וכו'. והביא את ד' הירושלמי ופי' הערוך, באר שבע, יעב"ץ, תשובה מאהבה, ישועות
 יעקב, דברי חיים שאוסרים. ואח"כ כתב, וע"כ נוראות נפלאתי על רבינו הפמ"ג
 במ"ז באו"ח סי' שג סק"ט שהעתיק מהד"מ דמותר לצאת בפאה נכרית מגולה
 לרה"ר, וסיים דכ"כ השה"ג, ובמכתה"ק ז"א דבד"מ בטורים שלפנינו וגם בד"מ
 הנדפס בפ"ע בשנת תק"כ ליתא תיבת „לרה"ר" ומיירי בחצר כמ"ש, וממילא נמי
 אין ראי' ממ"ש הרמ"א באו"ח סי' ע"ה ס"ב דכ"ש שער נכרית, דהיינו נמי בבית
 או בחצר שאין רבים בוקעים בו, וכ"כ במור וקציעה וכו'. ומעתה יחרד לבב איש
 ויתר ממקומו שבשביל תאוה קלושה כזאת אשר אין בה לא הנאה גופנית ולא
 הנאת ממון יגרום ח"ו לעצמו רעה גדולה כזאת.

ס'ומא דפיסקא הליכה ברה"ר או במקום שרבים בוקעים בו בפאה נכרית
 שקורין האאר שייטל הדומה לשערות של גופה, ונראית כפרועת ראש לכ"ע
 הוא אסור מדת יהודית, ויוצאה בלא כתובה, ואולי הוא אסור מדאורייתא כמ"ש
 הישועות יעקב מטעם פרועת ראש, או מטעם בחוקותיהם לא תלכו כמ"ש הד"ח
 וב"ש, ולבישת מגבעות שקורין היטען אם הוא כדרך הנכרים הוא איסור זאורייתא
 ולוקין עליו כמ"ש רבותינו הנ"ל, וכן לצאת בכפה שקורין האאר הויבע לבד בלי
 רביד או מטפחת הוא איסור גמור מדת יהודית, אמנם אפילו בהאאר הויבע תחת
 הזשיאאן יש איסור גמור, כמ"ש הד"ח חיו"ד סי' נ"ט מהר"ן וריטב"א וכו'. ע"כ
 יאזר נא ר"מ כח ויצרף עמו היריאים שבעירם לבטל מנהג הרע הזה, וכל השומעין
 ונוהרין יתברכו בבני חיי ומזוני אכ"ר, עכ"ל.

נו. הגאון רבי חיים אלעזר שפירא אב"ד מונקאטש, בעל שו"ת מנחת
 אלעזר, בספר נמוקי ארי"ח סי' ע"ה, ועי' בדברינו בשו"ת מנח"א
 (חלק ה' סימן ל"ה) [עודנו בכת"י] באריכות ע"ד מג"א אל' וכו'. ודברי הבאר טבע
 נכונים ואינם דתוים מעיקרא כלל וכמו שביארנו שם באורך בעה"י, וראיתי ג"כ
 לגדולי אחרונים בזמנינו שכתבו גם כן בהרבה תשובותיהם שיש לגזור גדר שלא
 לילך בהשערות נכרית כי שומר נפשו ירחק מהם עכת"ד, ובספר שולחן העזר ח"ב
 (מהג"מ יצחק צבי לעבאוויטש אב"ד טשאפ) סי' ט' בשמלה לצבי סק"א העתיק
 מה שראה בתשו' מנח"א ח"ה (בכת"י), דעיקר כשי' דפיאה נכרית מה"ת, ומש"כ
 הפמ"ג ארי"ח סי' ע"ה במדינה שיוצאין בפ"נ יש לסמוך על הרמ"א וכו', וי"ל

דכוונת הפמ"ג דמיירי בשערות [כנראה כוונת לשוננו. פא"ג במקום שערות שדרכן וכו'] שדרכן לגלות דבזה תליא במנהג וכו' אבל בשייטעל שנראה כשער ממש אסורים מהית ובפרט מי שאבותיו הזהירו ע"ז דשייך משום שאל אביך וכו'. ועי' בצוואתו אות ג'. ובאזהרה כפולה לילך בצעיף על ראשך כדרכי אבותינו וכו' לא לילך בפרעזט אפי' של פע"ל הדומה לשיער (כי זה ג"כ אסור עפי"ד רבינו דברי חיים ז"ע"א).

נז. הגאון רבי יעקב דידאווסקי בעל מח"ס באר יעקב על ב"ק. מגדולי

ירושלים עיה"ק. בספרו מתניך קדוש סי' ז' פאה נכרית העבה אף שניכר לכל שהיא פאה נכרית וכו' אותן נשים שאמותיהן נהגו איסור בזה אסור ג"כ לבנותיהן ללכת בהן. ופאה נכרית הדקה שנראה כמו שערות והאשה אסור לכל. ועיי"ש במקור הקדושה שכ' ומראית העין שמביא לידי גילוי עריות חמור משאר איסור דמראית העין וכדאיתא בע"ז י"ב. אבל מעיין דאיכא סכנה וכו' ועיין ביאור הגר"א יו"ד סי' ק"ג סק"ד.

נח. הגאון רבי יצחק צבי לעבאוויטש, אב"ד טשאפ. בספרו שלחן העזר

חי"ב סי' ט' אות י'. וכבר רבו האוסרים גם בפאה נכרית אפי' בקונסטנצאר והיריאים לדבר ה' אינם מניחים בראש נשותיהם רק כליטוי שאינו משער כלל ועיי"ש בשמלה לצבי סי' י' י"א שהאריך בבירור דעת הפוסקים האוסרים פאה נכרית.

נט. כתב הגר"א ב"שנות אליהו" על מתני' שבת פ"ז מ"ה בכבול ובפאה נכרית

וכו' פי' שאין לה שער נטלת שער ומכנסת תחת הצעיף כדי שתתראה בעלת שער עכ"ל וכתב ע"ז הגאון המקובל מוה"ר נפתלי הירץ הלוי זצ"ל בהגהות שם שנתכוין הגר"א לאפוקי ממה שכ' בשלטי הגבורים על הרי"ף ללמד היתר מכאן לנשים נשואות היוצאות בכספי שערות שלהם שמכסין בשער אחרים תלושים כמו שייטלען וכדומה. לזה כ' רבינו שכאן מיירי שהן מכוסות בצעיף, ואף שבשלטי הגבורים דחה זאת אבל אין מוכרח עכ"ל.

ס. עם סיום ההדפסה הגיענו דברים חוצבים לתבות אש מתוך דרשה שדרש הגאון

הקדוש מרן רבי ישכר דוב רוקח זצוק"ל מבעלזא. נעתק מקונטרס דיבורים קדושים מהרה"ח ר' יונה זאב הלוי זצ"ל שוי"ב דק"ק מאקאווע.

המנהג בישראל בעת שצריכין לומר איזה דברים לפני ישראל אומר הרב שבעיר לפניהם וכו' והנה כל ישראל המה בוודאי כשרים רק שאינם יודעים חומר האיסור שנהוג עתה בעת הזאת כי ידוע לכל חומר האיסור מהנשים ההולכות בשערות שלהן כי מופסק בשו"ע שהיא נקראת עי"ז עוברת על דת משה ויהודית ויוצאות בלי כתובה, והנה כל מי שלומר בשו"ע ביר"ש רד"ש היטיב שאין חילוק בין שערות עצמן לפיאה נכרית שנקרא "שייטעל", ונדפס כעת בשו"ע הגהות חת"ם ופוסק ג"כ שאין חילוק בין שערות עצמן לפאה נכרית. גם בספר עצי ארוזים שהו' גדול הדור ומפורסם פוסק ג"כ הכי, שאין חילוק, וכ"כ בספר באר שובע. ע"כ צריך כל איש לעיין היטיב על בני ביתו בזה וכו'.

מסקנת הדברים

ובו ד' סעיפים

היוצא מכל הנ"ל לאסור פאה נכרית משום ד' דברים :

- א. דת משה ויהודית א. לבישת פאה נכרית במקום שער האסור בגילוי, שמכסה כל הראש ונראית כראשה פרוע וכבתולה. ספק בדבר אם באופן זה התירו המתירים. הן משום איסור דפריצות בפריעת ראש, והן מפאת הרתור דשער באשה. ולכה"פ משום דת יהודית בצניעות ופריצות. ב. ולדעת האוסרין : אסור פאה נכרית, מעיקר דין דפריעת ראש, ועוברת עכ"פ על דת יהודית. ג. ואלו שנהגו אמותיהן כדעת האוסרין וכן במקומות שקיבלו עליהם שלא ללבוש פאה נכרית הו"ל דין גמור ופסוק לאסורא, בכל גווני. וכמבואר בביאור הלכה סי' ע"ה סעי"ב לענין גלוי שער בחזרה. וז"ל : וכ"כ בתשובת ח"ס סימן ל"ז דכיון דכבר קיבלו עליהו אבות אבותינו וכו' לאסור בזה א"כ הו"ל דין גמור שקיבלו עליהו כהך דעה האוסרת וכמ"ש המ"א סימן תקנ"א סק"ה ע"כ.
- לכן בנות ירושלים שנהגו אמותיהן איסור בדבר וכן קיבלו עליהן בני העיר עפ"י חכמיהם עיני העדה לאסורא, בכל גווני דפאה נכרית, רביץ עליהו איסורא מעיקר הדין של דת משה ויהודית.
- ב. מראית העין : שאסור להראות כעוברת על דת משה ויהודית : להאוסרין ושנהגו וקיבלו לאיסור, בכל פאה נכרית. ולמתירין בפאה נכרית, שנראית כגלוי שער ופריעת ראש. (ויעיין בהקדמה) וברת"ר זאיכא איסור דאורייתא לילך בפריעת הראש בוודאי אסור (באר שבע) אלא אפי' בחצר דאיכא איסור דרבנן משום דת יהודית, אסור, דאפי' באיסור דרבנן אסור משום מראית עין (תפארת ישראל פ"ו דשבת) [אולי יש לומר לפמש"כ הפוסקים דפרוע ראש יש ג"כ איסור דאורייתא משום דבחוקותיהם לא תלכו. א"כ יש מראית העין משום לאו זה ג"כ, ופשוט].
- ג. אל תטוש תורת אמך. ע' שו"ע יור"ד סי' רי"ד סי"ב, קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם, ואפי' בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנהגין כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה. ועי' מגן אברהם אור"ח סי' תקנ"א סק"ה, אבל במקום שנהגו למעט בכל משא ומתן לא מהני התרה כיון דיש פוסקים ס"ל הכי כבר קבלו אבותיהם כדעת התוא, וכתב בתשורת ש"י (מהדו"ק, סי' תק"ע) ומדלתי שקבלו אבותיהם לפי"ו בנ"ד [בדבר הדומה לשער] אפי' וכו' שנשאת אסורה כיון דאבותיה ואמה ואם אמה נהגו בזה איסור יש בה משום אל תטוש תורת אמך.
- ועי' בתשו' מהרי"ץ (למרן הגאון ר' יוסף צבי דושינסקיא אב"ד ירושלים ת"ח) סי' קכ"ז שביאר באריכות דכל מנהג חזי דבר-תורה מלא תסור, ועי' רמב"ם

ריש תלכות ממרים שכ' ואחד דברים שעשאוּם סיג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה, והן הגזירות והתקנות והמנהגות כל א' וא' מאלו השלשה דברים מצות עשה לשמוע להן, והעובר על כל אחד מהם עובר בלא תעשה הרי הוא אומר עפ"י התורה וכו' אלו התקנות והגזירות והמנהגות שיוּרו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם ועי' במב"ט בקרית ספר והובאו דבריו בל"מ, וכן כ' רבינו אלי' מזרחי בביאורים על הסמ"ג דאף דהזכמים לא הזמירו בזה מ"מ מי שמיקל בזה משום שלא נמצא מפורש בתורה הרי זה עובר בלא תעשה, וסיים שם דאף להרמב"ן דחולק על הרמב"ם בדין לא תסור מ"מ הוי כו"ת עיי"ש, ונעתיק מדברי פוסקים מ"ש דנהגו בה איסור כפאה נכרית.

מהר"ל מינץ בדרשותיו דרוש א', ואבותינו ואבות אבותינו הקדושים בכל קהילות אשכנזים מזו בדורותיהם שלא ישאו על ראשם אפי' הבינדי ממשי שהגון שלו דומה לשער.

תורת שבת ס"י ש"ג אות י', כ' ע"ז מנהג וגדר שנהגו וגדרו בנות ישראל עליהם ועל זרען משנים קדמוניות וכו' אבל גם בבית ובחצר קבלו עליהן נשותינו משנים קדמוניות שלא ללכת בשום דבר הנראה ודומה לשער.

הגרצ"ה חיות בשו"ת מהר"ץ ס"י נ"ג, כיון דנהגו העם לאסור כל גילוי שער באשה לא ערב לבי להתיר.

חט לאברהם מהד"ת ס"י פ"ז, שאבותינו נהגו בו איסור, באו פריצים וחללו גדרן של ישראל, ועיין עוד בפנים בסעיף כד, ובירושלים עיה"ק ת"ז נהגו לכסות ראשן בשאתל ע"י המטפחת, וכפסק הרמב"ם (פכ"ד מאישוח הי"ב) והשו"ע (אהע"ז ס"י קט"ז סעי"ד) דאפי' ראשה מכוסה במטפחת צריך שיהי' עליה רדיד ככל הנשים, ובתשובות שבטוף ספר באר שבע ס"י י"ז כתב דבעינן ב' כסויים גמורים, ופשיטא פאה נכרית.

ד. מקום שנהגו איסור: מגן גבורים או"ח ס"י ע"ה דאם אין מנהג המקום שילכו הנשים כפאה נכרית בדדאי היין עם המחמירין משום מראית עין ואפשר דהוי כעוברת על דת יהודית, וכ"כ בשבילי דוד או"ח ס"י ב' דמקום שלא הלכו כפאה נכרית לכו"ע אסור והוי דת יהודית וכן הביא להלכה המשנה ברורה סימן ע"ה סקט"ו, וא"כ בירושלים עיה"ק שמעולם לא נהגו לילך כפאה נכרית רק חדשים מקרוב באו א"כ חל עליהם חומרי מקום שבאו לשם, כמבואר בפוסקים, וכפרט אלו שנולדו בירושלים, וכידוע לכולנו שבירושלים אפילו פשוטי עם לא הלכו כפא"נ.

וכן הי' דעת מרנא ורבנא גאווה"ג קוה"ק רבי משה יהושע יהודה ליב דיסקין זיע"א לאסור פאה נכרית, [מבואר דעתו בתשובת מהר"ל דיסקין בקונטרס אחרון ס"י ר"ג, מבואר בפנים אות מ"א יעויין שם], וכן ידוע שזקפידו והשגיתו על זה מאד מארייהו דארעא דישראל מרנא ורבנא רבי שמראל סלנט זיע"א, וכן מרנא ורבנא רבי יוסף חיים זוננפלד זיע"א.

פאה נכרית לענין ק"ש ודבר שבקדושה

- א. עטרת זקנים אר"ח סי' ע"ה כתב, דלפי דעת מהר"י מינץ (פאדווא) אסור לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית.
- ב. הגאון יעב"ץ במור וקציעה סי' עה כתב, דאע"ג דלגבי בעלה לא הוי ערוה, מ"מ לאתרים אסור לקרות ק"ש כנגדה ואפשר לומר שגם דעת בהג"ה דשו"ע כך היא, שלא התירה משום ראיית ערוה אלא לבעלה. וכו'.
- ג. הגאון בעל פרמ"ג סי' ש"ג, מסתפק אי הוי ספק תורה וחוזר וקורא יעויין בפנים.
- ד. הג"מ ר' הלל מקאלימייא, במקרי דרדקי בראשית אות ל"ה. כתב, ואסור לבעלה להזכיר את השם בברהמ"ז ובקידוש ובשאר ברכות.
- ה. הג"מ ר' שלום מדרכי הכהן מבערזאן, בדעת וזרה אר"ח סי' ל"ה כתב, יש ליתגר בק"ש ובהמ"ז ושאר ברכות שלא לברך נגד אשה הלובשת פאה נכרית, ע"ש.
- ו. דע"ן במשנה ברורה סי' עה סקט"ו.

- גילוי שעו בשוק ובו ד' סעיפים. א) איסור גילוי שעו בשוק ;
 ב) חיוב הבעל לגרשה ; ג) דאובדת נאמנותה לענין איסורים ;
 ד) גילוי מקצת הראש.

א) ספרי נשא (פיסקא י"א) ופרע את ראש האשה, ד"א לימד על בנות ישראל שהן מכסות דאשיהן וכו'.

משנה כתובות ע"ב. ואלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית וכו' ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פדוע.

גמרא שם. ראשה פרוע דאורייתא היא דכתיב ופרע את ראש האשה ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש, דאורייתא קלתה שפיר דמי דת יהודית אפי' קלתה נמי אסור.

רמב"ם פכ"ד מהלכות אישות הי"א. ואלו הן הדברים שאם עשתה אחת מהן עברה על דת משה, יוצאה בשוק ושער ראשה גלוי, הלכה י"ב. ואיזו דת יהודית הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל. ואלו הן הדברים שאם עשתה אתה מהן עברה על דת יהודית, יוצאה לשוק או למבוי מפולש וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים, אע"פ ששערה מכוסה במטפתח, וכן הובא באהע"ז סי' קט"ו סעיף ה'.

שו"ע אהע"ז סי' כ"א סעיף ב', לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק, אחד פנויה [אלמנה או גרושה, ב"ש] ואחד אשת איש.

ב) גיטין דף צ'. ויש לך אדם שזוכב נופל לתוך תמחוי מוצצו ואוכלו זו היא מדת אדם רע שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוע וכו' זו היא מצוה מן התורה לגרשה שנאמר כי מצא בה ערות וגו' ושלחה מביתו והלכה

והיתה לאיש אחר, הכתוב קראו אחר לומר שאין זה בן זוגו לראשעון זה הוציא
רשעה מביתו וזה הכנס רשעה לתוך ביתו.

מרדכי כתובות ע"ב, העוברת על דת משה ויהודית וכו' יכול לגרשה בלא
הסכמת הקהלות, ואע"ג דקא מיבעיא לן פרק ארוסה בעוברת על דת
משה אם יכול לקיימה אם לאו מ"מ פשיטא שמצוה לגרשה ולהוציאה כיון
שעוברת על דת ודבר פשיטא שלא תיקן רבינו גרשום מאד הגולה תקנתו לעכב
על ידו שלא יעשה מצוה, ואדרבא אם אין מגרשה כשהיא עוברת על דת מיקרי
רשע כדאייתא פרק המגרש מדת אדם רשע כשרואה את אשתו יוצא וראשה פרוע
וטוה בשוק ורוחצת במקום שבני אדם רוחצים ומניחה ואין מגרשה כעובר על
דת ותי [ועי' בהגהות מיימונית פכ"ד אישות].

רמב"ם פרק י' מהלכות גירושין הכ"ב, אשה רעה בדעותיה ושאונה צנועה
כבנות ישראל הכשרות מצוה לגרשה שנאמר גרש לך ויצא מדוך, ואשה
שנתגרשה משום פריצות אין ראוי לאדם כשר שישאנה, שלא יאמרו זה הוציא
רשעה מתוך ביתו וזה מכניסה, וכן פסק באהע"ז סי' קי"ט סעיף ד—ה.

שו"ע אהע"ז סי' קט"ו ס"ה, בכל אחת מאלו תצא בלא כתובה, אם יש עדים
שהתרה בה תחילה ועברה על התראתו וכו', ואם רצה לקיים אותה אחר
כך אין כופין להוציאה, מ"מ מצוה עליו שיוציאנה, הג"ה ואינה יכולה לעכב על
ידו שלא יגרשנה, ויכול לגרשה בעל כרחו ואין בזה משום חרם רבינו גרשון.

ג. בספר לחמי תודה להגאון ר' צבי הירש הרוביץ אב"ד פפד"מ בתב דאביו
בעל הפלאה וצ"ל הזהיר את הבחורים שלא לאכול אצל אשה ההולכת
בגילוי הראש דאינה נאמנת על כשרות.

וכ"כ שו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קל"ח, כ' דהנשים ההולכות בפרועי ראש שהוא
איסור תורה ואסור להתפלל או לברך שום ברכה נגדם ומדינא אובדות
נאמנות ויוצאות בלא כתובה.

ד) בתשו' תשורת ש"י מהדו"ק סי' נ"א, שאלה, אם יש איסור תורה בפריעת
ראש במקצת כמבואר בהמדר דף ע"ב דילפינן מופרע ראש האשה או
אינו אסור מן התורה רק כל שער ראשה מגולה כדאמר' התם בקלותה על ראשה
אינו רק דת יהודית, והשבתי לע"ד ל"ש פלגא ול"ש כולה. [והאריך שם בראיות].

בספר מנוחת משה (להג"מ ר' נתן משה הלוי יונגרייז בן הגה"ק בעל מנוחת
אשר זי"ע) סי' נד, נשאל באותן הנשים היוצאות בשוק בראש מגולה אך
קצת ראשיהם מלאחרי' מכוסה אם יש בזה איסור תורה או רק חומרא של זות"ק
המוכא במג"א, והשיב לפענ"ד אין זה צריך לפנים והפלפול הוא ללא צורך כי
הוא גמרא מפורשת בסוטה דף ח וכו' וזה ראי' שאין עלי' תשובה, ועיי"ש
שכותב על דברי המיקל ותמה אני אם דבר כזה יצא מאיש שיש בו ריח תורה.

לאו ובחוקותיהם לא תלכו

מד"ר גשא פ"ט. ופרע למה שדרך בנות ישראל ראשיהן מכוסות ילכך היה פורע ראשה ואומר לה את פרשת מדרך בנות ישראל שדרךנ להיות מכוסות ראשיהן והלכת בדרכי הגויים שהן מהלכות ראשיהן פרועות הא לך מה שרצית, מבואר שפרועת ראש באשה הוא מדרכי העכו"ם.

ועי' ביו"ד סי' קע"ח בהג"ה דדבר שנהגו העכו"ם לשם פריצות יש בו משום חוקות העכו"ם אע"פ שלא מתכוין להתדמות אליהם. [ועי' באריכות בשו"ת דברי חיים ח"א יו"ד סי' ל' ע"ד מצנפת על הראש שהולכין העכו"ם].

בספר אלה המצות (לר"מ חגיז) ל"ת תקנ"ח ובחוקותיהם לא תלכו, כתב, וכן נמי תחת סוג לאו זה, נכנס איסור גילוי שער ראשה שהוא ערוה דאין להקל כל עיקר כי כבר קראו לה אינו היא עוברת על דת יהודית יוצאה וראשה פרוע כי הוא מנהג הצניעות שנהגו בו בנות ישראל, והוא דבר מוסכם בתורה שבכתב והוא לאו זה, המפורש במשנה והתלמודים, וכל הפוסקים באין תולק, דהואיל וכן ראויה האשה הפורצת גדר זה שגדרה תשב"כ ותושבע"פ להיות נקראת הומיה וסוררת, ועל דת משה ויהודית עוברת, וגופה ונשמתה אובדת, ולבושתה ולבושת כל מי שיש בידו למחות בידה אודיעך קורא יריד שצניעות זה היה נהוג בימים הקדמונים גם בין האומות, חפש ותמצא בספר חיצוני וכו' בפרק הנהגות הקדומות מהרומיים שהראש שלהם גרש את אשתו מפני שיצאה מגולת שער מבלי מכסה על ראשה, עיין עליו ותמצא, כי עמדתי משתומם על המראה, וברכתי עליה ברוך שבחר בחכמים ובמשנתם, דכל ימי לא הייתי יודע מה טעם אמרו דכל זמן שאין עליה רדיד ככל הנשים אע"פ ששערה מכוסה במטפחת היא נקראת עוברת על דת יהודית וקנסה שתצא בלא כתובה, ועל ידי ספור מעשה מצאתי טעם לדבר דהואיל שבין האומות היה נהוג צניעות כיסוי הראש, אך לא ברדיד אלא במטפחת כמו שנראה מתוך לשון השמועה שם, א"כ בנות ישראל החמירו על עצמן דווקא במכסה קבוע ברדיד, ולא במטפחת שהוא עראי וכגלוי דמיא.

[ט"ז או"ח סי' ח' סק"ג כ' ונ"ל שיש איסור גמור מטעם אחר דהיינו כיון שחוק הוא עכשיו בין הנכרים שעושין כן תמיד תיכף שיושבין פורקין מעליהן הכובע, ואם כן זה נכלל בכלל ובחוקותיהם לא תלכו כל שכן בתוך זה שיש לו טעם דכיסוי ראש מורה על יראת שמים וכו' לפי"ז בוודאי יש ג"כ בנשים הלאו דבחוקותיהם לא תלכו, ועי' בתשו' מהר"א חיו"ד סי' שס"ו בשם תשובה מאהבה דגם בפאה נכרית יש לאו דבחוקותיהם לא תלכו].

בספר מתניך קדוש (מהג"ר יעקב דיאוסקי ז"ל) כתב דקרוב הדבר לומר

דגילוי שער באשה הוא אביזריהו דג"ע.

מצאנו לנכון להדפיס כאן מדברי החכמת אדם כלל פ"ט ומה שהביא בשם רבנו הגדול הגרי"א מוילנא — שלא נדפס, רק בדפוסים הראשונים, ובדפוסים האחרונים השמיטוהו.

(א) אין הולכין בחוקות העכרים ולא מדמין להם לא במלבוש ולא בשיער וכיצא בהן שנאמר ולא תלכו בחוקי' כו' ונאמר ובחוקותיהם לא תלכו ונאמר השמר פן תבקש אחריהם שמא תדמה להם ותעשה כמעשיהם ויהי לך למוקש שלא תאמר הואיל הוא יוצא וכו' אלא יהי' הישראל מובדל מהן וידוע במלבושיו ובשאר מעשיו כמו שהוא מובדל מהן במדעו ובדעותיו ואמרו חז"ל בזכות ג' דברים יצאו אבותינו ממצרים שלא שינו בגדיהם ושמותם והתקרבות להם גרם לעשות כמעשיהם כדכתיב ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ולכן צונו בוראנו להבדיל אותנו כמש"כ ואבדיל אתכם מן העמים וכל העושה אחד מן הדברים האלו לוקה. לא ילבש כו' המיוחד להם ופרשו הישראלים ממנו צניעות או דבר אחר שכיון שנתייחד להם מפני גיותן ופרשו הישראלים ממנו מפני יהדותן או כשלוכשים הישראלים נראה כמודה להם ונמשך אחריהם ולכן אין לתמוה ע"כ ארץ אשכנז וכו' וגם ידוע שאעפ"כ משונה קצת מבגדיהם וכו'. ואם גזרו שמי שלא לבש מלבוש עכרים יהרג כתב הש"ך ביו"ד סי' קנ"ז ס"ק י"ז דיהרג ואל יעבור ונהירנא כשגזרו פה בק"ק ווילנא בעת המלחמה שילבשו היהודים מלבוש עכרים ושמעתי מפי הגאון החסיד ז"ל שאמר שיהרג ואל יעבור ואף שדבר זה צ"ע גדול עכ"פ צא וראח כמה גדול האיסור בזה וכל בעל גפש ישים הדברים בלבו וכו'. (ב) וכן לא יגדל ציצית ראשו כמו ציצית ראשם וכו' כללו של דבר צריך להיות מובדל מהם בכל דבר.

גילוי שער בבית ובחצר

ירושלמי פ"ו דכתובות ה"ז, ודאשה פרוע לחצר ק"ו למבוי נפי' המפרשים הא דתנן דראשה פרועה הוי עוברת על דת יהודית מיירי בחצר דבשוק הלא הוי איסור דאורייתא, ועי' בשירי קרבן שם באריכות] הביאו להלכה הסמ"ג עשין מ"ח ורי"ז כתובות ע"ב, ועי' ערוך ע' קלת שכתב אבל בחצר בקלתה אין בה משום פריעת ראש, משמע דבלא קלתה יש בה משום ראשה פרוע. טור אבן העזר סי' קט"ז כ' דבחצר שאין רבים בוקעים בו לא תצא, וכתב שם הב"ח אבל פרועת ראש לגמרי אסור אפילו נשארה בתצרה, והכי נהוג בכל גבול ישראל דאפי' בפני אנשי ביתה אינה שרויה פרועת ראש בלי מטפת וכיפה בראשה.

בית שמואל שם סק"ט הביא את הסמ"ג בשם הירושלמי וסיים מיהו לענין איסור י"ל אף סוגיא שלנו ס"ל דאסור וקו' המקשן לא הנחת בת לאברהם

אבינו וכו' י"ל כמ"ש בב"ח וכן הוא דעת הטור. ועי' בכנה"ג אהע"ז סי' כ"א (בהגהות הטור אות ט) שכתב דגם בחצר שאין רבים בוקעין בו אסור. בספר מים רבים (להגאון רבי רפאל מילדולה) חלק אבן העזר סימן ל'. והנה בנשואות אעפ"י שמסוגית הגמ' וכפי פירוש התו' משמע דבבית אין בו משום פריעת הראש וכו' אל תטעה באלו הדברים והבט נא ודאה מה שכתבו האחרונים ע"ז ובכללם הרב בית שמואל ע"ש, והרב בעל נחלת צבי [תלמיד הב"ח] בסי' קט"ו אות ז' אחר שהביא הלשון של התו' הנז' כתב וז"ל נלע"ד דכוונת התוספות הוא לומר דלענין שתצא בלא כתובה לא מיקרי פרועת ראש משום דאם כן לא הנחת וכו' אבל ודאי לענין הגון ונכון פשיטא אפי' בחצר עצמה נכון שלא לצאת פרועת ראש לגמרי, והטור שלא הזכירו לפי שלא איירי אלא מדין יציאה בלא כתובה וכו' והעתיק את ד' הכנה"ג בשם המשא מלך [הובא לקמן גבי פיהא נכרית, אות ב'] וסיים. ואם דבר כזה היה רע בעיני הרב הנ"ל מעתה אצעק חמס וריב על אשר עיני ראו ולא זר במקצת מקומות שעברתי דרך העברה שהנשים הנשואות מתקשטות בשערן ממש הדבוק לראשן ומראים השער לעין כל, אוי לעינים שכך רואות ואוי לנו מיום הדין ומיום התוכחה, ומלבד האיסור שלפי הפוסקים יש בדבר עושים ג"כ פגם למעלה כי לפי סודות הקבלה אין להתראות האשה שערה לחוץ וכפי אשר כתב הרב בעל הלבושים באהע"ז סימן כ"א, והעתיק את כל ד' הזוהר.

בתשו' ח"ס או"ח סי' ל"ו, היוצא מזה ללכת במקום שרבים מצויים הנה במטפחת בלי כובע עוברת על דת יהודית ויוצאת בלי כתובה, ובחצרה כבר קבלו עליה אבות אבותינו בכל ששמענו שנפוצי ישראל לאסור עכ"פ, ואפשר העוברת על זה יוצאת בלי כתובה שכבר נעשה ממנהג זה דת יהודית, ועי' ביאור הלכה סי' עה ס"ב באריכות.

שער היוצא חוץ לצמתן

מג"א או"ח סי' ע"ה סק"ד בשם מהר"ם אלשקר (סי' ל"ה), אותן נשים הבאים מארצות שאין דרכן לגלותן למקום שדרכן לגלותן מותרין לגלותן אם אין דעתן לחזור וכו' אבל בזוהר נשא ע' רל"ט החמיר מאד שלא יראה שום שער באשה וכן ראוי לנהוג עכ"ל המג"א.

ונעתיק את דברי הזוהר הקדוש, וז"ל בפ' נשא (קכ"ה)

א"ר חזקיה תונבא ליתי על האי ב"נ דשבק לאנתתיה דתתחזי משערא דרישה לבר. ודא הוא חד מאינן צניעותא דביתא. ואתתא דאפיקת משערא דרישה לבר לאתתקנא ביה, גרמא מסכנותא לביתא, וגרמא לכנהא דלא יתחשבון כדרא, וגרמא מלה אחרא דשריא כביתא. מאן גרים

דא, הווא שער א דאתחוי מרישה לבר, ומה בביתא הכי כל שכן בשוקא. וכל שכן חציפותא אחרא, ובג"כ אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך. אמר רבי יהודא שער דרישא דאתתא דאתגלייא גרים שער אחרא לאתגלייא ולפגמא לה בג"כ בעי' אתתא דאפי' מסירי דכית לא יחמון שער א חד מדישא כ"ש לבר, ת"ח כמה בדכורא שער הווא חומרא דכלא ה"ג לנוקבא. פוק חמי כמה פגימו גרים הווא שער דאתתא. גרים לעילא גרים לתתא גרים לבעלה דאתלטייא גרים מסכנותא גרים מלה אחרא בביתא גרים דיסתלק חשיבותא מבנתא. רחמנא לישזבן מחציפון דילהון, וע"ד בעיא אתתא לאתכסיא בויוותי דביתא. ואי עבדת כן מאי פתיב, בניך כשתילי זיתים סביב לשלחניך, מהו כשתילי זיתים מה זית דא בין בסתווא בין בקיימא לא אתאבידו מרפוי, ותדיר אשתכה ביה חשיבות יתיר על שאר אילנין, כך בנחא יסתלקין בחשיבו על שאר בני עלמא, ולא עוד אלא דבעלה מתברך ככלא, בברכאן דלעילא כברכאן דלתתא בעותרא כבנין וכבני בנין, חת"ד הנה כי כן יבורך גבר ירא ה', וכתוב יברך ה' מציון וראה בטוב ירושלם כל ימי חיך, וראה בנין לבניך שלום על ישראל:

(לתועלת הרבים העתקנו את דברי הוזה"ק ללשון הקודש).

א"ר חזקיה תבא מארה על זה האיש שמניה לאשתו להתראות משערות ראשה החוצה מכיפתה, וזהו אחד מעניני חציפות שבבית, והאשה שמוציאה משערות ראשה החוצה להתקשט בהן, גורמת עניות לבית, וגורמת לבניה שלא יהיו חשובים בדורם, וגורמת לרוח טומאה שישרה בבית, מי גרם כל זה, אותן השערות שהתקשטה בהן מבחון, ואם בבית כך כל שכן בשוק, וכל שכן אם היא מראה חציפות אחרת, ולפיכך אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך. אמר רבי יהודא, שער הראש של האשה שמתגלה, גורם לשער אחר להתגלות, ולפגום אותה, ע"כ צריכה האשה שאפילו קורות ביתה לא יראו שער אחד מראשה, וכל שכן בחון, בא וראה, כשם ששער הזכר הוא חמור מן הכל בסו"כ לנקבה, צא וראה כמה פגם גורם שער האשה, גורם למעלה למטה, גורם קללה לבעלה, גורם עניות, גורם דבר אחר בבית, גורם שיסתלק החשיבות מבניה, ה' ישמרנו מחוצפא שלהן, וע"כ צריכה האשה להיות צנועה בירכתי הבית, ואם תעשה כן מה כתוב, בניך כשתילי זיתים סביב לשלחניך, מהו כשתילי זיתים, מה זית זה בין בחורף בין בקיץ אינו משליך העלים שלו, ותמיד נמצא בו חשיבות יתר על שאר העצים, כך בניה תעלו בחשיבות על שאר בני העולם, ולא עוד אלא שבעלה מתברך בכל, בברכות שלמעלה בברכות שלמטה בעושר בבנים ובבני בנים, וש"כ הנה כי כן יבורך גבר ירא ה', וכתוב יברך ה' מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חיך, וראה בנין לבניך שלום על ישראל:

בשיירי כנה"ג יו"ד סי' רי"ד בהגהות הטור אות כ"ד, הביא ד' המהר"ם אלשקר, וסיים ובעל משא מלך (להגאון ר' יוסף בן עזרא בעל עצמות יוסף על קידושין) ח"ו בתורת המנהגות חקירה ט' מפסק בזה, וכתב שאפילו מה שנוהגות מקצת נשים שלוקחות משי שחור ומשימין בפדחתן כדי להתיפות מנהג רע הוא אלא הנח להם לישראל כו' [ועי' לקמן סי' ז' אות ב'].
הח"ס בתשובותיו או"ח סי' ל"ו כתב:

ואמנם הרואה בפנים בוהר פ' נשא יראה שעל כל שום חוט שערה החמיר שגורם מסכנות ודלות ומגדלות בנים רעים ושאר צרות וכו', והאמנם בארצותינו שהאומות יוצאות פרועי ראש ואמותינו לא יצאו ונוהר מאד וחשו לדברי הוהר והקפידו על זה מאד, אע"ג דאלו היינו עומדים למנין לקבוע הלכה היינו אומרים דאותה שורה [בין אוון לפדחת] מבוארת בש"ס להיתר היינו עפ"י פי' הערוך דלא כרשב"ם ואין הלכה כהוהר, מ"מ כיון שתפסו המנהג כהוהר ע"ז כ' מהר"א שטיין מנהג עוקר הלכה ונעשה הלכה קבוע דהיינו היכי דספרי חצונים תולקים על הש"ס וספרי חצונים היינו מס' סופרים וכדומה או מדרש ופסיקתא והוהר כא' מהם אותו מנהג עוקר הלכה ונעשה הלכה רוחת בישראל ומייתי' לי' מג"א סי' תרץ סקכ"ה עי"ש, הכלל היוצא כל שום שער בשום מקום בראש ופדחת בנושאה אפי' בחצרה ערוה היא וכו' ויש לחוש לרביצת האלה האמור בוהר ה"ל ומי שחפץ בברכה רחיק ממנו.

הגאון בעל צמח צדק (לובאוויטש) בשו"ת צ"צ אה"עו סי' קל"ט, אחר שהביא ד' המים רבים שצוח ככרוכיא על מנהג שראה במקצת מקומות כעין התייר דמהר"ם אלשקר, כתב בזה"ל, נמצא מבואר דהכל סוברים כפרשי דגם מקצת שערה היוצא חוץ לצמתה אמרי' שער באשה ערוה וכו' אלא ודאי לא שייך בזה מנהג להקל ח"ו דכיון דשער באשה ערוה כמו שוק באשה ערוה ולתא"ר חמור משוק, הנאמר שאם ינהגו לגלות שוקן בימי הקיץ זמן החום יהיה מותר שהרי נהגו כן ישתקע הדבר ולא יאמר דכיון שהוא ערוה לא מהני מנהג, ומנהג כזה אותיות גהינם כמ"ש כה"ג בשל"ה, וכ"כ בשער המלואים סי' מ"ה, ובצ"צ על המשניות פ"ג דברכות כ' דגם מהרם אלשקר לא התיר לאשת איש ללכת כן בשוק רק בביתה עי"ש באריכות גדול.

בשו"ת וישב יוסף (ירושלים תרס"ה) להג"ר יוסף בורלא ראב"ד לעדת הספרדים פעיה"ק ירושלים, חיו"ד סי' ב' כתב הא ודאי אלו היה יודע הרב מהר"ם אלשקר ז"ל שעתידי דור כזה לעשות כך ולבא לידי איסור דאורייתא, לא היה מתיר אפי' שערות שמחוץ לצמתן עי"ש.

בספר משא חיים (אומיר תרל"ד) להג"ר חיים פאלאג'י, מנהגים מערכת נון אות ק"ג, נדפס נוסח האיסור שהסכימו רבני שאלוניקי ובראשם הג"ר רפאל אשר קובו [בעל מחבר ס' שער אשר, שד"ח], על אשר התחילו הנשים שם לפרוץ גדר ולגלות מקצת שערן באמנם שסומכין על מהר"ם אלשקר, או

נתועדו הרבנים הג"ל והסכימו בתרם גמור ובגזירת נח"ש על אלה שלובשין המלבוש שגורם לגילוי שער, ומפני שפתשגן הכתב הוא גדול בכמותו לכן אמרנו להעתיק קטעים אחדים.

והנה בעת"ה קמו קצת פריצים מבני עמנו יצאו אנשים בני בליעל להסית ולהדיח את עדת ישראל ומתוכם חכמים להרע שלמדו בבתרותם ושנו ופרשו ופערו פיהם לבלי חק להתיר את אשר אסור לנו. חץ שחוט לשונם קבר פתח גרונם יביעו ידברו עתק, ודברי תועה לאמור כי אין שום איסור בגילוי שער ראש האשה וכו' אוי לדור שכך עלתה בימי לדבר דברים כאלה בפני קהל ועדה מישראל ותלו עצמן באילן גדול בתשו' הרב מהר"ם אלשקר ז"ל הידועים, והן בעון בדוקין שבעין שדי מומא ולא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו, הוי אומרים לרע טוב, שמים. אור לחושך, טח מראות עיניהם מהשכיל לבותם לתלות בוקי סריקי באיש אלקים קדוש הוא הרב מהר"ם אלשקר ז"ל ...

א' לזאת אש בוער בקרבי ולבי אינו אלא שר"ף מראות ברע האנשים הפושעים האלה וכו'. כי מן החיוב המוטל עלינו לתקן הפרצה הגדולה הזאת ולהתלבש בבגדי קנאה קנאת ה' צבאות תעשה זאת להיות מקנא לכבוד שמו הגדול ותוה"ק ולבא באר"ש גזירה בגזרת עירין פתגמא גזרת נח"ש ולאסור איסור גילוי השערות בכל תוקף ובכל אלות הברית וכו', והאיש אשר יעשה בזדון ולבבו פונה היום באומרו כי אין איסור בזה, הרי הוא מופרש ומובדל מעדת ישראל ומין ואפיקורס הוא ולא יאבה ה' סלוח לו.

בשד"ת אסיפת דינים מערכת ד' (דת יהודית) כותב, ובעיר הזאת נשי הספרדים נזהרות מאד מלגלות יערותיהן כאשר ראו מאבותיהן מימי קדם אך מקרוב התחילו קצת לפרוץ גדר זה, והחרדתי עליהם בדרשתי ביום הדין שכל באי עולם עוברים כבני מרון, והודעתי להם אשר דברו רבני קדישי מוסר השכל ש"ג הם אמרו כי עון זה גורם מגפה לעולם כי מגפה ר"ת מפני גילוי פאת העינים. [והעתיק שם כמה דברים מהגאון רבי אברהם פלאגי ז"ל המובא להלן סי' ו'].

גילוי שער לענין ק"ש ודבר שבקדושה

ברכות כד. אמר רב ששת שער באשה ערוה שנאמר שערך כעדר העינים. ערוה, פירש"י להסתכל וכן באשתו לק"ש.

שו"ע א"ח סי' ע"ה ס"ב, שער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו, הגה אפי' אשתו, שדרכה לכסותו, כתב במשנה ברורה סק"י ואפילו אין דרכה לכסותו רק בשוק ולא בבית ובחצר מ"מ בכלל ערוה היא לכו"ע אפילו בבית, ואסור שם לקרות נגדה אם נתגלה קצת מהם.

ודע עוד דאפילו אם דרך אשה זו וחברותיה באותו מקום לילך בגילוי ראש בשוק כדרך הפרוצות אסור, וכמו לענין גילוי שוקה דאסור בכל גזוני וכנ"ל סק"ה כיון שצריכות לכסות השערות מצד הדין (ויש בזה איסור תורה מדכתיב ופרע ראש האשה מכלל שהיה מכוסה) וגם כל בנות ישראל המחזיקות בדת משה נזהרות מזה מימות אבותינו מעולם ועד עתה בכלל. עדה היא ואסור לקרות נגדן ולא בא למעט רק בתולות שמותרות לילך בראש פדוע או כגון שער היוצא מחוץ לצמתן שזה תלוי במנתג המקומות שאם מנהג בנות ישראל בזה המקום ליוזר שלא לצאת אפילו מעט מן המעט חוץ לקישוריה ממילא בכלל עדה היא ואסור לקרות כנגדן ואם לאו מותר דכיון שדגילין בהן ליכא זדורא.

חזון איש אר"ח (הלכות ק"ש) סי' ט"ז סק"ח, אלא הכי קבעו חכמים דשיער נשואה כיון דחייבת לכסות עשאה כערוה לכר"ע, ונראה דאפי' פרוצה שיוצאת תמיד בראש פדוע אסור דלא הקילו חכמים בפריצות, והרי גם פני' וידיה יש בהן איסור בהסתכלות ויש מקום לאסור לקרות ק"ש אף נגד פניה אלא שכל גזירת חכמים בפלס שקלוה וא"א להכביר על הצבור ולכך הקילו בפניה ובשיער פנויה, מ"מ בנשואה שחייבת בכיסוי לא הקילו, וכ"כ במ"ב.

תוכחה לענין גילוי שער באשה מהגאון רבי אברהם פלאגי

(מועתק מסוף ספר תוכחת חיים עה"ת מאביו הגאון הנודע רבי חיים פלאגי ז"ל)

ותדעו שהנשים שמתקשטות בשערותיהן ומניחין שערותיהן מבוזין לשם יופי ענשן יהא כבד מאד, שמלבד שיתלו אותה בשערותיה עוד יורידו אותה לחדרי גיהנם, וימסדוה לידי מלאכי חבלה אכזרים שהם ממונים להכות הרשעים בגיהנם כמו שמצינו באבשלום בן דעה, כי מפני שהתגאה בשערו השי"ת הענישו מדה כנגד מדה ונתלה בשערו וירד לשבעת מדורי גיהנם כמ"ש הגמרא בסוטה (ד"י ע"ב) אבשלום חטא בשערו ולקה בשערו וכו', וכן מצינו בסוטה מפני שנתנאות בשערה לעבירה, ושמה קישוטים בראשה, הכהו פורע את ראשה לעשות לה בזיון לפני כל הנשים, מזה יקבלו תוכחת כל הנשים הנשואות שבזמננו, שלא לגלות אפילו שערה אחת בחוץ, שכל אשה שיש עליה עון זה תיענש כענשו של אבשלום, שיתלו אותה בשערה, ותירד לשבעת מדורי גיהנם, וע"כ שיער ב'אשה ע'דוה הוא שב"ע, וכן שוק ב'אשה ע'דוה לרמוז לנו כי כאשר האשה יש עליה עון זה יורדת לשבעת מדורי גיהנם כמו שאמרנו.

וכמה התאונן על עון זה הרב המוכיח בס' לחמי תודה ז"ל (ד"ט ע"ב וד"ק ע"א) שאפילו שער שאינו שלה, שמניחה האשה בראשה אסור להוציאו התוצה ע"ש שהאריך, וכן כתב הרב באד שבע ז"ל (דצ"ג, ה' החסיד ז"ל בס' קהלת יעקב בקונ' מענה לשון אות שין ד"ה שער קחנו משם), שאפילו פאה נכרית לא תגלהו

בחוק, והאיסור החמור הזה הנמצא בנשי דורנו מביא ארבע פורעניות גדולות בעולם: האחת היא שמעורר מדת הדין הקשה בעולם כמ"ש הרב המפורסם חיד"א ז"ל בס' מראית העין (דנ"א ע"א). כי אשת איש המגלה שערות ראשה מעוררת מדת הדין כי השער הוא ממדת הדין הקשה, ומסבבת מגפה בעולם בר מנן, כי כיון שניתן רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע, ונמצא שגילוי שער באשה, מביא מיתות משונות לבתורים ובתולות, וצדיקים וחסידים, וכן אנו לומדים באירדת האויגו, כמה צדיקים מסתלקים מן עלמא וכו' וכל כך למה משום וכו', ומסיבה זו מילת מגפה ר"ת מ'סיבת ג'ילוי פ'אות ה'גשמים, לרמוז לנו שעון זה מביא מגפה לעולם ב"מ.

השנית היא שבאים רעשים גדולים בעולם, בעון גילוי שער באשה, וכן תראו מילת שער אותיות רעש.

השלישית היא שמביא יוקר השערים בעולם, והמחיה בעולמו עולה מחירה, ומסי המלכות והממשלה גוברים מיום ליום, והשפע מתמעט מישראל ונמסר לאוה"ע, וכן תראו שמלת שער הוא שער לרמוז לנו שעון גילוי שער, מביא לידי יוקר השער, וכדומה לזה אמרו בזה"ק פרשת נשא (דקכ"ה ע"ב) אמר רבי חזקי' קללה תרביץ על האיש שעונב את אשתו שיראו שערות ראשה בחוק, היא גורמת עניות לבעלה, והיא גורמת לבניה שלא יהיו מכובדים בעולם, והיא גורמת לסטרא אחרא שתשרה בביתו, הדברים אמורים בתוך ביתה, וכל שכן בשווקים וברחובות, השי"ת ישמרנו מהתוצפה של האנשים הללו, לכן צריכה האשה שלא יראו אפילו קדוה ביתה, שערות ראשה, ואם תעשה כן, מה אומר הכתוב, בניך כשתילי זיתים סביב לשלחניך, כשם שהזית אינו מאבד עליו, לא בקיץ ולא בחורף, ותמיד נמצאים בו, משא"כ בשאר אילנות, כמו"כ בניה יעלו בגדולה, יותר משאר אנשי העולם, ולא עוד אלא שבעלה יתברך בכל דבר, בברכות שמים ובברכות הארץ, בעשר בבנים ובבני בנים, כמ"ש אח"י הפסוק הנה כי כן יברך גבר ירא ה', יברך ה' מציון וראה בטוב ירושלים וכו', וראה בנים לבניך וכו' ע"כ, רואים מדבריו הקדושים של רשב"י הקדוש זיע"א כמה קלקולים עושה, גילוי הראש של האשה, לבעלה לבניה ולכל העולם, וקללו אדונינו החכמים ז"ל את הבעל שרואה עון פלילי זה באשתו ואינו מוכיחה, וכן תראה שמילת שער היא אותיות רשע, לרמוז לנו כאשר הבעל אינו מוכיח את אשתו שתכסה את שערות ראשה פנימה, נקרא רשע, וענשו גדול מאד, וההיפך מזה, כשמוכיח את אשתו, ומצוה עליה שתכסה שערות ראשה, ברכות שמים יחולו על ראשו וזכה לעושר וכבוד הוא ובניו.

הרביעית היא שגילוי שער אשה, מביא קנאה בין האומות, ומצמיח גזירות רעות בעולם, כמ"ש הרב המג"ח ז"ל בספרו הבהיר צרור החיים (פ"ח דט"ז ע"ב) על פריצות הגשמים שעומדות בפתחים ובחלונות, בשווקים וברחובות גלויות מאד, ומקושטות היטב, ועי"ז מבשילות את הבריות, כי אפילו

שאינם עושים, היא גורמת ח"ו לכל הקללות הנוראות שקלל הנביא ע"ה לאשה שיש בה עון פלילי זה, לכל הפחות ישימו דעתו, שהן מכניסות עצמן בסכנה בשעת הלידה, ומבלי לחשוב באים חולאים רעים, ואם ימצא בהן עון פלילי הנזכר, פותחין פה למקטרג, שלא יענה להם השי"ת בעת צרתן ח"ו, ומסיבה זאת המיתה מצויה בין הנשים, מפני שאינן צנועות והן בעון, בראות אומות העולם התנהגות בנות ישראל, והקשזטים הרבים, וטיולים מיותרים, בתערובת בחורים ובתולות, מתקנאים הרבה בישראל, וחושבים אותנו אומה עשירה, ומקהים את שינם, ואזי מעלילים עלינו עלילות לקחת את ממון ישראל, ובכל שנה אנו נמצאים בצרה גדולה ח"ו על עלילות הרם, שהגענו עד שערי מות ח"ו, והכל גורם, הקישוט המיותר, והיצאנות המרובה של הנשים וכו', והנשים שמשגיחות על עצמן להיות צנועות, ניצולות מכמה איסורים, ומכמה רעות, ויזכו לבנים הגונים שיעשו רצון אבינו שבשמים ועונים ירשו ארץ ע"כ דבריו.

ומצינו (ירושלמי פ"ק דיומא) מעשה באשה אחת כשרה, שנקראת קמחית, והיו לה שבעה בנים, וזכתה שכל שבעת בניה שמשו בכהונה גדולה בבית המקדש, שלחו חכמים ושאלו אותה איזו מצוה גדולה עשית שהגעת למעלה זו, ענתה להם, ח"ו לא ראו קורות ביתה שיער ראשה ושפת חלוקה, אמרו חכמים כל הקמחים הם קמח, וקמחה של קמחית סלת הוא, קראו עליה מקרא זה, כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה, (עיין בבבלי ביומא דמ"ז ובס' אבות הראש ח"ב למר' ידידנו הרב יצחק ירנ"ן דנ"א ע"א ב'), ואפשר לומר טעם למה זכתה קמחית לשבעה בנים בדקדוק לא פחות ולא יותר, ולמה בנים ולא בנות צנועות, מפני, שכיון שהיא נשמרה מעון גילוי שער, ונמלטה משבעת מדורי גיהנם שנקראה בת על דרך הכתוב ולעלוקה שתי בנות (שיפה נדרש בחז"ל על גיהנם כידוע) על כן, מידה כנגד מידה, זכתה לשבעה זכרי כהונה גדולה, כי זכ"ר גמטריא ברכ"ה. השי"ת יתן בדעת הנשים של הזמן הזה שתהיינה צנועות וכשרות כדרך בנות ישראל ובזכות זה נזכה לבנין המקדש ואריאל, ובא לציון גואל, והוא יפדה את ישראל, עם אלוקי אברהם.

קטעים מספר „גדר עולם” למרן ה„חפץ חיים” זיע"א

בענין גילוי שער באשה

בו יבואר כמה וכמה איסורין היא מכנסת לעצמה ע"י מנהגה הרע הזה, וכמה תצטרך לבסוף לסבול עונשים עבור זה.

הנה ידוע הוא מה שהובא בדבר חכמינו ז"ל החילוק הגדול שיש בין העושה איזה איסור פ"א מפני שנתגבר עליו היצר ובין מי שהופקר אצלו האיסור לגמרי ורבינו יונה בשערי תשובה (שער א' סי' ד' וכו', שער ג' סי' קמ"ג) זאריך בזה הרבה וכתב שזה האיש שהופקר אצלו איזה עון לגמרי עם פושעים נמנה וגדול

עונו מנשוא והוא הנקרא בפי חז"ל בשביל זה בשם מומר לדבר אחד עכור זה שפורק מעל עצמו עול מצוה אחת ממצוות ה' ועל זה וכיו"ב נאמר ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם, שפירושו אשר לא יקבל על עצמו לקיים את כל דברי התורה מראש ועד סוף כי אם אמור יאמר העבד לרבו כל אשר תאמר עלי אעשה זולת בדבר אחד כבר שבר עול אדוניו מעליו והישר בעיניו יעשה. והנה מכל זה ממילא נבין את גדולת העון של האשה שמרגלת עצמה בזה החטא לילך בשוק לעיני הבריות בשערותיה המגולות כי הלא מתלפת עצמה לעבירה הוה ואמרו חז"ל (במדרש שוחר טוב) כל המחליט עצמו לעבירה אין לו מחילה עולמית, וידוע הוא מה שאמר הכתוב הוי מושכי העון בתבלי השוא וכעבות העגלה תטאה דהיינו בעת שהאדם מתחיל לעשות העון נדמה לו בעיניו שהוא איסור קטן מאד ומתיר לעצמו לעשות דבר זה אבל כשהוא כופלו וחוזר וכופלו נעשה לבסוף עב כעבות העגלה כי אפילו חטט משי כשכופלו הרבה מאד יכול לעשות תבל עב וכ"ש כשיכפול תבל עב באופן זה כמה הוא חזק וכמה הוא עצום. כן הוא בעניננו כי אפילו אם היה האיסור קטן היה נחשב לעון גדול ע"י כפילותו כמה פעמים וכ"ש בזה שהאיסור מצד עצמו הוא ג"כ גדול [שהוא איסור דאורייתא ונעשה בפרסום לפני כמה אנשים] כמה נכפלה רעתה ע"י כפילותה שכופלה את העון לאלפים בימי חייה, גם ידוע הוא מה שאמרו חכמינו ז"ל שמכל עבירה שהאדם עושה בעוה"ז נברא מלאך חבלה אחד הממונה אח"כ ליטול נקמתו ממנו עבור זה תחטא והממונים האלו הם כולם המלוים לו לאדם בעת פטירתו כשהוא חולך לבית עולמו, א"כ כמה צריכה האשה שמורגלת בזה החטא להתאונן תמיד על הענין הנורא הזה בוכרה שמכל הליכה והליכה שיצאה לשוק לעיני הבריות בשערותיה המגולות תחטא אשר חשבה להתיפות עצמה בזה נברא לה מלאך המשחית ליטול נקמתו ממנה א"כ כמה אלפים מלאכי חבלה מזמינים את עצמם וממתינים על עת פטירתה ללותה וליטול נקמתם ממנה ושם תצעק ותנהום אוי ואבוי על מעשיה הדעים ואין מי יועיל לה וכמו שאמר הכתוב (במשלי ה') ונהמת באחריתך בכלות בשרך ושארך, והיא בעצמה תתודה לבסוף על כל העונות שעשתה בעוה"ז כמו שאמרו חז"ל על הפסוק עוברי בעמק הבכא מעין ישיבתו גם ברכות יעטה מורה מלמד שהרשע מתודה כשם שהמצורע מתודה ואומר אני פלוני בן פלוני עברתי עבירה פלונית במקום פלוני ביום פלוני בפני פלוני במעמד פלוני ופלוני וגם מצדיקים עליהם אז את דינם ואומרים לפניו רבש"ע יפה דנת יפה זכית יפה חייבת יפה תקנת גיהנם להשעים וג"ע לצדיקים [החכמה שאו האדם רואה בעצמו גדל והשתתה שפעל למעלה בעולמות העליונים ע"י מעשיו הרעים והגביר בזה מאד את כח הקליפות החיצוניים ע"כ הוא מצדיק הדין על עצמו] וכן אמר הגמרא במסכת סוטה (דף ת' ע"ב) במדה שאדם מודד בה מודדין לו אבשלום חטא בשערו ונתלה בשערו וכו' ע"ש. ולפי זה בעניננו שהחטא הוא מצד שערותיה המגולות לעיני תבל בודאי כל אחד ואחד מהמשחיתים שגבראו מהשערות יענשוה אח"כ

בשעריה אשא בגיהנם. על כן יתבונן האדם בכל זה בעודו בחייו וילך בדרכי השי"ת וינצל מכל צרה: ע"כ מספר „גדר עולם“.

גלוח שערות האשה.

זוה"ק פ' נשא (קכו). דהא נוקבא בעייתא לספרא שערא כד אתיא לאדווגא בדכורא. **מדרש רבה** שיר השירים (ד' א') הדא איתתא כד שערא סגינ היא עבדה לה גלשין גלשין. (ואשה היאת כששער שלה גדול היא עושה אותם קרחים קרחים, מתנות כהונה).

בתשרי ח"ס יו"ד סי' קצ"ה משמע שדרכן היו לגלח השערות עיי"ש שנשאל ע"ד הכלות שטובלות ושערותיהן ארוכות ועתידין לקיץ אתר בעילת מצוה אי"כ חושש פ"מ שיחוצו כיון שסופן להתגלח ולענ"ד אין כאן בית מיחוש וכו'. **הגאון** רבי יוסף שאול נטנזון בעל שואל ומשיב כותב בספרו דברי שאול עה"ת פ' נשא (דף צ"ה), ופרע ראש האשה ברש"י סותר את קליעת שערה כדי לבנותה מכאן לבנות ישראל שגלוי שער גנאי להן, סח לי הרב מוהר"א אב"ד פיכאוו במדינת הגר אשר המתפקדים בזמנינו הוציאו מדברי רש"י האלו שאינו דק משום גנאי לבד וכיון דעכשיו אדרבא שבח ויופי להם השער ע"כ מותרות ללכת בשער, וע"ז השיב שכיון שהי' בשערי נקנור, ושער נקנור הי' מקורה א"כ אינו רק משום גנאי אבל במקום מגולה איכא איסור וכדאמרו כתובות דף ע"ב, ולפענ"ד נראה דהדברים כפשטם דבאמת השער הם ערוה וכבר נזכר בשיר השירים ענין שער בתוך שאר עניני נוי האשה וכבר מצינו באיש שהיו שערותיו קווצותיו תלתלים ופחו עליו יצרו וע"כ לא הותר רק לכתולות הפנויות אבל לא"א נאסר זאת למען ישמרו מתבערת היצר ולא יתגרו עליהם יצה"ר, והנה לזאת האשה המנאפת לא הסירה שערה יען כי יודעת כי מא"א נשמרו בני ישראל הקדושים וכבר מצינו במדרש שנבוכדנצר צוה להשמר מא"א וע"כ היו מניחים שערותם למען לא יודע לאיש אם הן אשת איש ולכך בסוטה צוותה התורה שתסתור קליעת שערה כדי לבנותה כדי להראות קלונה שנכשלה עיי"ז שרצתה לזנות וע"כ לא גלחה שערה וזה אומרו מכאן לבנות ישראל שגלוי שער גנאי להן והיינו שגנאי להן שטברו חוק שמוזהרין הן שיגלחו שערן והיא לא עשתה כמשפט ועברה חק ודת יהדות וכדי בזיון וקצף ודו"ק.

עיי' בקונטרס „באור בענין“ להג"מ ר' אהרן ליב ניימאן (בהג"מ ר' אשר אנשיל שהי' אב"ד ווייצען בזמנו של מרן הח"ס ז"ל, ונפטר פעיה"ק ירושלים) שנדפס בשנת תרנ"ט פעיה"ק ירושלים ת"ו, שמאריך באיסור גילוי ראש בנשים בשוק ובחצר, וחיובא דגילוח שערות האשה, ומסיק בזה"ל והכינותי לבבי עוד לבאר בזה מענין מנהג חומרות בנות ישראל שנהגו בחתיכת שער הראש וגם חכמים הסכימו לידייתו כמו שהסכימו על חומרת בנות ישראל לישיב ז' נקיים על טפת דם כחרדל וכו' אבל יש לי להוכיח מכמה טעמי וסברא דמוכחי שגם בימי הראשונים היו הנשים נוהגין בחומרא זו ושגם חכמים הסכימו לידייהו משום דגדר גדול נגע

ביה, משום דבשערות גדולות איכא למיחש לקישוט הראש ויקילו ג"כ בגילוי הראש כנוז"ל, עיי"ש באריכות.

ועי' בספר שולחן העזר על עניני אישות (מהג"מ ר') יצחק צבי לעבוויטש, אב"ד טשאפ) ח"ב סי' ט' אות ו' שהאריך בזה והביא רא' מגמ' נדרים ל' הנודר משחורי ראש וכו' שדרכן היו לגלח שערן, עיי"ש שמסיק אשר אחר כל הדברים האלה מצאנו בזה"ק ובש"ס ובגדולי הפוסקים סמוכין לגלח שער ראשן לגמרי, ובפרט כעת אחר שהחזיקו בזה אמותינו מכמה דורות והורישו כן לבנותיהם דמבואר בשו"ת ח"ס (או"ח סי' ל"ו) ממהר"א שטיין דבכה"ג מנהג עוקר הלכה ונעשה המנהג הלכה רווחת בישראל ואיסור גמור הוא ע"ש, ועוד לפמ"ש בשו"ת תשורת ש"י ח"א סי' תק"ע לענין פאה נכרית מאחר שאמה ואם לא נהגו בפ"ג וקבלו עליהם דהוי כגדר וכו' י"ל דה"ה לענין גלוח השערות לגמרי ולא לכסות על השערות שייך לומר כן וכו' וגם הנסיון מעיד ע"ז כי אלו שלא גלחו שערותיהן לגמרי להיות קרה בראשן אע"פ שכיסו ראשיהן בתחילה בפ"ג וכדומה מ"מ בפתוי יצה"ר, ומריעות נשים רעות, השליכו עטרה מראשם בנקל וגילו ראשם בשערותיהם ר"ל, שומר נפשו ירחק מזה.

בשו"ת מהר"ץ (למרו הגה"ק רבי יוסף צבי דושינסקיא זי"ע"א, מרא דארעא ישראל) סימן קכ"ו, שנשאל ע"ד מה שהנשים מגלחות שערותיהן אם הוא מצד הדין או מנהג בעלמא, והשיב באמת לפענ"ד לא מצאתי בפירוש שית' מצוה לגלח, אבל נראה דהי' הדבר פשוט ונתפשט עד שהחזיקו זה לדבר פשוט שאין צריך להזכירו, וכעין שכתב הרמב"ם בפ"י המשניות, "והמשנה לא דברה על אלה המצות וכו' וסיבת זה בעיני לפי שהי' הדברים האלו מפורסמים וכו' והי' ענינים ידועים ונהוגים ביד כל העם פרט וכלל ואין ענין מתן נפלא משום אדם ועי"כ לא ראה לדבר בהם", וכן הוא בדבר זה, מי בימיס הקדמונים אשר הי' זה שאלה אצלו, והי' דבר זה ממילא נוהג בשעת הנישואין, ועי' בתשו' ח"ס יו"ד קצ"ה וכל מנהג הוי ד"ת מלא תסור [הבאנו לשונו גבי פיאה נכרית] וכן הוא במנהג זה דנתפשט הדבר בכל גלילות בני אשכנז מסוף העולם ועד סופו בכל מקום שנתפזרו, חלילה להקל בדבר וראוי לגדור ולעמוד בפרץ.

א.

בספר שער הזקנים להגאון ר' וואלף המבורג מפיורדא ח"א דף מ"ג מביא שהגאון מהר"ץ [ר' משולם זלמן כהן בעל בגדי כהונה] תורה באשה שהלכה בגלוי שער, שאם יבוא עת חליפתה לקבור אותה מן הצד עיי' נכרים, וקרא בחיל אל שני ח"ק דגמ"ח וקברנים שיתעוררו עצמם לדבר זה וכו' ולטפל עמהן נכריות חברותיה במיתתה, ולהניחה במקום מיוחד בבית הקברות ובצד תשב וכו'.

ב.

סיפר לי גדול אחד מתלמידי רבינו [החתם סופר] ז"ל שפעם אחד דרש רבינו והוכיח בתוכחתו על עון גלוי שער בנשים, ואמר תוך הדרשה, ודאי אף הריקנים שבישראל, יודע אני שעכ"פ רצונם שזרעיהם אחריהם ייטיבו דרכיהם מהם, וא"כ אני מבטיח לכל אשה אשר מגלות שער ראשה לא יצא ממנה זרע הגון. ענה על זה המאה"ג הגביר בעל שלמי נדה ז"ל ברגזון ובפרהסיא, מה זרע הגון לא יצא מהן? רק ממזרים ובני נדה מהן יצא! (לב העברי ח"א דף ע"ט).

ג.

בעת שהי' הגה"ק בעל ארי' דבי עלאי זי"ע אב"ד ווישניצא, שבקה חיים לכל חי אשה שנפרצה בגלוי ראש, ועסקן אחד מבני הח"ק אשר עסק שם בקברה, נפל כיסו אשר מעותיו וכתביו בו, בארונה בלי ידיעתו, ולעת ערב כי ראה שחסר לו אמתחת כספו ומכתביו, ואחר רב חיפוש עלה בדעתו כי א"א שנאבדו לו רק בלי ספק בארונה או בקברה בעת עסקו שמה, והלך אל הגה"ק ז"ל לשאול אם מותר לפתוח קברה עד"ז, והשיב לו כי רק באופן זה מתיר לפתוח קברה, באם הוא ובית דינו הצדק וכל בני העיר יהיו שמה. וכן יצא כרוז ולמחרת בא הרב והבד"צ וכל בני העיר לביה"ח ופתחו את קברה ומצא מיד מעותיו, אולם לדאבון חרדו כל העיר כאשר הראה האישי הנ"ל את האשה כי שערתיה היו תלושים מראשה ופיה הי' סתום מהשערות ועל קרח האשה היו תולעים מסודרים באותו תואר שניתה מסולסלת תלתלי שיערה בחיים ר"ל, והגה"צ הנ"ל הרים קולו לעורר בתשובה כי מה' היתה זאת להראות לעין כל חומר האיסור של פריעת ראש בנשים. (מס' שולחן העזר ח"ב סי' ט').

ד.

סגולה והבטחה לבני ומזוני מאדמו"ר הגה"צ הק' בעל קדושת יו"ט זי"ע א שמעתי ממנו בדרוש שדרש קודם התקיעות בנוכחות כמה אלפים איש, שהרעיש עולם על המאדעס הארורים שנשים הולכות בשערות צדדיות הנקרא בייא האר, ועל מה שלובשים בגדים עם מאדעס כגון כובע על הראש, ומתוך דבריו החוצבים להבות אש, ביקש מהאנשים שעמדו שם שיפרסמו על העתונות בשמו הק' שהוא מבטיח לכל מי שימנע המאדעס הנ"ל מתוך ביתו יושע בבנים ובפרנסה וכו'. (מספר זכרון יעקב יוסף להרה"צ ר' יהושע יונתן רובינשטיין נדפס בירושלים).

ה.

סיפר הרה"ג ר' נפתלי פרוש ז"ל סופרו של מרא דארעא דישראל הגאון רבינו שמואל סלנט זצוק"ל, פעם בא גדול אחד מחו"ל והרבנית הלכה בפאה נכרית, ונעשה מזה רעש גדול בכל העיר, עברו כמה שנים ובנו של הרב עמד להתחתן ודרשה הרבנית שגם כלתה תלך בפאה נכרית ושוב נעשה מזה רעש גדול מכל העיר, אז שלח רבינו מהר"ש הנ"ל לקרוא להרב ואמר לו כאשר

בא מע"כ לירושלם ונודע לי שהרבנית הולכת בפאה נכרית הצטערנו בזה הרבה ועכשיו אני רואה להיכן הדברים הגיעו שהרבנית דורשת שגם כלתה תלך בפאה נכרית. הרב בכה והבטיח לרבי שמואל שכלתו לא תלך בפאה נכרית.

ו.

שאלו את פי רבינו הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, הרב הנאב"ד פעית"ק ירושלים תובב"א אם מותר לאשה לכסות ראשה בפאה נכרית (פארוק) השיב הרב כי בתשובות האחרונים מדובר על זה באריכות ולדעתו אסור בפשיטות מפני מראית העין.

ז.

שמענו מאחד מזקני הת"ח בירושלם שהגאון הצדיק רבי דוד בהר"ן זצ"ל כאשר שמע על אשה חשוכה שבאה מחו"ל שלובשת בפאה נכרית, כתת את רגליו לתוכיחה ודיבר על לכה כמה שעות שתסיר את הפאה הנכרית מראשה.

ח.

שמענו מחד מתלמידי הגאון הצדיק המקובל רבי חיים שאול הכהן דוויך זצ"ל ששמע מפ"ק של רבו הג"ל, שכשהי' רב בעיר ארם צובת התחילו הנשים לפרוץ גדר הצניעות והוציאו שערים תוך לצמתן באמרם שסומכין על מהר"ם אלשקר, והרב הג"ל דדש בכל תוקף לבטל את הפרצה ואם לאו יעזוב את העיר, וכן הי' שעזב את העיר וכשיצא מן העיר פרצה דליקה גדולה בעיר, ואח"כ באו חכמי ארם צובא לבקשו שישבו אליהם בתורה ולא רצה בשום אופן.

ט.

בספר עמוד אש (תולדותיו של הגה"ק רבי יהושע ליב דיסקין זיע"א) פרק י"ב אות ל"ו, הורה שהנשים חייבות לגלח שערות ראשן ולא די בכיסוי הראש, (אומרים בשמו כי שיעור השערות שצריכות לגלח הוא כדי נטילת הזוג, זאת אומרת כיון שצמתו השערות בגודל כזה יש להעבירן) *.

* מעשה והגאון מרן יוסף חיים זוננפלד, רבה של ירושלים, התקין ככולל שומרי החומות בירושלים, תקנה השוללת את תמיכת החלוקה מאותן נשים שאינן מתגלות, אחזים מבני הכולל באו אליו בקיבלנו על היותו מחמיר בדינו כל כך, וכשהוא סיפר זאת לרבינו [מהרי"ל דיסקין] נענה רבינו לאמור: מה היה אילו היה כתוב במפורש ב"באר היטב" שהנשים חייבות להעביר שערות ראשן בתגלחת, כלום לא היו שומעים לו ולא תהא הוראת פי שונה.
(מפי הרה"ג רבי צבי הירש קלפוט ז"ל, מפי מרן הגר"ח זוננפלד זיע"א).

בעזרת השי"ת שרייבען מיר דא עפליכע ווערפער אין אידיש כדי אויך די וואס קענען נישט לייענען לשון הקודש, זאלען וויסען און פארשטיין דעם אינהאלט פונעם דאוויגען ספר.

דאן היזת וואס לעצטענס האבען זיך ליידער בעוה"ר פארשטארקט דיא פירצות פונ'ם דור, און זייא פארשפריימען און שטארקען זיך ליידער גאהר אהן א גרעניץ, בייא אלע ענינים און מיט אלע מפרשים.

דער פונקט אין וועלכען דאס דור איז שטארק איינגעריסען איז דאס "צניעות", וואס בייא אונזערע עלטערען און אבות אבותינו פון ווען דאס אידישע פאלק איז געגרינדעט געווארען. איז דאס צניעות געוועהן דיא קרוין פון א אידיש הויז און פון א אידישע פרוי. אבער ליידער אין היינטיגען דור, אפילו אין דיא חסידיש'מע הייזער איז דאס צניעות גאהר שטארק נאכגעלאזט געווארען. ע"כ ליגט א פליכט אויף יעדען איד דאס ער זאל צו וויסען מהן אין זיין שטוב, דאס א אידישע פרוי געהער זיך צו פירען און באקליידען בצניעות.

עס ווערט געברענגט אין (מדרש רבה פ' בראשית פ' י"ח"ג) דאס ווען דער הייליגער באשעפער ית"ש האט באשאפען חוה'ן האט דער באשעפער געזאגט צו יעדען אבר וואס ער האט אין איהר באשאפען "תהא אשה צנועה", דוא זאלסט זיין א צניעות'דיגע פרוי. אויך אין אנדערע ערפער אין די גמרא און מדרשים געפינען מיר די פליכט פון צניעות און איהר נויטיגקייט פאר א אידישע פרוי.

אין דעם דאוויגען ספר "דת משה ויהודית" וואס מיר געבען דא פאר אייך, ווערט ערקלערט און געברענגט פון כמעט אלע פוסקים אחרונים דער איסור און פריצות פון גיין מיט א שיימעל, ולדאכונגי, ליידער איז עס שוין כמעט וויא פארגעסען געווארען אז עס איז א פליכט אויף א אידישע פרוי צו גיין געקליידעט אזוי וויא עס זענען געגאנגען אונזערע עלטערען מדורי דהרות. א סך פרויען קלערען דאס די וועלכע גייען נישט אין א שיימעל, איז עפעס עקסטערע פרומקייט און חסידישקייט, אבער דער אמת איז אז די וועלכע גייען נישט מיט א שיימעל זענען מקיים און האלטען זיך אין דיא ראמען פון דיא הלכה, און די יעניגע וואס גייען יא מיט א שיימעל טרעמען אודעק פון דעם אמת'דיגען הלכה

וועג, ווי אין דעם דאזיגען ספר ווערט ערקלערט און געברענגט פון כמעט אלע פוסקים אז פאר איין אידישע פרוי איז אסוד באיסור גמור צו טראגען א שייטל אויפן קאפ. ווער עס קוקט זיך איין מיט א אמת'דיגע כוונה, אין דעם דאזיגען ספר, דער זעהט אז עס איז כמעט נישטא קיין שום היתר אויף צו גיין מיט א שייטל. איבערהויפט נאך מיט דיא שייטלען וואס קוקען אויס ממש וויא אייגענע האר, און נאך ערגער איז די לעצטע מאדע צו גיין מיט די הויכע שייטלען „גג על גג“ וואס דאס איז א גרויס פריצות השׁי. דיא גמרא אין (שבת דף ס"ב ע"ב) ברענגט אויפן פסוק וואס דער נביא ישעי' האט געזאגט (ישעי' ג"מ"ז) (ויאמר ד' יען כי גבהו כנות ציון) און דער באשעפער האט געזאגט, ווייל דיא טעכטער פון ציון זענען געגאנגען מיט אויפגעהויבענע קעפף און מיט געמאסטענע פיסטריט און זייא האבען זיך געפארבט דיא אויגען, אלעס כדי מענטשען זאלען קוקען אויף זייא, פאר דעם וועלען זייא באקומען א גרויסען שמראף, אזוי וויא די גמרא זאגט דארט. דער רד"ק (ישעי') ערקלערט דאס זיי זענען געשמראפט געווארען ווייל זיי זענען שטאלץ געווען מיט זייער שיינקייט און זיי האבען זיך געדרייט און געוויזען אין די גאסען זייער שיינקייט און מיט דעם האבען זיי מכשיל געווען די מענטשען. (און דאס איז זעהר א גרויסע זינד, ווי מיר וועלען ווייטער ברענגען פון אגרת התשובה לרבינו יונה). אויך ברענגט רש"י פון תרגום יונתן דארט אין ישעי' דען זייער פעלער איז געוועהן, זיי האבען אָנגע-טהון שייטלען אויף זייערע האר וכו' עיי"ש.

מיר וועלען דא ברענגען עטליכע פון דיא זעכציג (60) פוסקים וואס זייא ווערען געברענגט אין דעם דאזיגען ספר „דת משה ויהודית“.

דער מהר"י מינץ, דער באר שבע סי' י"ח, הנאון ר"י עמדין (יעב"ץ) בשו"ת ח"א סי' ט' — ובמור וקציעה שו"ע או"ח סי' ע"ה, דער גאון בעל הפלא"ה האט ארויפגעלייגט א הרם אויף גיין מיט א שייטל, עצי ארויס אהע"ז, החיד"א בכרכי יוסף או"ח סי' ש"ג, דער שו"ת תשובה מאהבה (תלמיד הנוכ"י) ח"א סי' מ"ח רעדט ארום באריכות און עס ווערט דארט גוט ערקלערט דער גאנצער ענין האיסור פון דיא שייטלען, דער בעל טעם המלך שרייבט אז „נישט“ ווענען אזעלכע פרויען וואס טראגען שייטלען, זענען אונזערע עלטערען אויסגעלייזט געווארען פון מצרים און

אם די פרויען טוען פאר אונז פארלענגערען דעם גלות וכו', אין
 ישועות יעקב אריה סי' ע"ה ווערם געברענגט אז עס קען זיין דאס
 א שיימעל איז „אסור מן התורה“, אויך דער חתים סופר אסערט
 דיא שיימעלען אין שריע אריה סי' צ"ה, אין זיין צוואה פאר דיא
 קינדער שרייבט ער דאס פאר זיינע קינדער און אייניקלעך אסערט
 ער איין איסור גמור צו גיין מיט א שיימעל, הנאון מהרי" אסאד
 בשו"ת מהרי"א, ור"ד סי' שס"ו, הנאון ר' שלמה קלוגער אין שנות
 חיים סי' שט"ו, הצמח צדק מליובאוויטש בהידושים פי"ג דברכות,
 דער צאנזער רב אין שו"ת דברי חיים יו"ד ח"ב סי' נ"ט (ובח"א סי'
 ל') ווערם געאסערט צו גיין מיט א שיימעל, דער אשל אברהם
 מבומשטאטש בשו"ת חסד לאברהם מהר"ת אבה"ע"ז סי' פ"ו, שו"ת
 הרי בשמים מהדו"ק סי' ל"ו, ייטב לב, הנאון ר' הלל מקאלאמיי
 זצ"ל (תלמיד החתים), מהר"ל דיסקין, בית יצחק אריה סו' מ"ו,
 דער שינאווער רב בעל דברי יחזקאל זאנב, עס איז איין נרדיסער
 איסור אז א אידישע פאכטער זאל גיין מיט א שיימעל, און יעדער
 איד איז מחוייב צו שמערן מיט אלע זיינע כחות מען זאל
 נישט גיין אין זיין הויז מיט א שיימעל, דרכי תשובה, הנאון מהרש"ם
 מברעזאן בדעת תורה אריה סי' ע"ה, שדי תמה, הערך ש"י בשו"ת
 תשורת ש"י מהדו"ק סי' תק"ע דארט ברענגט ער דעם ירושלמי
 ופ"י הערוך אז מען פאר נישט גיין מיט א שיימעל, אויך דער בעלזער
 רב ר' ישכר דוב זצ"ל האט געזאגט אין א דרשה דאס ווער עס קומט
 זיך איין אין שלחן ערוך מיט יראת שמים, דער זעהט אז עס איז
 נישטא קיין חילוק צווישען א שיימעל אדער אייגענע האר וכו'
 ע"י"ש.

מ"ד האבען דא אראפגעברענגט נאר א טייל פון דיא זעכציג פוסקים
 וואס ווערען געברענגט אינעווייניג פוג'ם דאזיגען ספר, וואס
 דארט וועט אידער טרעפען דיא אלע איבעריגע פוסקים.
אויך טוען עמליכע פון די דערמאנטע פוסקים אסערען צו זאגען
 ק"ש אדער אנדערע דברים שבקדושה אקעגען די פרוי וואס
 מראגט א שיימעל. דער עמז"ק אריה סי' ע"ה שרייבט אז לויט דעם
 מהרי" מינץ פאר מען נישט זאגען קיין שום דבר שבקדושה אקע-
 גען א פרוי מיט א שיימעל. דער פרי מגדים אין אריה סי' ש"ג קלערט
 אריין אויב איינער האט געזאגט ק"ש אקעגען א פרוי מיט א
 שיימעל, ברויך ער אפשר נאכאמאל זאגען ק"ש. דער יעב"ץ במוך
 וקציעה אריה סי' ע"ה, און דער נאון ר' הלל מקאלאמיי זצ"ל, אויך

דער מהרש"ם מברעזאן זאגען דאסזעלביגע וויא דער עטרת זקנים
 וואס מיר האבען פריער געברענגט. פון דעם אלעם קען מען זעהן
 וויא גרויס איז דער איסור פון טראגען א שייטעל.
 אין דער אמת'ען וואלט מען דאך נישט געדארפט רעדען פון דיא
 גאנצע זאך וואס אונזערע עלטערען האבען דאס אינגאנצען
 דערווייטערט פון זיך און זיך נישט געלאזט פארפירען פון דיא אלער-
 לייא פארדארבענע מאדעס, און ווי ווייט איז גרויס דיא פליכט
 פון זייערע קינדער וואס זענען געבליבען טריי צו דיא אמונה, אז
 זיי זאלען אפ'הייטען ריכטיג דאס צניעות, און מיט דעם ווייזען פאר
 דער גאנצער וועלט אז עס זענען נאך איבערגעבליבען אידען וואס
 זענען מיט א אמת געטריי פאר'ן באפעהל פון אונזער הייליגע
 תורה, און צו די טראדיציע וואס עס איז אונז איבערגעגעבען
 געווארען פון אונזערע עלטערען. מיט דעם וואלט פארשטארקט
 און דערהויבען געווארן דאס תורה אידענטהום.
אבער גרויס איז דער ווייטאג ווען מען זעהט דאס אפילו ביי ווייבער
 וואס היטען שטרענג אפ תורה ומצוות, אויך ביי זיי האט זיך
 געשטארקט די נייגונג צו מאכען פארגעסען פון רעליגיעזען אידישען
 לאגער, די אמת'דיגע צניעות'דיגע קליידונג און באדעקונג פונ'ם
 קאפ, אזוי ווי מען האט זיך געפירט מדורי דורות, און זיי פרובירען
 מיט כל'ערלייא וועגען צו זיין גלייך מיט דיא גויים און מיט אט
 דיא אידען וואס זענען פארפרעמדט געווארען צו אונזער פאטער
 אין הימעל, ווארום מיט דעם גיין מיט א שייטעל זעהן זיי דאך
 אויס וויא זיי האבען די אייגענע האר, גלייך מיט די וואס האבען
 פון זיך אראפגעווארפען דעם יאך פון תורה און אמונה.
אנשטאט דעם וואס זיי וואלטען געדארפט שטאלצירען און זיך
 בארימען מיט דעם פארשטארקערען דאס "צניעות" אין
 אידישע הייזער, טראץ דעם טוען זיי דערנידריגען דעם ווערד פון
 דעם תורה'דיגען פיהרונג, און זיי טוען שווער מאכען פאר די וועלכע
 ווילען זיך יא פירען אויפ'ן טראדיציאנאלען אידישען וועג. אויך
 ווערט דאדורך פארקלענערט זייער צאָהל, וואס סייזיי זענען זייא
 א קליינע מינדערהייט אויף דער היינטיגער וועלט, ווען דיא פרייע
 און דיא וואס האבען געוויזען זייער גענאק צו דיא תורה זענען גאהר
 א סך, און עס זענען זייער שווער דיא נסיונות פון "עקבתא דמשיחא"
 (משיח'ס צייטען), ווי די גמרא זאגט (סנהדרין צ"ז ע"א) "אין משיח'ס
 צייטען (נאהנט צו זיין קומען) וועט זיך שטארקען די חוצפה, און
 דיא מענטשען וואס האבען מורא צו טהון עבירות וועלען באשמוצט

ווערען, און אויף דיא אלע וואס האלטען זיך אפ פון טהון שלעכט, וועט דיא גאנצע וועלט זאגען דאס זיי זענען נארישע מענטשען ע"כ. אזוי און נאך ערגער, זאגט דיא גמרא, וועט אויסזעהן דאס דורך נאהנט צו משיח'ס קומען. עס וועט נישט זיין קיין שום עצה און אויסזען, נאר ווי דיא גמרא זאגט (סוטה דף מ"ט) (ואנו אין לנו להשען אלא על אכינו שבשמים) „און מיר וועלען נישט האבען קיין אנדערען אויף וועמען זיך צו פארלאזען, נאר אויף אונזער הייליגען פאטער אין הימעל“, וואס זיין רחמנות איז גרויס, און נאר דער איינציגער באשעפער קען אונז העלפען און ער וועט אויף אונז זיך דערבארימען אונז אויסצולייזען פון דעם פינסטערען גלות דורך זיין גואל צדק בקרוב באכינען.

ד"ר גמרא זאגט (ברכות דף י"א ע"א) (משל שאומרים לא' זקנד מגודל אמר להם יהי כנגד המשחיתים) זאגט אויף דעם דער חידושי הרשב"א פשט — עס איז א משל מען זאגט פאר איינעם פארוואס לאזט דו דיר אנוואקסען די בארד, און דו שערסט עס נישט אונטער אביסעל — ענטפערט ער צוריק דאס ער מוט עס פאר דעם ווייל עס איז דא אזעלכע זענען עובר אויף דיא תורה און גאזעלען אינגאנצען מיט א מעסער, וועגען דעם וויל איך טהון דיעקס פארקעהרט פון די יעניגע, אפ דערפאר לאז איך מיר אנוואקסען דיא בארד עכת"ד הרשב"א. פון דעם זעהט מען, אויב אפילו עס וואלט נישט געווען אזא גרויסער איסור צו גיין מיט א שייטעל, פונדעסטוועגען וואלט מען געדארפט פארמיידען דאס גיין מיט א שייטעל, כדי מיט דעם צו טהון פארקעהרט פון דיא וועלכע זענען עובר אויף דיא תורה הקדושה און גייען מיט דיא אויפגעדעקטע אייגענע האר, און נישט מען זאל פרובירען זיך צו פארגלייכען מיט זייא מען זאל נישט דערקענען אז זיי גייען צוגעדעקט.

עס איז אויך ערקלערט אין דעם דאזיגען ספר דער גרויסער איסור פאר א פרוי זי זאל גיין מיט אפילו אביסעל פון איהלע האר אויפגעדעקט, און עס טאר זיך ניט ארויסזעהן קיין „ביי-האר“ פון אונזערען טיכעל, ווארום מען טאר נישט זאגען קיין שום דבר שבקדושה אדער א ברכה, בענטשען, אד"ג, אין געגענווארט פון דיא „ביי-האר“.

אין זוהר הקדוש (פ' נשא) שמיים — א"ר חזקי' — רבי חזקי' האט געזאגט, פארשאלמען זאל ווערען דער מענטש וואס לאזט זיין

פרוי עם זאל זיך ארויסזעהן אפילו אביסעל פון איהרע האר (פון אומערן מיכל). ווארום די פרוי וואס עם זעהן זיך ארויס אביסל פון דיא האר, ברענגט מיט דער עבירה אריין ארימקייט אין שטוב, אויך ווערט דאדורך אריינגעברענגט א רוח הטמאה אין שטוב, דער אויבערשטער זאל אונז אפטייען פון דיא אויבענדערמאנטע פאר-שאלטענע הצופות. וועגען דעם ברויך א אידישע טאכטער זיך פירען צניעות'דיג אין איהר שטוב, אויב זי וועט אזוי טהון וועט זיין די ברכה אין אירע הענט, און זיא וועט געבענטשט ווערען מיט אלעם גוטען. — ע"כ לשון הוזה"ק.

אויך ווערט געברענגט פון ר' פנחס קאריצער זיע"א (במדרש פנחס) „דאס דיא גאולה הענגט אויף איין האר“. דערויף ווערט געברענגט פון צדיקים און א טייל ברענגען דאס פון ר' פנחס קאריצער זיע"א אליין — אז מען מיינט דערמיט דיא „בייא-האר“, דאס ביסל האר וואס דיא פרויען לאזען אויפגעדעקט, דאס האלט צוריק דיא גאולה אויף וואס מיר ווארטען און בעטען דערויף ביי אלע תפלות. עם איז זייער צום באדויערען, מען זאל געברויכען מעורר זיין אויפ'ן געביט פון „בייא-האר“, אבער דער פאקט ווייזט ליידער אז עם איז שטארק איינגעריסען געווארען אפילו ביי די היימישע קרייזען.

דיא חכ"ל זאגען אין (יומא דף מ"ז ע"א) עם איז געווען א פרוי מיט'ן נאמען קמחית, זיא האט געהאט זיבן זיהן וואס אלע זענען געווען כהנים גדולים. האבען די חכמים ז"ל זי געפרעגט וואס פאר א גוטע מעשים האט זי געטהון אז זיא האט זוכה געווען צוא האבען אזעלכע גוטע קינדער, האט זי געענטפערט דאס עם האבען זיך קיינמאהל ארויסגעזעהן אביסעל האר פון איהר קאפ, און זיא האט זיך שטענדיג גוט צוגעדעקט ע"כ. זעהט מען ווי גרויס עם איז דער באלוינונג אז מען פיהרט זיך בצניעות, וואס דאדורך איז מען זוכה צו גוטע ערליכע קינדער.

• • •

אויך איז זייער וויכטיג מעורר זיין וועגען דעם ענין וואס האט זיך לעצטענס אריינגעכאפט צווישען ערליכע אידען, דיא מיאוסע „מאדע“ פון גיין מיט „קורצע קליידער“, וואס דאס איז אן אומ-באשרייבליכע „פריצות“. עם איז נישט מעגליך איבערצוגעבען אויפן פאפיר דאס עקעלאהפטיגקייט און נידריגקייט פון אט דיא „מאדע“. מ'רעדט שוין נישט פון די וואס גייען מיט קורצע קליידער

העכער דיא קניען רהמנא ליצלן, נאר אפי' אויך די וואס גייען
 ביז דער קניא און לענגער אביסל, איז אבער ווען מ'זעצט זיך, רוקט
 זיך דאס קלייד ארויף און א סך מאהל קומט אפי' און דאס עס דעקט
 זיך אויף דאס לייב ריל, און מען טאר דאמאלט נישט זאגען אקעגן
 זיי קיין שום דבר שבקדושה, ווי קידוש, הברלה, בענטשען, אד"ג.
 מען וואלט געדארפט טהון ממש מיט מסירת נפש אויסצורוימען אס
 דיא עקעלהאפטע, געמיינע "מאדע" פון אלע אידישע תיווער, ווייל
 מיט אזא קליידונג איז מען מכשיל דיא בענטשען מיט עבירות
 והרהורים רעים וואס דאדורך קומען מענטשען צו געמיינע, שלעכטע
 געדאנקען.

איערער טאטע און מאן איז מחויב און עס ליגט אויף איהם א
 פליכט עפ"י תורה, אכטונג געבען אויף זיין ווייב, טאכטער,
 און שנור, אז זיי זאלען גיין נאר מיט אזא קליידונג וואס אויך ווען
 מען זעצט זיך זאל עס זיין אויסגעהאלטען עפ"י הלכה, זעלבסט
 פארשטענדליך געהער דאס קלייד נישט צו זיין שמאהל נאר ברייט,
 וואס עס פארשטייט זיך אליין.

אויך אויסערדעם וואס די קורצע קליידונג איז זעהר א
 פריצות'דיגע זאך, איז מען עקספרא עובר דערמיט אויף דעם
 לאו פון דיא תורה, "ובחוקותיהם לא תלכו" (ויקרא י"ח-ג'). דיא
 תורה'ק זאגט אז מ'טאר נישט טהון קיין שום זאך וואס דאמיט
 זאל מען זיין גלייך צו דיא גוים. מ'ווערט געפסק'נט אין שלחן ערוך
 יוריד סי' קע"ח אז א איד טאר זיך נישט קליידן אזוי ווי די גוים
 קליידן זיך. ברענגט דארט דער רמ"א פונ'ם מהרי"ק אז מ'טאר
 זיך נישט קליידן מיט קיין שום קלייד וואס די גוים קליידן וועגן
 "פריצות". קומט אויס אז די קורצע קליידער וואס די גוים גייען
 דערמיט וועגען פריצות (ווי עס איז באוואוסט און די גוים אליין
 זאגען, דאס זיי מאכען די קליידער מיט כוונה פון פריצות) איז
 לויט'ן פסק פון שלחן ערוך אז מען גייט מיט קורצע קליידער איז
 מען עובר אויף דעם לאו פון "ובחוקותיהם לא תלכו". אויך זאגען
 חכ"ל אין ספרי מען טאר נישט נאכטהון קיין שום זאך וואס די
 גוים טהוען, למשל אויב די גוים גייען מיט א ספעציעלע קאליר
 קליידער טאר נישט א איד גיין מיט יענע קאליר און אזוי
 אויך מיט אנדערע זאכען. אויך ברענגט דארט דער רמ"א מיט'ן
 ש"ך פונ'ם מהרי"ק דאס א אידישע טאכטער זאל נישט גיין מיט
 קיין רויטע קליידונג עיי"ש.

לאמיר זיך בארעכענען און דערמאנען ווי אזוי אונזערע עלטערען האבען זיך געפירט און מיט וואס פאר א קליידונג זיי זענען געגאנגען. וועמען וואלט איינגעפאלען און ווער וואלט זיך געטרויעט צו גיין מיט אועלכע אויסגעלאסענע קליידער. מען טאר זיך נישט לאזען איינרעדען דאס היינט איז אנדערש ווי אמאהל און עס איז איין אנדערע צייט און מען בעדארף זיך פירען לויט דיא צייט, דאס אלעס איז א פאלשע איינרעדעניש וואס דער יצר הרע רעדט איין דעם מענטש. דער חת"ם סופר זצ"ל זאגט אין זיין צוואה פאר זיינע קינדער „איהר זאלט נישט זאגען דאס די צייטן האבען זיך געענדערט און מען ברויך זיך פירען לויט די צייט, מיר האבען א פאטער אין הימעל וואס ער האט זיך נישט געענדערט און ער וועט זיך נישט ענדערן“.

דער ימב לב זצ"ל זאגט פשט אין דיא גמרא (שבת), „קבעת עתים לתורה“, ביים ביד של מעלה פרעגט מען דעם מענטש צי ער האט געגלייבט דאס אלע צייטן זענען געבונדען צו דער תורה און נישט דיא תורה איז געבונדען צו די צייט, און ווען די צייט ענדערט זיך, ענדערט זיך ח"ו אויך די תורה, גיין — די הייליגע תורה איז מען געצוואונגען צו האלמען שטענדיג אין אלע צייטן.

אין ספרי פ' תבא שטייט, „מלמד שהיו ישראל מצויינין שם“, אז מען האט דערקענט די אידן אין מצרים צווישן די גוים, דא- דורך וואס זיי זענען געווען אנדערש געקליידעט ווי דיא מצרים. מיר געפינען די חז"ל זאגען אז איינס פון די דריי זאכען וואס דערפאר זענען אידען אויסגעלייזט געווארען פון מצרים איז געוועהן זיי האבען נישט געענדערט זייער קליידונג ע"כ.

עס שטייט אין דעם ספר דברי יחזקאל פונ'ם שינעווער רב זצלה"ה אויף דעם פסוק (שמות ג' כ"ב) „ושאלה אשה משכנתה וגו' ושמלות ושמתם על בניכם ועל בנותיכם“ — איר זאלט לייהען פון דיא מצרי'שע שכנים קליידער, און אנטהון אויף אייערע קינדער און מעכטער. פרעגט דער שינעווער רב זצ"ל פארוואס זאגט דיא תורה אז די קליידער זאל מען אנטהון אויף די קינדער, פארוואס זאלען די עלטערען אליין נישט אנטהון דיא קליידער, ענטפערט ער, ווייל די מצרי'שע קליידער זענען אודאי געווען פריצות'דיגע און קורצע קליידער, האט מען עס נאר געקענט איבערמאכען און פאר- קלענערען, און עס האט נישט געפאסט נאר אויף דיא קינדער עכ"ל.

עם איז אויך וויכטיג אויפמערקזאם צו מאכען וועגן דעם ענין וואס די פרויען גייען מיט „דורכזיכטיגע שמרימפף“. עס האט קיין שום היתר עס זאל זיין דורכזיכטיג דארט וואו עס ברויך זיין צוגעדעקט, אזוי ווי עס ווערט ערקלערט אין שו"ע אריה סי' ע"ה ומב"א ריש הסימן. מען טאר נישט זאגען קיין שום דבר שבקדושה, בענטשען, קידוש, הבדלה, א ברכה מאכן, אד"ג, אקעגן א פרוי וואס גייט אין דורכזיכטיגע שמרימפף, אלע ברכות וואס מען זאגט אקעגען זיי זענען ברכות לבטלות ר"ל. שוין אפגערעדט פון די שמרימפף וואס מען דערקענט גארנישט אז מען גייט מיט שמרימפף, נאר אפילו די אנדערע וואס מ'זעהט אויך דורך די פיס איז אויך דאסזעלבע. עס איז עפ"י הלכה קיין שום נפקא מינה צי מען גייט מיט אָט דיא שמרימפף, אדער מען גייט אינגאנצען אָהנע שמרימפף. ס'איז נאך ערגער אז מען גייט מיט דיא פריצות'דיגע שמרימפף, ווייל מיט דעם נארט מען דיא מענטשען, דער אמת איז אבער דעם באשעפער קען מען נישט נארן. דער הייליגער באשעפער ווייסט און זעהט אלעס און עס איז נישטאָ קיין זאך וואס איז פארהוילען פון איהם. די'א תוה"ק זאגט (פ' כי תצא) „כי ד' אלקיך מתהלך בקרב מחניך „להצילך“ והי' מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך“ — דער אויבערשטער ית"ש איז צווישען דיר און לאגער כדי דיר צו באשיצען. פאר דעם דארפסטו זיך פירן הייליג, אז דער באשעפער ית' זאל נישט זעהן קיין שאנד צווישען דיר, און דורכדעם אפטהון זיין שכינה פון צווישען דיר. דאס ווארט „להצילך“ זאגט דער ח"ח ז"ל, מיינט מען צו באשיצן פון אלד'ם ביים, פון שווערד, הונגער, געפענגעניש, און רויב. געפינען מיר אין פסוק אז אויב מען גייט געקליידעט ווי עס געהער צו זיין לויט דיא תוה"ק דאמאלט געפינט זיך דער באשעפער צווישן אונז און באשיצט אונז פון דיא אלע זאכן, אויב ח"ו פארקערט, ס'פירט זיך נישט בצניעות ובקדושה, מוט מען ח"ו גורם זיין דאס דיא הייליגע שכינה מוט זיך אָפּ פון אונז, און עס קענען חלילה קומען דיא אויבענדער-מאנטע ביים השם ישמרנו.

איז דען שוין פארנעמען וואס דער כלל ישראל האָט מיטגעמאכט און געלימען דיא לעצטע יאָהרען, ווען מען האָט פארניכטעט דיא בעסטע און שטענסטע טייל פונ'ם כלל ישראל, אויך דיא איבער-געבליבענע האבען געלימען כל'ערלייא ביטערע צרות אין דיא לאגערן, אזעלכע צרות וואס עס זענען אומגלויבליך ווען מען דער-

ציילט דאס, און מיר אליין האבען דאס מיטגעמאכט. און בוודאי יעדער איינער וואס איז דארט געוועהן האט געטראכט דאס אויב השי"ת וועט איהם העלפען און אויסלייזען פון דיא ביטערע צרות, וועט ער זיך נאר פירען ווי די תהיק שרייבט פאר, און אזוי ווי מען האט געזעהן ביי די עלטערען. מיר ווילען דאך דאס אונזערע עלטערע-רען זאלען זיין אין הימעל מליצי יושר פאר אונז. דאס קענען מיר נאר האפען אויב מיר פירען זיך אין זייערע וועגען. ליידער בעוה"ד זעהט מען דאס צוכיסלעך פארגעסט מען שוין פון דעם דערמאנטן, אויך מענטשען וואס זענען אליין געוועהן דארט, און מיר וואלטען געדארפט אפגעבען מיט עפעס א דאנק, א שבח והודי' פאר'ן רבש"ע וואס ער האט אונז מציל געווען פונ'ם גיהנום, לעבע-דיגער הייט. מען וואלט זיך געדארפט פירן און קליידן זיך נאר אויפ'ן צניעות'דיגען וועג. מיט דעם וואלט מען געגעבען א דאנק פאר'ן הייליגען באשעפער פאר דעם גוטס וואס ער האט אונז געטהון און דאדורך וועט אויך ווייטער זיין גוט און מען וועט בעוהשי"ת באגליקען אין אלע ענינים.

* * *

אין אגרת התשובה לרבינו יונה (אות ע"ח) שטייט „וצריכה האשה שתהא צנועה ונזהרת שלא יסתכלו בה בני אדם חוץ מבעלה, שהמסתכלים בפניה או בדיה יורדים לגיהנום והיא ענושה בעונש של כל אחד ואחד מהם, מפני שההטיאה אותם ולא נהגה צניעות בעצמה ונכשלו בה“. (אין אידיש) א אידישע פרוי געהער צו זיין א צנועה און זיין געווארענט דאס עס זאלען אויף איהר נישט קוקען קיין פרעמדע מענטשען אויסער איהר מאן, ווייל אלע פרעמדע וואס קוקען אויף איהר פנים אדער האנט וועלען גיין אין גיהנום, אויך די פרוי וואס מען האט געקוקט אויף איהר וועט באשטראפט ווערען מיט דעם שטראף וואס עס באקומען די פריעריגע, ווארום זי האט זיי געמאכט זינדיגען, מיט דעם וואס זי האט זיך נישט געפיהרט בצניעות און דאדורך זענען מענטשען געשטרויכעלט געווארען אין איהר, ע"כ. (אויך די כנות ציון זענען פארדעם זעלבן געשטראפט געווארען, ווי מיר האבען אויבען געברענגט).

עס שטייט אויך אין מדרש תנחומא פ' וישלח „לכך צריכה אשה להיות יושבת בתוך הבית ולא תצא לרחוב שלא תכשל עצמה ולא תביא מכשול לבני אדם ונמצאו מסתכלין באשת איש, ע"כ. (אין אידיש) „אין אשה דארף זיצן אין שטוב און נישט

זיך דרייען אין גאס, כדי זי זאל נישט געשמרויכעלט ווערען, אויך זאל זי נישט שמרויכלען די מענטשען מיט דעם וואס זיי וועלען קוקען אויף איהר, ע"כ, דאסועלביגע וואס מיר האבען פריער געברענגט פון רבינו יונה).

פון דאנען זעהן מיר ווי ווייט שלעכט עס איז דאס וואס די פרויען גייען שפאצירן אין די גאסן, מיט דעם זענען זיי מכשיל מענטשען, זיי קומען דאדורך צווא שלעכטע געדאנקען און עס איז גרויס דער שטראף פאר די אלע וואס ברענגען דערצו, אזוי ווי מיר האבען פריער ערקלערט.

דער פסוק זאגט (תהלים מ"ה) „כל כבודת בת כלך פנימה — דיא עהרע און פראכט פון א פרוי איז דאס וואס זיצט אין שמוכ. אויף א סך פלעצער אין גמרא און מדרשים און ספרים הקדושים ווערט געברענגט דאס וויכטיגקייט פון צניעות און באשיידנהייט, ווי אזוי א אידישע פרוי דארף זיך פירן, און דער שכר דערפאר איז דאדורך איז מען זוכט צו גומען, עדליכע קינדער. לאמיר זיך שטארקען אקעגן דיא שרעקליכע „מאדעס“ וואס דיא וועלט ווערט נאכגעשלעפט נאך זיי, דורך די צייטונגען און מאגאזינען וואס פוען מיט זייער נידעריגקייט אריינדרינגען אומווערדיגקייט מיט פריצות אין יעדער שמוכ וואס מען ברענגט זיי אריין, איבערהויפט די יונגע מזחות וואס לייענען די צייטונגען און מאגאזינען, ווערען זיי דורכדעם מוטגעריסען מיט דעם גייסס פון דער אלגעמיינער וועלט.

עס ליגט א פליכט אויף יעדען איינעם וואס האט א מעגליכקייט, עפעס אויפצוטהון אויפ'ן געביט פון צניעות, איבערהויפט אויף דיא רבנים און מנהיגים פון חרדישען אידענטיהום ליגט איין עקסטרע פליכט זייא זאלען פון מאהל צו מאהל מעורר זיין מיט ווערטער אדער שריפטליך וועגן דיא אויבענדערמאנטע פירצות, וויא, למשל, קורצע קליידער, דורכזיכטיגע שמירמפף, ביייהאר, זכדומה אויף אנדערע עניני צניעות בכלל. אויך יעדער מאן אדער פאמע איז מחוייב אויפצוקלערען פאר'ן ווייב אדער פאכטער די הארבקייט פון די אויבענדערמאנטע ענינים. עס זענען פארהאן זייער א סך פרויען וואס זיי ווייסען דאס נישט, און זענען קורצ-זיכטיג אינ'ם ענין פון צניעות, און ווען זיי וואלטען געוואוסט דיא הארבקייט פון די אויבענדערמאנטע איסורים וואלטען זיי זיכער בלי שום ספק זיך אנדערש געפיהרט. זיי זענען דאך פארט, מבנות

אמותינו הקדושות והצנועות, שרה, רבקה, רחל, לאה, וואס זייער זכות איז שטענדיג מגין אויף זייערע קינדער.
נאָהגמ איז שוין ג'טס טאג, און מיר האלמען שוין נישט ווייט פון דיא פארהאָפּטע גאולת. עס פארלאנגט זיך גרויסע הילף פון הימעל מען זאל קענען דערהאלמען אָקעגען די גרויסע נסיונות פון משיח'ס צייטן, וואס דיא סטרא אחרא איז זייער שטארק און מעכטיג. וואויל און לעכטיג איז פאר דיא אידן וואס פיהרען זיך אויפ'ן וועג פון די תורה, אזוי ווי אונזערע עלטערען האבען זיך געפיהרט. מיר דארפען זיין גרייט מיר זאלען קענען מקבל פנים זיין דעם מלך המשיח, און מיר זאלען דיא זכייה האבען אָנטייל נעמען אין דיא גרויסע פרייד וואס עס וועט זיין ווען אידישע קינדער וועלען געהאלפען ווערען אינגיכן בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו, אמן.

כדאי להעתיק כאן דברי הגמרא (סוטה דף כ"ב ע"א) אמר רבי יוחנן למדנו יראת חטא מבתולה וכו' דרבי יוחנן שמעה לההיא בתולה דנפלה אאפה וקאמרה רבש"ע בראת גן עדן ובראת גיהנום בראת צדיקים (פירש"י — לנחול ג"ע) ובראת רשעים (לירש גיהנום) יהי רצון מלפניך שלא יכשלו בני אדם ע"כ. וכ' המהרש"א בח"א שתפלתה היתה שלא יכשלו בה לאונסה ויענשו על ידה וכדאמרין "כל מי שנענש חכירו על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה" עכ"ד המהרש"א.

***

במהר"ש תנחומא וישלח — ותצא דינה וכו' רבנן אמרי אף בחול אסור לצאת בהן (בתכשיטיה) לרשות הרבים מפני שהעם מסתכלין בה ופגם הוא לאשה. "שלא נתנו תכשיטין לאשה אלא שתהי' מתקשטת, בהן בתוך ביתה" שאין נותנין פרצה לפני הכשר וביותר (וכ"ש) לפני הגנב, ע"כ. ח"ל הנודע ביהודא בדרשותיו דרושי הצלי"ח אהבת ציון דרוש ה', וז"ל "דאיתא במס' שבת (דף ל"ג:) שמואל אמר שזוקים תיקן להם וכו' הכוונה יעשה את אחותינו מתרגם אונקלוס הכנפקת ברא יתעבד ית אחתנא הרי שזונה פירושו נפקת ברא. ואם אשה הולכת בשזוקים ללא צורך, להראות יפיה וקישוטים וכגדים אשר עליה והיא גורמת לאנשים

שיסתכלו בה הרי נקרא שמה נפקא כרא ובשם זונה נקראת. והנה בעוה"ר שכיח הרבה בקהלתינו שבכל יום שבת קודש הולכות נשים ובתולות מקושטות ומכשילות רבים והולכות בחציפות מצח אשה זונה מאנה הכלם ודרך נשים במקומות אחרים כשהולכות ברחובות לאיזה צורך הולכות בצניעות מכוסות בכנדים והולכות בצדי רשות הרבים, וכל כבודה בת מלך פנימה, וק"ו שלא לשוטט ברחובות ושווקים אנה ואנה שעה ושתים, בקומה זקופה ובקול ענות ובקול באשה ערוה, וכמה מכשולים באים מזה במעשה ובמחשבה והרהורי עבירה קשים מעבירה. לכן יש לתקן השווקים למנוע דבר הרע הזה עכ"ל.ק.

* * *

עוד מהכלי יקר — (בפ' היי שרה) עה"פ הקרה נא לפני היום, וז"ל — יש אומרים שאמר שיומין לו ה' נערה חשובה שאין דרכה לצאת כלל ולפי שעה במקרה תצא עכשיו לפני דוקא כדי שלא תהי' מן היוצאנות לכך נאמר בתולה ואיש לא ידעה שלא הי' שום מכירה כי לא יצאת מעולם כי אם בפעם זה ועל כן הוצרך לשאול את פיה בת מי את ולמה לא שאל לשאר נערות שהיו שמה כי בלי ספק לא הלכה לבדה אלא לפי שאיש לא ידעה ר"ל לא הכירה, ע"כ.

* * *

במד"ב פ' בראשית (י"ח-ג') כיצירת הקב"ה את חוה — «על כל אבד ואבד שברא בה אמר »תהא אשה צנועה אשה צנועה» —

* * *

אהובה היא הצניעות ואין לך מדה יפה הימנה.

* * *

מעט אור דוחה הרבה מן החושך

מוסר נאה

מהגאון ישכ"ץ זצ"ל ולחועלת הרבים הצגנו אותו פה, כי נחוץ הוא.

זה שייך לבינוף

דחץ ה' לואח בנות יינו נקפרות מודחות . כאשר יפרט השוחס
לשחוח . לכן כל עוד נשמה אלוהב באפי לא אחשך פי מלסעד
בעם בידיים מוכיחות . פן ארחה כרע אשר תמלא את עמי
ח"ו כהבשלת פרי מעליסס אז יענקו ושומע אין לקול לוחות
על כן נקדים רפואה לכסיר מהס כל נגע ופגע וכל נזק לרחות .
ומבוסחתי ישעשו וכדרינו אלה פרי למעלה אלה מעלת ישראל
קדושים שמדור ירגלו אבוחם על פרי סיני וידעו וישילו את
ידינו לאחריס . ויקבלו הלאחח עמי שאמרו לטובחס ולהנאחחס
לכביאס לחיי הכללחות . ואינו ריכיז כי אס למזכיר ומעורר
ומורס וישר אורחות . לפיכך נקצר במקוס שהיה לנו להסריד
עוד ומלא סינו חוכמות . הרובות ורחבות על שבוט כלחטי
און נלחות . כי בדברי לא יוסר עבד הילר סנה ערלה אנו אס
תכחוש האויל במכחשה לא חסור אולחו ולא חובל בהסמות .
ולאדס וידע מנין יספיק המושע אה המרובס יחוס לנו כנכותס .
סח מרומיס ישכון עמי מנווח :

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

חלון פסניסי סוס חלון המלרי נקרא . מן המלר
קראתי יס לר ומלוק המלומן מלאונו . ממול מבחש
סקוד כילי פלי רשים ומסחליס לבי . אל תמקס סונוי אלמוני
שכול ואלמונ כחמות חלו כלבלב ולהסחית תלה אס כישאל
ולחלוכ דניי ואלחיסב על מלורר להסחית מן הסלונות לכנות
דייק להסריק אה סלמוני . מכנה דיפוליס וכן רבי אס אשכח
ירושלם השכה ימיני . אס לא אזורכ תדבק לחכי לטוני משעני
לחי ומני כני אל מי פומיכס בחושך סבלות הלנרסיס ככור
פני . גם כני אדס גם כני איש יחד עשיר ואצוני . חכס וסכל
סח ואיש המוני . קסנינו פאורני עמיס סלוי איך לא ישמרתס
סללי הסחית אשר כיד אלוורכ אהס סכונס גולל קלוני .
סחיס סנס קוראוחיו סודו וסכנר סקשוס סכניסו סלומלוד החלוני
פן סנס פיו לכני ישראל למרס מעל כהי מעורוסיס להסחיות
לררי סמוררי סמואחי סמוני . כמחשס אהס וזכס
סלמח סמוררי דרכיס לחאור לכל לפני . אכוכה זריס ואמריס
לסריסס אלך לאכול לחמס תמא באוני . להסביע סכח סחאוני
לרשחט סמטי ולזון עיני למסדייל ולחדת תמיד חסק סונויל על
כן גלחחט סמוני כיד אשר עבכה . פליכס סלכס עני ססשוס
גבוי פני . וסחיס לרור אלמנות חיות מלז ער עחס זכ
זכחס ססלמוח ספולוח"ח כח מר"ץ סמטס לינר זוליס
וגוני . סחסחי מרלוח על אלה חסכס עיני ורז יגוני . כהניגי
כנכר אה דברתי אזי עס לכי סכר ואלחח הלא תדיק דין
קוני . כי סוחר סקודס פיה סחירת כניו סזקניס לפשות תמיד
ריל כחיתר מעמד וסכל סחורס ככלל . כי מוס ומשכו כל אחר
סרעות סמסון עס רזכו ככלו כדרכיס כפס סחלס ולזו כל
פגמחס יגיבס וסרמחס ודיפחס אחר סמון אהסיל סלחוס סלחוס
סח אה כעלר מככס אכוחיסס כיודיס עמוח אהסיל סלומדס .
קרו"כ פריס ורזוק סלחוחיסס) להחיק ככני סחמס .
בהחדה ומכוכה גם כעניו כל פסמיס סיודיסי ומכיריס ככוכס
(וחוקריס ודורסיס כס מלואי סיכוי כני ממנו כקליח"ח מכקרה
כמוסיס) לניו זלח אולי סיו רביס עממי סחרך מלבוסיס עולס
מפליס . ומתקנחיס כסס להכנס כקשוני מלבוסיס . סס

ונסחיס כניכס ונכותיס . כיוון גדול (ככל מר"ע חשד)
מקמירין על פמון ומדקדיקס כסס ויחר מהעמיס הכס סמחסיס
אוחו . ולעולס תרלס אפי' שטרחה סיודיה לוכשת מיד כנכוס
עודי"ע חדס כסחלמו . כדמרס תכספס כיון סמונ עס אר"ך
וכל כגדי כענוניס חדסיס עמי עמיס אינו סמסוקין להכנידי
חלוחו וחמדחו לרלוח סס לסכס חליכו עיני כל רלוחין אכל
ויתר מוז עושי' סוכריס (קדריחיס כסס יכודיס סמלגחיס
פאוחיסס להסחמות לקכנות וסוקרוין כעשירס לחיון מתורת סמס
ככל יוס כגלוי פריס וכן סמקרוין אחר מלבוסי עמיס על איש
סוחר שלס להסרי . מה שליוו מדקדק אפי' כככרי הכוס
כיי ישראל תמיד מלוייניס ככוס יסיו וכיריס לעס ה' כולו זרע
לחח קרויין כניס ולמשו . ודשו ססוגניס ויחמרטו על העבר
ויכלמו עמוניס לא נעליס מהס חומר פניניס : וככר מ"ס
ממסטר קרוב לשערס כמניניס . ופכס וסחי' ובכר הלשון
סכסחמסנו סס כחמרו כעשירס ככ"ף רלבו"ו . לפי סכן השפס
כרלחין כעסר"כ(מלכז כמ"ע ואכדיל לחכס מן העמיס) וחולס פי
אזי אינו אלה סקוליס גכד עשיריס(שערס סקפ סמריס
אחוכס) גיי חרי"ג מלוח על חורס וז' של כדרכוס ריל כונו
תלויה כעמרת סעשירס קר"ל . וכביכול חלכ סכ"ג
נמסחין אחרוכס כי סעכר אפי' מלוח ל"ה א' סלחט כנפס .
כרי סוף חיי וכוסר ככל המורס כולס וחמור סכנסכל סעכ"כ
של כר סחמח סילרו חקסו' וסו לו חקקס כמכוס . סחל"כ
סמריס וז' אפי' כלוח' ו' סמוריס ומחלל סס סמיס כמרכסיח
סחך חרוכס למחנ' . וכוח אסיקורס כמ"ס הר"מ ז"ל . וכוח
דבר מנורר כעלמו . וכ"ס סללו מושגי סנון כעכות סעבלס
וממיל"סכירס עביר' גורר"ס . על אודות סרע כוחח מלחמ"ס . סע"ז
מואל יס"מ רסח סחוח לסקל רלח ככג"ג' חקל כעניכס מלד .
דבר סלנע"כר עליו לחוח דיק עורר וסימחו * ורעישו עליו
סעולס עליו כנ"ל . כעשורות גדול שלל סמח מכוכו לכביחיס
כרלבוסיס כי י' עונות ססס כירכר ואל יעבור . לא מלינו
מי שטרע שער רלשו וזקנו וסכע רלשו כקרקע כוכס ומחפסל
כעניניו וסקו וקרופ כגדו ומסילו כאשר עשס עורר על סכר
סוס (סכלתי נחשכ כלוס כעניי סלחסיס ססלוכיס כעסירות
לכס הווכס יכרס ה' ללח אהר ישככ ער וסוכס) כיודעו כי
סוח סמרוטו לסור מלחרי ס' ולככוס כריות ולככור סחורו .
וכיס סחסיכס עויכוס על ישראל כניח רלשוו וסוח
מקור סרעות העלמות סחיגו אה אכוחי"ג גם כניח עני וסח
סכריחיס זרע ישראל מלר"ך ססרר סחיו ככ כמסעל עולכוס .
דיק סוח ה' וישר סמטשו כאשר לנדיקו פליכס סדיו סחירי
דור הביור"ס וחכמי ססמירי סככניס כני כח אל ככר סריר
אכוחס ואיך כריס רלשינו ונשח סינינו אס עדיין פון זס
ויכול א כח חלון ולא ססררו ממנו זלח כייחס סחחל אכוחינו
כניח רלשוו סכחלוח לכת כמכני ונימוסי סחוחו אהר
סכוכוסיס . זלככו סמח קשוניס ומלבוסיס וסחקו ללכח
כדרכיכס וסוכ דקון גם ככוכוסיס * אח"כ סלמוני כל סחורס
לחרי גווס ולכס ללך אחר סקויכיס ומועבוחיכיס פי סמקלות
כזו אל סחמורות כדרכו על יכ"סד להסיל כמסמרות ולפניס
כניכוי פירש סוכר כיוחר כחמרו וסקדתי על ספריס ועל
סדול"ע על סמפחון גיי . סקל קלות כחמורות . סיה סחית
יחד חקופס לרעח כני עמנו ככית עני כרלשיח למיחוס סחח
כמלכוס עורר וסיסחול קל אכוחס קל דור לחור וסחור להכרע
כסכחלוח למילוכיס ולמקויס ערטיחוח וקרטיחוח ואלעדיחוח
לחוי"ספילוח (וכדמה) כל אה אה סמטוס על סחחי
זלח ועוד ארחה ישלוח כס סנחלס למקוס ורדיחתי סוככס לבריו
חרכ חלל כגדיל סמוררר וסכמלכס מוח ואלדור כלל
סיה ספלוסופיח סחמח יווחי סלחורס סקופס רלחס וקורת
כפ"ח יקוע סמייח"ה לוח ויחייס כס עוגיכס כעלי"ה סקורת
מכפס עד כער סורסה וסוקרל אה סמכונ להס עורס למעלס
וסיס וסחירי למסכ כר"ך איכס סמלר"ס . ממכס ילאו כל סמחוח
מכניס כלרלוחס לגויכס וסח סכודיכס כניס זריס לחאומונס
כל חונן סכחוח סרכות וסרעות סקריכיס ולרעו . מלז ככס
לרס כמחכס כלרלנו' . כהילו אה לז כמס מן סחורס וסככוס
וכחחילנו כררכיכ דכרי סחורס סלחכיה על סחמכס ככודיס
כרככס סחייס קולחט נעלס . אכן סחמחמו לעקר סריח
ולק"ך עמיס . כי רכז כמספרייס הרוליס לטרק עולס
מלביחס

מחליטה ולתכנס כחש החשפיות ולא נחל שקטו עד
הגדלו ונחלו חליו ממהם נבצת כדעות הפלוקות ופרידה
הלכזית עד שפחריבו כזית ענית ונלו מתרלם כגלות סער
כוח ועיניו המסית כחול מרקד כינינו . כלל הוא שהמטע
גם רגלי בני עמנו כפחד להשמיע משם עד יולי שהמטע
שחזו באזחה חממה שפיתה בעכרם ללמדתלסקל ראש בליוסריוס
כריל וכפכו מניס כחורס שלל ככלים עברו ברות חלף הפרו .
הכל חממה מר ללס * רוב עמור הפלוסופיה ניקרו כפל
לזל וזורש בני עיקר . אך עמור הפלוסופיה ניקרו כפל
הארלות ענדלו והפעירו גם וכפי מעלה חרד יהיה עמלל
ועיקרון מכל הארפות סתם עד סהיו גם באזח עולם מלמ
גרא' שפטה הארפות על פלוסופיה אל גלוימס כודר מכוונתון
משי' מרשיל' למכרמל' (פלוסופיה סימן ז') ולא עבד קב"ה
דינה כלל דינה אחת היא על כן אמרתי כנגד מלח מדי וירעש הוא
מכלה יני לל הפסידיס טעיו בדורות הסס כגלוימס וגרשוי' *
כי יכלו כפלים כיוס ערבות' ח' כי גדלם קפלת ח' לתורמו
ביחד כשלין מוחס ואין מכליס . איש הישר בעיניו יעשה
והגדול עיניו מעליס . ע"כ חרה חף ח' כי בזמו ויכסו עד
לאין מרפא ולא כשא עני הארס ופחות הלוס . מאלל שועליס
מר הלצר סוססג כודר כפריס ומחות הלוס . מאלל שועליס
קעניס מהכליס כרס' אלכזית * לימוד פלוסופיה כס חוקרסי
זמל'יס . ותפרת קדוש ישרלל חלו ותורמו גועליס . אמנס
אלו המקולקליס . אך ידעו בני ימינלם למחללם . איין ללס חלק
ומכלל כמכנס חף אל גלו . כשאריו קרה מאלל ומללן . מעמק
המורס לאלו . ועד הפלוסופיה לל חלו . ודרסל לל רלו . ריק
יעשו * כפי עמלן ותורמו כל ידעו . גניס ככליס המס מקלחוס
הח עמלן וגופו הכוזב רעו . ואין כדיו הלטרין כדור
כפחל'יס כללו דלו ממועז כעו . כעוריס כחולות חמו . ללס
והמקריס כרעו . ולסיכויז לל ידעו . וחלמי סירעז ועד .
מקריה על סערי הפלוסופ' כבחרמו . ודנסס ומתקס מלתי .
וקליפתון וקתי . לכג כרעב יגיעת כשר כדבריס מלתי .
וקורה רוח לל רחוי . לל סן ואלל עכרן פחלמי * עמי היתם
ועלמתיס מעל פני וברמתיס מנגד עיני כי בקי איין כסס .
וכמפתיס המכופר'יעלל נפשי . חל סכס סייכלני ישרלל למכנס
מזכיר עון להכנס כסריון חכמתס . וכל החללל אשר מלחמו
כמרתס . וכל כרעס חלל כמכנס . למיך לרין לעקור . ולשרט
מאר שורש פוריס רלל לענגס זו המרס כמרת'יס .ואלל מתוקס
היה כרתיחה . עלל ועפסע יומר . וכלל לנסוסיין חרף חף ח'
על ישראל . ויסף עוד ללכינו ככור כטי . ומתי ועלה לחרך
כליו ותמורס איין לכיו . סכס כמפחנס כמס סכגור .
מקסיגור מעלכט עוד גלוחנו . כפפסס דרכיו והמקריס
כיוחיו . איי וחלל שכלל לנתיבות עילס . חל פי אחינו
כרלטיגיס ורז'ל הקדמוניס . סכס כוללו יודעיס מ"ס רז'ל
כשכיל איזוס דבריס ענדלו אחינו ממזכיר . עלל שינו חל
לעיס . מלל גילי מסעורין סלסס . עלל חוסי ח' פרוך כעורס .
ועתס כמלחמי חל יוס ח' לכו על וכוכס . היעס לכנו
דעס דרכיו ואל יכא לעמינו כפחנס . וכדדלס לדעס כמס מלל
פן בעיני ח' שר חלל המוקס ממנו כוחס . ככחלח מללס
אל כמלן ירת מוקס . ותכא מדח כרין גלוח . אל כרלחנס
לל די שלין חלח מלחף עכיר לה"ק לכונו סכעני על כוריו
כרי לירד לעומק כנסת סודרסיס שמועד . שרש לעל וליטון
כסס כמתי . וסייכו סקוריס כלל כמורס לשמס . על מנת
לקיימס חל יסודס דרייק' לעלל . כמקיימס מורקן כורס .
כריוק כמפטי' (כרלוי לעמוד לפני מלכו על עורלס למלוח סן
בעיניו . אל חל יחכב ואלל מעמס כרנג לעמלל) וליעד
ולכנין מס עמלילל כפיו . חל חלכפס ללס חל חפ'יס המרפסיס
ומדדסיס לעמטיס . ל'לחלס מנולל מדיסיס . חקריס כמלודי'יל
קליס ולא מדיסיסי . רלונן לירד . כריוק רעל מליליוני שלוחי
כקייחוס כלמי' . ועל חלרין כגלוי לכל ופ"ח ששתי מ"ען למדן
(שרלס להרלות רייקומו כמפללו לפני המוכס כשנון סל')
כמכניס לכרס כשכינו אמר ושמו **צ'אן ר'נן** או חלרתי לו
חלל חממו מולל שפתי' ונכח וקתי' . חל חממו
פחסי מאלן חלס דן לומר קעס . סן רביס עמל ע"ס כמכניס

כנת הלומדים שמחליפין הסחופות והמחזות . ולחיות
והרין חרצות . וחלופי שופרל כיו . עוסקיס דכדרי חוקן
גשיה כעני קטלי יכיו . ממדורו פקוחה ילוי יוס כילי כדסי .
לל וסיקו כמנעס לל ימעש סלל לקנוח חפיי כל חלופי
כרלחוס וסיקוי דכדרי גרסי . ופ"ח מלון דלית ליה ריפחל
למירך כרין (כמי בעלי רחמי') ועיקר ככו מוסיד
ייכסי . כרין החלל חרך מלון מחנס . על פי"ל לעשנן כ"ח
קל חליו עכמיס . יחוס על דלי כללון ועיניו ירחס כו' . וככר
לדי כוס לכנון ומודס על החמט על חדות הרלשונס . וככר
חשמי הרסיס כדבור חוזי חף הפעס . לולי כמפסיקוי
עוכרי כדכיס מלל חלל חמו עכר חוש . כי רחמי שמס
ושעורוס כעס לל זו שליוס רודפיס לככיר לשונס חלמיחי
לה"ק (חלל כעלדו לל יריס חויל יוס יוד . חל חף ככמי
כיריחמו . ומפורס ע"ס ממון . חלון רכ' עס שליוס מסככרס
ללמודס עיקרי . מעל"כ חלו סחוס כרריו לנן) חלל חלל כחלס
כמלחפת חמח חלסס חקת חל זוריס . ככס עושיס בני עמינו
השעיריס מפוריס ממנס ללמד ככיסס וכמוחסיס לעון לרפת .
להרליס כשחוק וקולות רלל וככול פפ לכס יפח . כידוע לכל
זוס כל פרי ותולדות חומו כלשון . וכ"ש כשלוורף לוס לעוד
סמי'יקא . מרי סרסרי עבריס . כלל כשנורס . וכפרעות
שלמודיס דבריס חלו חלל חומון שחטרו חילל לכסוד ללס
חיווקות ללמוד חפ'י חומונת . ואלל עושין ככחיכו .
כ"ס שעוריס על לל יחייחד חלס (חפ"י גדול) פעסן .
ומס חויקי לודר לדרוש שוכתס להכיל כפסס מ"י סח . מי
יחן שומעו יל וחללל חמ . שלל חלל קולמטי לרין כורח .
כרי כלון חלח . וחלח כיוולל כס . שמכרלוי לכות ישרלל
כיווליס כמכנסיס וכל עמיסס . כרי שיהא לגיון של מלך
נודע כגיוס ירעס כודו וסדור . ולכשיכיו רומס לחמן כעיר
עודו . ומי כמכלל חל חל כולל חלריון אשר חלו מכנסיס .
וכמס יודעו חיופא חלל סלמסיס . חלר סלריו סדרת פריסס
לכות ככסיס . וכמוחסיס יומר מלס . סלל חרד' גדולי חפול
עליסס . חל יחמר לכס כסיר מפרת חלר'יס (כרל'כנסי'יס
קערו') והכסי'יס (שטי'יס' רעק) וכדומ'יס כמחוס יכרוו לכשאר
פס . מלעונן ח' מקאזיו מלטי'יס סללס . חלל מי שחול מרע
המלח . ורלל חל יכפור כלרל ולא יכוד שרשו . ואלל יעספ כמרי
כנפס ואין כונו'ילל כמכס מרע'יס כמדי'יס שרדיסכס למרי
סויו דבר שלין רוב ככור יכול לעמוד כו . וחלסור לומר דבר שמינו
שמש . חלל חלליס כמנוקס כול . לעמוד ככר חומרת קדוקי
כמור'יס וכ"ש כסרסי כמלנפס פלח כר'יס מרלשי חלמי' סרסי
קדק שער מחללן כלשמי . וחלל לעקור ולכשיני דכרי
כסיס כשמליוני סכל וכל . וכיחור לרין לעשות גרר ע"כ
כלכיתס כקפליין סקירסי מלח עיש כס די חלוח חויקין .
וכן כנדי כעוריס ומסי קרי סערך ככלל כריון גרר
וגכול עלל יפרלו כסס לכל כחליון . חלמס סטייק רע"ק
יעקרו למרי . וסכולל כחלר מנוולל יתגלס קלונס לכל .
וכן שלל חלכס לטייל חמורס כשווקיס וכרמוכות (כלחיון
עס כמכיוס כרל'יס וקוסמ) חל לל כרדיו על גביס' . כלחון
זכ יל לכל מנהיגי לבורס לשס שמיס . לפקח על מנהיגי
כעלי כחיס סויוס מתוקיסי כרלוי . למען יוכל עמוד כסס .
לחוס על ממוס . גופס וכפסס וככוד קונס . למלוח חל ועכל
כיוז בעיני חלליס . ורלס . ומללל חלל כלל סלללח יוס . כרי
אלו שמיס שכן כרסס כליכות . וכמס גופי חורכ חליון כסס .
מס חלמר ל"י ומס כלפוס כמפטיס חלרסיס . ששחס גופמס
שלין כלון מקומס . חלו כעמלכו יודעיס חל קניו ממוס .
ח"כ איין למלל חליוחור פעמי קבוקת בעיחיו יכול על סוס .
חלשר ימלחון מי ומי סולרסיס כפרירות לכס שרוליס לעכור
ככל כחס וחלוס . כרי כלל כמפסיר על ירו כמדיסיס חלמוריס
וקשוסיס מרעיוס . וכלי כעלל כפרע'יס . או חלרסיס ועוסיס .
חיי עכרת חלוח סכורי . כוס כממור אשר על רללס כלומי יין
עושיס עקלקלות פעיס . ועושיס משפוחת כניס כממכרעוסיס .
כקולו כעוריס חליוני כווח כסחופות . מרמיין אל שפוחת
מלודות כפסוח למורוח . חל חלמיוני . כרע זמן חלל חממו
עומכר כמחלומותיו לרשח משכוכי כמסחות . ושופך חממו על
כני חמנוגי חווגי כמיו חחל שמחוח מבי' חלחוח . וחחל
מנעי מקשס קריוות . קיי חחל ויפי כלורות כחחוח . כי חל